

VOJVOĐANSKI CENTAR ZA LJUDSKA PRAVA (VHRC)

I

**MREŽA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI
(CHRIS)**

REPUBLIKA SRBIJA

**Alternativni izveštaj koji se podnosi na osnovu Člana 15 Povelje o
regionalnim ili manjinskim jezicima**

Drugi ciklus izveštavanja

Jun 2010

PODRŽAO

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO – SRBIJA

Osnovna ideja Vojvođanskog centra za ljudska prava¹ i Mreže odbora za ljudska prava u Srbiji (CHRIS)² u izradi Alternativnog izveštaja o primeni Povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima³ bila je da radi objektivnijeg prikazivanja položaja manjinskih zajednica u njegovu izradu direktno uključi predstavnike nacionalnih saveta nacionalnih manjina, predstavnike NVO i stručnjake koji se bave ovom tematikom. Izveštaj zbog toga predstavlja sintezu pojedinačnih izveštaja.

Stručnjaci:

- Dr Aleksandra Vujić (uvodni deo, sinteza svih izveštaja)
- Dr Dubravka Valić-Nedeljković (mediji)
- Janoš Oros (uvodni deo)

Organizacije:

1. Vojvođanski centar za ljudska prava
2. Mreža odbora za ljudska prava Srbije (CHRIS)
3. Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine
4. Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine
5. Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine
6. Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine
7. Nacionalni savet romske nacionalne manjine
8. Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine
9. Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine
10. Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine
11. Edukativni centar Roma
12. Centar za multikulturalno obrazovanje, Preševo
13. Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda, Novi Pazar
14. Radio Sunce – Glas južnog Banata, Bela Crkva

Stavove i mišljenje VCLJP odražavaju samo oni delovi izveštaja koje su ove organizacije i potpisale.

Pojedinačni izveštaji nacionalnih saveta nacionalnih manjina izražavaju mišljenje i stavove predstavnika nacionalnih saveta nacionalnih manjina koji su bili izabrani do izbora za nacionalne savete nacionalnih manjina u junu 2010. godine.

---

¹ U daljem tekstu: VCLJP

² Mrežu čine 5 organizacija: Odbor za ljudska prava – Niš, Odbor za ljudska prava – Negotin, Odbor za ljudska prava – Valjevo, Građanski forum – Novi Pazar i Vojvođanski centar za ljudska prava – Novi Sad, u daljem tekstu: CHRIS.

³ U daljem tekstu: Povelja

Uvod

Vojvodanski centar za ljudska prava

1. Monitoring primene Povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima u okviru drugog ciklusa izveštavanja trajao je od novembra 2009. do juna 2010. godine.
2. Period od vremena poslednjeg izveštavanja obeležili su, između ostalih: formiranje Ministarstva za ljudska prava i nacionalne manjine, donošenje *Zakona protiv diskriminacije*⁴, donošenje *Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina*⁵ i izbori za nove nacionalne savete nacionalnih manjina⁶.
3. Kao i u prethodnom izveštajnom periodu, prilikom prikupljanja podataka generalno su nedostajali informacije i statistički podaci o upotrebi manjinskim jezika u centralnoj Srbiji, za razliku od obilnih i dostupnih podataka o stanju manjinskih jezika u Vojvodini, koji su se mogli kontinuirano i sistematski pratiti.
4. Organi Srbije su i ovom izveštajnom periodu pokazali spremnost za saradnjom sa pripadnicima nacionalnih manjina i nevladinim sektorom po pitanju promovisanja Povelje⁷ i njene praktične primene⁸.

Izbori nacionalnih saveta za nacionalne manjine

Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina pravni sistem Srbije je prvi put predvideo osnivanje nacionalnih saveta nacionalnih manjina, kao tela koja predstavljaju nacionalne manjine kao kolektivitet, koji su partneri državne vlasti i učestvuju u odlučivanju (ili čak i odlučuju) o pitanjima u oblasti obrazovanja, kulture, informisanja i službene upotrebe jezika nacionalnih manjina, otvarajući prostor za efektivno učešće manjina u javnim poslovima koji su od značaja za očuvanje njihove posebnosti. Koristeći zakonom date mogućnosti, putem elektorskog izbornog sistema osnovani su prvi nacionalni saveti.

Prekretnicu u daljem jačanju uticaja nacionalnih manjina u oblastima koje su najvažnije za očuvanje njihovog identiteta, a ujedno i položaju nacionalnih saveta predstavlja predugo (sedam godina) najavljivan i očekivan *Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina*⁹, koji je detaljnije razradio nadležnosti, broj članova, postupak izbora, način finansiranja i druga pitanja značajna za rad ovih tela. Predsednicima i članovima

---

⁴ Usvojena marta 2009. godine

⁵ Sl. list SRJ, br. 11/2002

⁶ Normativni deo izveštaja ne sadrži detaljnu analizu pomenutih zakona njom baviti državni izveštaj.

⁷ 28. novembra 2009. godine u Novom Sadu, u Skupštini Vojvodine održana je konferencija pod nazivom „Primena Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina i Evropske Povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima u Srbiji - Rezultati monitoringa i preporuke sa posebnim osvrtom na obrazovanje i učešće manjina u javnom životu“ u organizaciji Vojvodanskog centra za ljudska prava i Kancelarije Saveta Evrope u Beogradu, uz podršku Sekretarijata za Povelju i Sekretarijata za Okvirnu konvenciju.

⁸ 27. novembra 2009. godine, organizovani su zatvoreni sastanci sa predstavnicima Ministarstva za ljudska i manjinska prava, Sekretarijata za Povelju i Komiteta eksperata i predstavnika ukrajinske, romske, nemačke, bunjevačke, makedonske, češke i vlaške nacionalne manjine.

⁹ Sl. glasnik RS, br. 72/2009

nacionalnih saveta osnovanih prema zakonu o manjinama je formalno još pre nekoliko godina istekao mandat od četiri godine, ali su oni nastavili da deluju. Novi zakon o nacionalnim savetima je na neki način „legalizovao“ ovo stanje, kao da taj jaz nije postojao, te je propisao nova pravila za izbor članova ovih tela, kao oblika ostvarivanja manjinske samouprave u pomenute četiri oblasti. Za razliku od inicijalnog zakona o manjinama, koji nije predviđao sastavljanje posebnih biračkih spiskova jedne nacionalne manjine, već je konstituisanje saveta vezao za elektorski sistem, novi zakon je učinio korak dalje ka demokratizaciji izborne procedure. Prema njemu se članovi nacionalnih saveta biraju na neposrednim manjinskim izborima, a putem elektorskih skupština samo u slučaju onih nacionalnih manjina, kod kojih se na posebne manjinske biračke spiskove dobrovoljno ne upiše više od 50% od ukupnog broja pripadnika te manjine prema poslednjem popisu stanovništva, umanjenog za 20%.

U skladu sa odredbama zakona, na teritoriji Republike Srbije su za 6. jun 2010. godine raspisani izbori za (nove) nacionalne savete. Od 19 nacionalnih manjina u Srbiji, 16 zajednica je ispunilo cenzus za neposredan izbor, dok su se nacionalni saveti Makedonaca, Slovenaca i Hrvata birali posredno, putem elektorskih skupština.

Na junskim izborima, organizovanim u ukupno 161 opštini (sa bezmalo 900 biračkih mesta) u Srbiji, sa pravom glasa raspolaže preko 450 hiljada glasača upisanih u posebne manjinske biračke spiskove. Prijavljivanje na te spiskove je bilo najmasovnije od strane mađarske i bošnjačke manjinske zajednice (preko 138.000, odnosno 80.000), koje u Srbiji ne samo da i procentualno čine najveći deo manjinske populacije, ali su i aktivnom kampanjom uspele da motivišu svoje pripadnike na takav korak. U slučaju nekih nacionalnih manjina još postoji (srećom, sve manji) strah da se deklarišu i prijave na posebne biračke spiskove, strepeći od moguće stigmatizacije ili evidentiranja za neke posebne „namene“.

Najviše izbornih listi su za izbore prijavili Romi (10), Vlasi (9), Bugari, Bunjevci i Ukrajinci (sa po 7). Demokratija svakako supsumira mogućnost izbora, ali veliki broj listi – naročito u slučaju populaciono slabijih zajednica – upućuje na postojanje nesaglasja unutar same manjine, kao i da je kod nekih želja za funkcijom, slavom i anticipiranim privilegijama još uvek preovladavajuća motivacija.

Nije se samo kasnilo sa donošenjem samog zakona o savetima, već je isti slučaj bio i sa podzakonskim aktima kojima se preciziraju pojedine odredbe i omogućuje primena tog zakona. Ovakva konstatacija važi i za deo koji uređuje izbore članova saveta. Evidentna je bila neodgovarajuća pripremljenost lokalnih organa za izborni postupak. Mnogi pripadnici nacionalnih manjina koji su se prijavili za upis u posebne biračke spiskove nisu nikad dobili rešenje o upisu. Prijavljivanje na spiskove je dobrovoljno, ali ni pod takvim uslovima nije zabeležena masovnija izlaznost na izbore. Na relativno slab odziv je uticalo i to da mnogi birači nisu dobili obaveštenje sa naznakom biračkog mesta gde mogu da glasaju. Obaveštenja su inače izrađena dvojezično – na srpskom i odgovarajućem jeziku manjine, ali je bilo grešaka u prevodu, pa je čak i adresa biračkog mesta u tekstu na jeziku manjine ostala neprevedena, odnosno ispisana je na srpskom jeziku ćiriličkim pismom!

Ceo izborni proces je obeležilo jako stranačko nadmetanje i prepucavanje, neke stranke su otvoreno ili prikriveno pružile podršku pojedinim listama i angažovale svoj stranački aparat tokom izborne kampanje, što se odrazilo na izborne rezultate.

Od 19 saveta, 6. juna nije izabran jedino nacionalni savet Makedonaca (koji se birao posredno, putem elektora), zbog nedostatka kvoruma na elektorskoj skupštini, pa se izbori ponavljaju.

Pokrajinska skupštinska odluka o pokrajinskoj upravi

Skupština Autonomne Pokrajine Vojvodine je donela novu *Pokrajinsku skupštinsku odluku o pokrajinskoj upravi*¹⁰, u kojoj je regulisana i službena upotreba jezika i pisama u radu pokrajinske uprave. Prema toj odluci, u svom radu pokrajinska uprava obezbeđuje službenu upotrebu srpskog jezika, ćiriličkog i latiničkog pisma, mađarskog, slovačkog, hrvatskog, rumunskog i rusinskog jezika i njihovih pisama, u skladu sa zakonom, Statutom i pokrajinskom skupštinskom odlukom. Pokrajinski službenici dužni su da znaju srpski jezik i jezik manjinske nacionalne zajednice koji je u službenoj upotrebi ako je to utvrđeno aktom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta. Provera znanja srpskog jezika se obavlja, u slučaju da srpski jezik nije maternji jezik pokrajinskog službenika i ako osnovno, srednje ili visoko obrazovanje nije stečeno na teritoriji Republike Srbije, odnosno na srpskom jeziku, na način utvrđen aktom Pokrajinske vlade.

Prema odluci, pisana komunikacija između organa pokrajinske uprave i drugih organa, organizacija i ustanova, kao i stranih fizičkih i pravnih lica vodi se na srpskom jeziku i ćiriličnom pismu. Izuzetno, ako se organ, organizacija i ustanova, kao i strano fizičko i pravno lice pisanim putem obrate na jeziku manjinske nacionalne zajednice, organ pokrajinske uprave kome je pismeno upućeno obezbediće njegovo prevođenje i može odgovoriti na jeziku i pismu na kome je pismeno podneto.

Dalje se predviđa da ako se stranka u pisanoj ili usmenoj formi obrati organu pokrajinske uprave na jednom od jezika koji su u službenoj upotrebi u njihovom radu, oni su dužni da odgovore na tom jeziku. Organi pokrajinske uprave u slučaju da nisu osposobljeni za komunikaciju na odgovarajućem jeziku mogu koristiti usluge službe za prevođenje u sastavu pokrajinskog sekretarijata nadležnog za poslove uprave. Pokrajinski upravni organi su dužni da obezbede finansijske, tehničke uslove i ljudske resurse radi obezbeđivanja službene upotrebe jezika i pisama, ostvarivanje službene upotrebe jezika i pisama u organima pokrajinske uprave prati pokrajinska vlada, koja preduzima i mere u cilju obezbeđivanja jezičke ravnopravnosti.

---

¹⁰ Sl. list APV", br. 4/2010

1.3. Predstavljanje stanja regionalnih ili manjinskih jezika u Srbiji

4. Brojke i statistički podaci korišćeni iz poslednjeg popisa stanovništva iz 2002. godine¹¹, važe i za ovaj izveštajni period.

Bosanski

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Teritorija Sandžaka je u prošlosti bio poznata kao region sa izuzetno dugim migracionim kretanjima njegovog etnički raznorodnog stanovništva u različitim smerovima. Između dva svetska rata su ga čak nazivali „jugoslovenskim Sibirom“. Region Sandžaka je tokom poslednje decenije XX stoljeća bio prostor pojačanih političkih napetosti i iskušenja, u blizini dva krizna i sukobima zahvaćenim žarišta (Bosna i Hercegovina i Kosovo). Iako zauzima posebno mjesto u istoriji raspada Jugoslavije, imajući u vidu blisku prošlost, kao i sve ono što se dešavalo na tom neuralgičnom prostoru 1991-1995. godine, zbivanja na prostoru Sandžaka (kršenja ljudskih prava, ubistva, pljačke, otmice, prijeteće topovsko-tenkovsko okruženje gradova i sela, masovna iseljavana, masovna policijska represija tzv. “informativni razgovori”, razni oblici diskriminacije, sudsko-politički procesi, preventivna represija, itd.) mahom ostaju u sjeni događaja u Hrvatskoj, BiH i na Kosovu. Bošnjaci u Sandžaku, ili, bolje rečeno, u onome što je od njega ostalo, platili su visoku cijenu opstanka u zemlji koja zvanično nije bila u ratu.

Migraciona pomeranja nisu prestala nakon raspada jugoslovenske državne zajednice ni nakon 2000. godine. Ona su karakteristična za sve nacionalne zajednice koje žive u Sandžaku, a njihovi uzroci su složeni i traže studioznu analizu. Pored ekonomskih (iseljavanje u zemlje Zapadne Evrope) karakteristične su i migracije Bošnjaka u Bosnu i Srba u druge dijelove Srbije. Svaka opština u Sandžaku u pogledu migracija ima svoje određene specifičnosti. Teme iseljavanja su izuzetno osjetljive i višeslojne, a nerijetko se politizuju i koriste u dnevno političke svrhe. Prave analize savremenih migracija u ovom regionu nisu izvršene. Jedini priliv stanovnika ima Grad Novi Pazar, zbog migriranja stanovništva iz okolnih sela i manjih opština. Popisi stanovništva iz 2002. godine u Novom Pazaru ne odgovaraju stvarnom stanju, jer sada ima više izdatih vozačkih dozvola, nego što ima stanovnika po popisu iz te godine.

Češki

Radio Sunce – Glas južnog Banata

Zbog permanentne asimilacije pripadnika češke nacionalne manjine na teritoriji opštine Bela Crkva, procena je da će se njihov broj na sledećem popisu biti još manji. Procenat govornika češkog jezika je u blagom porastu, pre svega, zahvaljujući kursevima koji se uz pomoć Vlade Češke Republike organizuju u Srbiji poslednjih deset godina.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

U poređenju sa podacima iz prošlog izveštaja, rumunski jezik je trenutno u upotrebi na celoj teritoriji opštine Vršac, a uveden je i u mesnoj zajednici Banatsko Novo Selo – opština Pančevo.

---

¹¹ Prvi periodični izveštaj, str. 11-12, 55-60 (str. 11-12, 44-49).

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Nacionalni savet se slaže sa podacima iz prethodnog izveštaja.

1.4. Opšta pitanja koja proističu iz ocene izveštaja

1.4.1. Teritorijalna primena Konvencije

Vojvodanski centar za ljudska prava

Pragovi od 15% i 25% predstavljaju i dalje potencijalni problem za primenu Povelje na regionalne i manjinske jezike koji nisu u službenoj upotrebi, a ostaje nejasno na koji će način Srbija ispuniti svoje obaveze u pogledu primene člana 9 i 10 na romski jezik. Budući da je zaštita romskog jezika predviđena III delom Povelje, a da od momenta ratifikacije do danas romski nije u službenoj upotrebi ni u jednoj opštini niti mesnoj zajednici. Striktna primena pragova u budućnosti može još više otežati ispunjavanje ove obaveze.

Pomenuti problem dodatno opterećuje činjenica da uvođenje manjinskih jezika u službenu upotrebu zavisi više od pojedinačnih volja nadležnih u opštinama nego od jasno određenih zakonskih rešenja. Primera radi, slovački jezik je uveden u službenu upotrebu u Bačkoj Topoli (0,5% stanovništva), Pančevu (1,2%) i Zrenjaninu (1,8%), rusinski jezik u Novom Sadu (0,6%) i rumunski jezik u Zrenjaninu (1,9%), dok, makedonski jezik kojim se služi 22% pripadnika makedonske nacionalnosti nije u službenoj upotrebi u Kačerevu (opština Pančevo).

Sudeći po izveštajima nacionalnih saveta nacionalnih manjina u Alternativnom izveštaju, od prethodnog izveštajnog perioda do trenutaka podnošenja ovog izveštaja, srpski organi nisu preduzimali korake za obezbeđenje sprovođenja Povelje u svim opštinskim teritorijama gde su regionalni ili manjinski jezici prisutni u dovoljnom broju za primenu odredbi Povelje, uključujući, gde su neophodne, promene opštinskih statuta.

Češki

Radio Sunce – Glas južnog Banata

Češki jezik je u službenoj upotrebi u opštini Bela Crkva više decenija, iako broj pripadnika ove manjine ne prelazi zakonom utvrđeni cenzus. Podatak je primer dobre prakse koju Republika Srbija sprovodi prema pripadnicima ove nacionalne zajednice. Iz praktičnih razloga, pripadnici ove manjine ne zahtevaju korišćenje češkog jezika u sudskim i upravnim sporovima.

Makedonski

Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine

Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine se u potpunosti slaže sa konstatacijom Komiteta eksperata da pragovi od 15% i 25% mogu sprečiti primenu Povelje na one regionalne ili manjinske jezike koji nisu u službenoj upotrebi, ali koji su i dalje prisutni u

dovoljnim brojkama u opštinama ili mesnim zajednicama za primenu odredbe Povelje.

Zaslugom Nacionalnog saveta makedonske nacionalne manjine makedonski jezik je uveden u službenu upotrebu u mesnoj zajednici Jabuka (opština Pančevo) u kojoj živi oko 35% pripadnika makedonske zajednice, ali je isti zahtev odbijen u gradu Pančevo u kojem živi 4,15% Makedonaca i u mestu Kačeravo (opština Pančevo) u kojem živi oko 22% pripadnika makedonske nacionalnosti. Podaci o govore o nejednakim kriterijumima za uvođenje makedonskog jezika u istoj opštini (Pančevo). Makedonski jezik je u službenoj upotrebi i u mestu Gudurica (opština Vršac).

Pripadnici makedonskog jezika ne ostvaruju pravo da koriste svoje ime i prezime na manjinskom jeziku u praksi. Lične karte i drugi dokumenti se ne ispisuju dvojezično, na srpskom i makedonskom jeziku. Prilikom izdavanja ličnih isprava, nadležne službe ne poštuju zahtev pripadnika makedonske nacionalne manjine da im se imena i prezimena ispisuju prema makedonskom pravopisu. Na primer, umesto Petrovska upisuje se Petrovski.

Makedonski jezik se ne koristi pred sudskim i drugim organima uprave.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

Imajući u vidu činjenicu da je kod Roma veoma izražena mimikrija i da brojčano ni u jednoj opštini ne ispunjavaju pragove od 15% i 25%, sasvim je neizvesno da li će pod takvim uslovima moći da ostvaruju svoja prava predviđena Poveljom. Neophodno je izvršiti izmene i dopune Statuta opština u kojima je realno veća koncentracija Roma u odnosu na zvanične statističke podatke prema popisu stanovništva iz 2002. godine i prilagoditi ih realnom broju Roma.

Na osnovu dosadašnjih nezvaničnih razgovora, opština Žabalj je izrazila spremnost da uvede romski jezik u službenu upotrebu.

Prema popisu iz 2002. godine u opštini Žabalj se 768 lica izjasnilo da su Romi. Na osnovu informacija sa kojima raspolažu romske nevladine organizacije, kao i predstavnici lokalne samouprave, u ovoj opštini živi oko 2000 Roma. Saradnja između pripadnika romske nacionalne zajednice i lokalne samouprave je na zavidnom nivou i ona se ogleda u nizu ostvarenih rezultata.

U ovoj opštini je osnovana prva romska zemljoradnička zadruga u Srbiji, osnovna škola je ustupila deo svojih prostorija romskoj nevladinoj organizaciji za održavanje različitih obrazovnih i edukativnih sadržaja namenjenih deci i odraslima i osnovana je lokalna Kancelarija za inkluziju Roma koja realizuje različite projekte sa ciljem unapređenja položaja Roma.

Navedene činjenice potvrđuju koliko napora ulaže lokalna samouprava na polju integracije Roma i zbog toga je sasvim realno očekivati da će ova opština biti prva u Srbiji koja će uvesti romski jezik u službenu upotrebu.

Edukativni centar Roma

U periodu javne rasprave sadržaja predloga Statuta Vojvodine (2009) nije usvojena inicijativa romske zajednice da se u Statu Vojvodine uvede i romski jezik kao službeni .

Član 26 Statuta AP Vojvodine kojim se definiše službena upotreba jezika i pisama, u stavu tri koji glasi: "Pravo na službenu upotrebu jezika nacionalnih zajednica, koje nisu navedeni u stavu 1 ovog člana, ostvaruje se u skladu s ratifikovanim međunarodnim ugovorima, zakonom i pokrajinskom skupštinskom odlukom".

Član pruža mogućnost da se u skladu sa Poveljom romski jezik uvede u službenu upotrebu.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

U pogledu konstatacije Komiteta eksperata u prošlom izveštaju da je „Nekoliko opština uvelo regionalni ili manjinski jezik u službenu upotrebu, a da oni koji govore tim jezicima ne ispunjavaju pragove već imaju dovoljno prisustvo za određene promotivne mere“ (1.4,1/30), može se steći pogrešan zaključak da je rumunski jezik u službenoj upotrebi uveden na osnovu Evropske povelje o jezicima, preporuke Savetodavnog komiteta ili na osnovu *Zakona o zaštiti prva i sloboda nacionalnih manjina* ili pak dobre volje lokalne samouprave.

U tom kontekstu bi trebalo napomenuti da je rumunski jezik u službenoj upotrebi u opštini Zrenjanin od kraja sedamdesetih godina prošlog veka, pre donošenja *Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina* i da njegova upotreba u pomenutoj opštini potpada pod. institut stečenih prava.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Nacionalni savet se slaže sa podacima iz prethodnog izveštaja.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Iako postoji zakonski osnov za uvođenje slovačkog jezika u službenu upotrebu u mesnoj zajednici Slankamenački Vinogradi, opština Indija, to do sada nije učinjeno.

1.4.2. Primena Dela III Povelje

Vojvodanski centar za ljudska prava

Iako Srbija zauzima mišljenje da je sprovođenje Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima jedan proces“ koji „može da ima za rezultat, između ostalog, specifikaciju novih jezika za koje će se preuzeti stavovi i podstavovi primenjivati“¹², u periodu izvedu dva izveštavanja nisu prihvaćene dodatne obaveze u pogledu zaštite još nekih jezika izuzev onih koji se već štite III Delom Povelje.

---

¹² Први периодични извештај, стр. 42, 115-116, 120 (стр. 31, 101-102, 105).

Prihvatanje istih obaveza za sve jezike koji se štite III Delom Povelje „kako bi se svim jezicima obezbedio isti nivo zaštite“¹³ nedvosmisleno onemogućava prilagođavanje okolnostima svakog jezika. Dok govornike mađarskog jezika pogođaju „slabe“ preuzete odredbe Povelje, budući da se na njih mogu primenjivati daleko ambicioznije mere, u pogledu romskog jezika ostaje upitno kako će se i „slabe“ odredbe zaživeti u praksi, naročito u vezi sa članom 9 i 10 Povelje.

Status vlaškog i bunjevačkog „jezika“ nije razjašnjen i dalje izaziva polemike u javnosti.

Češki

Radio Sunce

Češka manjina je veoma zainteresovana da se češki jezik uvrsti u Deo III Povelje i nastoji da postupno uvede učenje češkog jezika sa elementima nacionalne kulture u redovno školsko obrazovanje, u nekoliko mesta u kojima su ranije postojale škole sa nastavom na češkom jeziku. Kako je trenutno u procesu i osnivanje Nacionalnog Saveta češke nacionalne manjine, očekuje se uspešnija saradnja sa organima zaduženim za pomenutu materiju.

Makedonski

Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine

Prilikom usvajanja Evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima Skupština Srbije i Crne Gore nije odabrala makedonski jezik kao jedan od jezika koji će štititi III delom Povelje.

S obzirom da je Srbija i Crna Gora prilikom podnošenja instrumenta ratifikacije 15. februara 2006. godine, izjavila da će se termin 'teritorija u kojoj su regionalni ili manjinski jezici u upotrebi' odnositi na područja u kojima su regionalni ili manjinski jezici u službenoj upotrebi u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom“, Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine smatra da je i makedonski jezik mogao biti uvršten u jedan od jezika koji će se štititi III delom Povelje, budući da je u službenoj upotrebi u Jabuci kod Pančeva, u Dužinama kod Plandišta i Gudurici (opština Vršac). U skladu sa navedenim činjenicama, Nacionalni savet je mišljenja da makedonski treba uvrstiti u jezike koji će se štititi III delom Povelje.

---

¹³ Први периодични извештај, стр. 41 (стр. 30).

Poglavlje 2. Ocena Komiteta eksperata u vezi sa Delom II i Delom III Povelje

2.1. Ocena u vezi sa Delom II Povelje

Deo II – Ciljevi i načela u skladu sa članom 2 stav 1

Član 7 – Ciljevi i načela

Član 7.1 a

1. Po pitanju regionalnih ili manjinskih jezika, u okviru teritorija na kojima su ti jezici u upotrebi i u skladu sa situacijom svakog od tih jezika, države članice grade svoju politiku, zakonodavstvo i praksu na sledećim ciljevima i načelima:

a) priznanje regionalnih ili manjinskih jezika kao izraz kulturnog bogatstva;

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Iako je u naseljima u kojima Bugari žive u većem broju, bugarski jezik statutima opština definisan kao jezik u službenoj upotrebi, praksa lokalnih samouprava ne stimuliše i perfidnim merama ne omogućava upotrebu bugarskog jezika.

- Primer: U lokalnim samoupravama u opštinama Bosilegrad i Dimitrovgrad, u kojima je većinsko stanovništvo bugarske nacionalnosti, dokumenta iz matične službe se ne izdaju na dvojezičnim obrazcima. Dvojezična dokumenta se izdaju samo na izričit lični zahtev stranke.

Češki

Radio Sunce – Glas južnog Banata

Zahvaljući proceni srpskih vlasti o značaju korišćenja manjinskih jezika u multietničkim sredinama, češki jezik je priznat kao manjinski jezik, a u opštini Bela Crkva je u službenoj upotrebi već decenijama.

Makedonski

Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine

Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine je mišljenja da bi makedonski jezik trebalo obuhvatiti Statutom Autonomne Pokrajine Vojvodine kao jedan od jezika koji je u službenoj upotrebi, s obzirom da su Makedonci osnovali svoj nacionalni savet.

Član 7.1 b

1. Po pitanju regionalnih ili manjinskih jezika, u okviru teritorija na kojima su ti jezici u upotrebi i u skladu sa situacijom svakog od tih jezika, države članice grade svoju politiku, zakonodavstvo i praksu na sledećim ciljevima i načelima:

b) poštovanje geografske oblasti svakog regionalnog ili manjinskog jezika kako bi se obezbedilo da postojeća ili nova upravna podela ne predstavlja prepreku unapređenju regionalnog ili manjinskog jezika o kome se radi;

Vojvođanski centar za ljudska prava

Administrativne podele i dalje predstavljaju prepreke za promovisanje nekih manjinskih jezika u Srbiji.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine

Uredba o upravnim okruzima¹⁴ Vlade Republike Srbije je i dalje na snazi u nepromenjenom obliku. Mađarskom nacionalnom savetu nisu poznati zvanični argumenti za održavanje ovog *status quo*-a, imajući u vidu da je sa strane političkih predstavnika mađarske nacionalne zajednice u Srbiji u više navrata izrečena kritika ustrojstva upravnih okruga. Razlog odlaganja promene čini još nejasnijom činjenica da je reč o aktu Vlade koji je izuzeteno lako promenljiv u proceduralnom smislu. Predsednik Saveza vojvođanskih Mađara je istakao¹⁵ da nije jasno zašto su upravni okruzi formirani mimo drugih velikih sistema, kao što je to pravosuđe. Naime, trenutno pod nadležnost Osnovnog i Višeg suda u Subotici (Subotica je ujedno centar Severnobačkog upravnog okruga) spadaju opštine Kanjiža/Magyarkanizsa, Senta/Zenta i Ada, koje u administrativnom smislu pripadaju Severnobačkom upravnom okrugu sa sedištem u Kikindi.

Član 7.1 c

1. Po pitanju regionalnih ili manjinskih jezika, u okviru teritorija na kojima su ti jezici u upotrebi i u skladu sa situacijom svakog od tih jezika, države članice grade svoju politiku, zakonodavstvo i praksu na sledećim ciljevima i načelima:

c) potreba za odlučnom akcijom kako bi se regionalni ili manjinski jezici unapredili i na taj način očuvali;

Vojvođanski centar za ljudska prava

Efikasno funkcionisanje nacionalnih saveta nacionalnih manjina generalno pogađa neadekvatno finansiranje, delimično uslovljeno posledicama svetske ekonomske krize, a delimično političkim uplivom prilikom određivanja raspodele budžeta.

Bošnjačko nacionalno vijeće

Na osnovu pozitivnih zakonskih akata u Republici Srbiji formiran je Nacionalni savet bošnjačke nacionalne manjine. Ovo samoupravno telo se između ostalog bavi i problematikom obrazovanja na bosanskom jeziku kao i njegovom implementacijom u svim organima koje tretira Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima. Na žalost, sredstva koja su namenjena nacionalnom savetu su nedovoljna za njegov adekvatan rad, samim tim i za kvalitetno i potpunu primenu bosanskog jezika.

¹⁴ „Službeni glasnik RS“ br. 15/2006

¹⁵ Ištvan Pastor, vidi dnevni list *Večernje novosti*: Regionalnizacija, prekratak im lenjir od 24.02.2010.g., on-line izdanje:

http://www.novosti.rs/code/navigate.php?Id=1&status=jedna&vest=171891&title_add=Regionalizacija%3A%20Prekratak%20im%20lenjir&kword_add=regioni%2C%20regionalizacija

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Bugarska zajednica je formirala Nacionalni savet, koji je u periodu posle osnivanja (2004. godine), pokušavao da ostvari funkciju manjinske samouprave u oblastima u kojima je nadležan. Međutim, rezultati u praksi nisu bili zadovoljavajući, jer do donošenja novog *Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina*, nije bila jasno određena nadležnost saveta, već su njegova rešenja bila samo preporuke i zaključci, bez obaveze primene za one institucije na koje se odnose.

- Nacionalni savet je 2004 doneo odluku o pokretanju inicijative da SO Dimitrograd donese odluku koja je potrebna za vraćanje imena gradu. SO Dimitrograd je donela odluku i kod Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu pokrenula pomenutu inicijativu, ali do vraćanja imena nije došlo.
- Nacionalni savet je tražio od Republičkog javnog servisa - RTS da na programu vrati informativnu emisiju na bugarskom jeziku, što rukovodstvo RTS-a nije odbilo, ali nije ni realizovalo zahtev.

Novi *Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina* predstavlja napredak u regulisanju odnosa sa državnim institucijama i ministarstvima, a ocenu o njegovoj primeni moći ćemo da damo posle izbora novih nacionalnih saveta

Što se tiče odnosa sa odgovarajućim nadležnim ministarstvima, oni se formalno održavaju, ali se problemi suštinski rešavaju vrlo sporo ili se odlažu u nedogled.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Osim neadekvatne finansijske potore za financiranje tekućeg rada vijeća, problem je još veći s neredovnim isplatama sredstava koja često kasne, te se shodno tome ne mogu na adekvatan način ispratiti obaveze u oblastima koja su u nadležnosti vijeća.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine:

Još su se u postupku izbora prvih nacionalnih saveta¹⁶ sprovedenih na osnovu privremenih pravila definisanih *Pravilnikom o načinu rada skupština elektora za izbor saveta nacionalnih manjina*¹⁷ pojavili problemi u implementaciji usvojenog *Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina*. Naime, ni u državnom budžetu za 2002. godinu ni u budžetu za 2003. godinu nisu bila predviđena sredstva za sprovođenje zakona. Posledica pomenute nedoslednosti bila je ta da su se manjinske zajednice našle u situaciji da država, koja je organizovala održavanje elektorskih skupština na kojima su birani članovi nacionalnih saveta, nije bila sposobna da pokrije ni troškove izbornog postupka.

Sa druge strane nacionalnim savetima sa sedištem u Vojvodini su već od 2003. godine obezbeđena sredstva za rad iz budžeta Autonomne Pokrajine Vojvodine. Republika Srbija je svoju obavezu finansiranja rada nacionalnih saveta počela da ispunjava od 2004.

---

¹⁶ Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine, kao prvi manjinski nacionalni savet izabran je na Skupštini elektora održanoj 21. septembra 2002. godine, a konstituisan 19. oktobra 2002. godine.

¹⁷ Pravilnik o načinu rada skupština elektora za izbor saveta nacionalnih manjina je objavljen u Službenom listu SRJ, br. 11/2002

godine. Visina i raspodela finansijskih sredstava za rad saveta su svake godine bili predmet političkih dogovora na raznim nivoima, koji nisu bili zasnovani na zakonom definisanim kriterijumima.

Donošenjem *Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina*, pitanje finansiranja nacionalnih saveta je i dalje samo delimično rešeno. Zakonom je utvrđeno da se sredstva za finansiranje rada nacionalnih saveta obezbeđuju iz budžeta Republike Srbije, budžeta Autonomne Pokrajine i iz budžeta jedinice lokalne samouprave, donacija i ostalih prihoda. Sredstva koja se obezbeđuju u budžetu Republike Srbije raspoređuju se tako da se 30% raspoređuje u jednakim iznosima svim registrovanim nacionalnim savetima u Republici Srbiji, a ostatak sredstava (70%) srazmerno broju pripadnika određene nacionalne manjine koju nacionalni savet predstavlja, kao i ukupnom broju ustanova te nacionalne manjine u oblasti kulture, obrazovanja, informisanja i službene upotrebe jezika i pisma i obimu aktivnosti tih ustanova.

Visina sredstava iz javnih izvora koja se obezbeđuju za finansiranje delatnosti nacionalnih saveta određuju se za svaku godinu *Zakonom o budžetu Republike Srbije*, odnosno odlukama o budžetu AP Vojvodine i jedinica lokalne samouprave. Rešenja iz *Nacrta zakona o nacionalnim savetima* se u značajnoj meri razlikuju od usvojenog teksta. Nacrtom zakona je bilo predviđeno da se procentualno utvrdi udeo budžetskih sredstava koji se usmeravaju na finansiranje rada nacionalnih saveta iz republičkog i pokrajinskog budžeta, kao i budžeta lokalnih samouprava. Ovim rešenjem, koje je inače identično sa rešenjem iz *Zakona o finansiranju političkih stranaka*, bio bi postignut cilj, da finansiranje rada nacionalnih saveta ne zavisi od trenutne volje vladajućih koalicija prilikom donošenja godišnjih budžeta. Na žalost, prilikom donošenja Zakona nije postojala spremnost da se ovo rešenje prihvati, te će visina sredstava kako iz republičkog i pokrajinskog budžeta, tako i budžeta lokalnih samouprava i dalje zavisi od političkih dogovora koji će se postizati pre donošenja godišnjih budžeta.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

S obzirom da su Romi najsiromašnija i jedna od najbrojnijih nacionalna manjina u Srbiji, sredstva namenjena budžetu Nacionalnog saveta romske nacionalne manjine, nisu dovoljna za pokretanje i realizaciju niza aktivnosti i projekata koji bi ubrzali proces integracije Roma.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Iako svesni posledica ekonomske krize na stanje u zemlji, ukazujemo na činjenicu da se dotacije za rad nacionalnih saveta nacionalnih manjina, u odnosu na 2009. godinu, nisu povećale ni za procenat inflacije, a da je predviđeno osnivanje 4 nova nacionalna saveta (Aškalije, Slovenci, Česi i Albanci). To će se zasigurno odraziti na još veće smanjenje dotacija za rad nacionalnih saveta u narednom periodu.

Pozdravljamo osnivanje Budžetskog fonda za finansiranje programa i projekata putem konkursa iz oblasti obrazovanja, kulture, informisanja i službene upotrebe jezika i pisma, ali ukazujemo da su predviđena sredstva u visini od 2.000.000,000 dinara za sve

nacionalne savete, toliko simbolična da neće se moći pokriti nijedan ozbiljniji projekat svake nacionalne zajednice.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Nacionalni savet se pridružuje konstatacijama da je potrebno obezbediti adekvatno finansiranje nacionalnih saveta u svetlu novog *Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina*, koji je u zanačajnijoj meri proširio, odnosno preneo, nadležnosti državnih organa na pomenuta najviša tela manjinske samouprave. Radi kompletnog i efikasnog izvršenja svih zadataka koji proizilaze iz novih nadležnosti, potrebna je ozbiljna profesionalizacija rada nacionalnog saveta, koja podrazumeva mnogo značajnije angažovanje ljudskih i tehničkih resursa što svakako iziskuje značajniji nivo finansiranja.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Donošenjem *Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina*, nacionalni saveti su preuzeli na sebe značajne kompetencije u oblasti upotrebe jezika i pisma nacionalnih manjina. U skladu sa ovim zakonom nacionalni savet:

1. utvrđuje tradicionalne nazive jedinica lokalne samouprave, naseljenih mesta i drugih geografskih naziva na jeziku nacionalne manjine, ako je na području jedinice lokalne samouprave ili naseljenog mesta jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi; nazivi koje je utvrdio nacionalni savet postaju nazivi u službenoj upotrebi pored naziva na srpskom jeziku i objavljuju se u „Službenom glasniku Republike Srbije”, a u slučaju nacionalnih saveta čije je sedište na teritoriji Autonomne Pokrajine Vojvodine u „Službenom listu Autonomne Pokrajine Vojvodine”;
2. predlaže nadležnom organu isticanje naziva jedinica lokalne samouprave, naseljenih mesta i drugih geografskih naziva na jeziku nacionalne manjine;
3. predlaže utvrđivanje jezika i pisma nacionalne manjine kao službenog jezika i pisma u jedinici lokalne samouprave;
4. predlaže promenu naziva ulica, trgova, gradskih četvrti, zaselaka, drugih delova naseljenih mesta i ustanova za koje je utvrđeno da su od posebnog značaja za nacionalnu manjinu;
5. daje mišljenje u postupku utvrđivanja naziva ulica, trgova, gradskih četvrti, zaselaka i drugih delova naseljenih mesta, ako je na području jedinice lokalne samouprave ili naseljenog mesta jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi;
6. predlaže nadležnom organu vršenje nadzora nad službenom upotrebom jezika i pisma nacionalne manjine;
7. predlaže nadležnim organima mere i aktivnosti za unapređenje prevodenja propisa na jezike nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi;
8. preduzima mere i aktivnosti za unapređenje službene upotrebe jezika i pisma nacionalne manjine
9. odlučuje o drugim pitanjima iz ove oblasti koja su mu poverena zakonom, aktom autonomne pokrajine ili jedinice lokalne samouprave.

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine je svoja prava i obaveze koristio u skladu sa zakonom i to u vezi iznošenja mišljenja u postupku utvrđivanja naziva ulica, trgova, gradskih četvrti zaselaka, inicirao je upotrebu slovačkog jezika i pisma kao službenog jezika u jedinici lokalne samouprave, predlagao je članove Opštinskih medjunacionalnih saveta, inicirao je izdavanje dvojezinih ličnih dokumenata u opštinama gde su slovački jezik i pismo u službenoj upotrebi.

Član 7.1 d

1. Po pitanju regionalnih ili manjinskih jezika, u okviru teritorija na kojima su ti jezici u upotrebi i u skladu sa situacijom svakog od tih jezika, države članice grade svoju politiku, zakonodavstvo i praksu na sledećim ciljevima i načelima:

d) stvaranje uslova za olakšanje i/ili ohrabrivanje upotrebe regionalnih ili manjinskih jezika u govoru i pisanju, u javnom i privatnom životu;

Vojvodanski centar za ljudska prava

U poređenju sa podacima iz prethodnog izveštaja, država nije uložila dovoljno napora da ohrabri upotrebu češkog, makedonskog i vlaščkog jezika. Dok je upotreba češkog jezika derogirana u odnosu na prethodni period (gašenjem stanice Radio Sunce), pripadnici makedonske manjine negiraju konstataciju Komiteta eksperata da srpski organi pružaju značajnu podršku TV programima na makedonskom jeziku. U pogledu vlaščkog jezika, za 3 godine nije uspostavljena strukturisana politika koja bi olakšala upotrebu vlaščkog u javnom životu, a TV Krajina iz Negotina je u međuvremenu prestao da funkcionise, obustavljanjem priliva iz Republike Rumunije.

Češki

Radio Sunce – Glas južnog Banata

U poređenju sa podacima iz prošlog izveštajnog perioda stanje u medijima na češkom jeziku je drastično izmenjeno na štetu pripadnika češke manjine.

Planom raspodele frekvencija u Srbiji, Opštini Bela Crkva je dodeljena samo jedna frekvencija za radiodifuziju sa lokalnim pokrivanjem, a na Konkursu Republičke radiodifuzne Agencije licencu je dobila Opštinska radio stanica, dok je stanica „Radio Sunce“ na kojoj je svakodnevno emitovan program na češkom jeziku, ugašena.

Zbog nedostatka sredstava ni bilten ne izlazi redovno, a zamrle su i gotovo sve aktivnosti u oblasti informisanja.

U pogledu televizijskog programa, osnivanjem Nacionalnog saveta češke nacionalne manjine, trebalo bi da se stvore uslovi za proizvodnju i emitovanje istog. Osnivanje Saveta bi trebalo da omogući i ponovno otvaranje elektronskog glasila (radija, a kasnije, po mogućnosti i televizije) sa programom na češkom jeziku.

Kulturna dešavanja pripadnika češke nacionalne manjine finansiraju se od njihovih sopstvenih sredstava i delom od strane pokrajinskih organa, dok je podrška od opštinskih vlasti uglavnom deklarativna.

Češki jezik do sada nije imao veću praktičnu primenu u sudskim i upravnim sporovima iz više razloga:

- Nepostojanja zahteva pripadnika češke nacionalne manjine za vođenjem postupaka na češkom jeziku zbog bržeg i jednostavnijeg odvijanja sudskih procesa na srpskom.
- Nedostatka stručnog sudskog kadra sa znanjem češkog jezika u Opštini Bela Crkva.
- Generalnog stava pripadnika češke manjine je da u opštoj racionalizaciji državnih ustanova ne bi trebalo dodatno opterećivati budžet ove nerazvijene Opštine takvim zahtevima.

Sličan stav, pripadnici češke nacionalne manjine zauzimaju i po pitanju naziva ulica i naseljenih mesta u opštini Bela Crkva. Postojeći višejezični nazivi ustanova datiraju od ranije.

Iako među pripadnicima češke nacionalne manjine postoje zahtevi za izdavanjem ličnih dokumenata (izvod iz matične evidencije, lične karte, pasoši) na češkom jeziku, još uvek ne postoje obrasci i isprave štampane na češkom. Omogućavanje uživanja ovog prava, koje ne iziskuje veće troškove, predstavljalo bi najčajan segment u odnosima pripadnici češke manjine – lokalna samouprava – država Srbija.

Makedonski

Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine

Konstatacija Komiteta eksperata u stavu 51. da „srpski organi pružaju značajnu podršku televizijskim programima na makedonskom jeziku“ nije tačna. Na TV Vojvodini se program na makedonskom jeziku emituje u trajanju od 30 minuta nedeljno (emisija „Makedonsko sonce“) i po 30 minuta na TV Pančevo (emisija „Banatsko sonce“).

Na Radio programu RTV Vojvodine emisija na makedonskom jeziku se emituje jednom nedeljno radio emisija u trajanju od 30 minuta („Makedonijum“).

Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine pozdravlja preporuku Komiteta eksperata u stavu 52 da mu se u narednom izveštaju dostave podaci o položaju makedonskog jezika u centralnoj Srbiji.

Vlaški

Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine

Rumunski jezik je bio zastupljen u kulturnim aktivnostima kulturno umetničkih društava u vlaškim naseljima, kao i na kulturnim manifestacijama koje je finansijski podržao Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine.

Informisanje na rumunskom jeziku u centralnoj Srbiji gotovo da ne postoji. Ne postoji nijedan pisani mediji na rumunskom jeziku, a od elektronskih medija program na rumunskom jeziku emituje TV Krajina iz Negotina koja se finasira sredstvima obezbeđenim iz projekata iz Republike Rumunije, a vesti TV Bor i Radio Petrovac (na lošem rumunsko-srpskom jeziku).

Član 7.1 e

1. Po pitanju regionalnih ili manjinskih jezika, u okviru teritorija na kojima su ti jezici u upotrebi i u skladu sa situacijom svakog od tih jezika, države članice grade svoju politiku, zakonodavstvo i praksu na sledećim ciljevima i načelima:

e) održavanje i razvijanje veza, u oblastima koje pokriva ova povelja, između grupa koje koriste regionalne ili manjinske jezike i ostalih grupa u državi koje upotrebljavaju jezik u identičnoj ili sličnoj formi, kao i uspostavljanje kulturnih odnosa sa ostalim grupama u državi koje koriste različite jezike;

Vojvođanski centar za ljudska prava

Prema saznanjima Vojvođanskog centra, do trenutka podnošenja ovog izveštaja nije oformljeno nijedno telo niti savet u okviru kojeg bi se predstavnici manjina sastajali. Funkcionisanje Saveta Republike Srbije za nacionalne manjine, koji bi mogao da posluži u ovakve svrhe je, kao i u prethodnom periodu, nezadovoljavajuće.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

U Srbiji se održavaju veze između grupa koje koriste različite varijante bugarskog jezika. One su različitog karaktera: od prijateljskih, familijarnih do saradnje na nivou društava i organizacija u oblasti kulture. U cilju očuvanja nacionalnog identiteta i kulture Bugara, organizuju se kulturne manifestacije, susreti udruženja i umetničkih društava. Krovna organizacija koja pomaže održavanju pomenutih veza je Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine, koji stimuliše i finansijski podržava manifestacije, pokrivajući organizaciono teritorijalne celine u kojima pretežno žive Bugari – opštine Dimitrovgrad, Bosilegrad i banatski Bugari iz Ivanova (opština Pančevo) i Belog Blata (opština Zrenjanin).

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine je otvorio kancelarije u Dimitrovgradu, Bosilegradu i Ivanovu kod Pančeva (Vojvodina), sa zadatkom da pomažu i ohrabruju bugarsku zajednicu u osvarivanju prava u oblasti kulture, obrazovanja, informisanja i službene upotrebe bugarskog jezika.

Član 7.1 f

1. Po pitanju regionalnih ili manjinskih jezika, u okviru teritorija na kojima su ti jezici u upotrebi i u skladu sa situacijom svakog od tih jezika, države članice grade svoju politiku, zakonodavstvo i praksu na sledećim ciljevima i načelima:

f) donošenje odredaba putem kojih bi se na odgovarajući način i odgovarajućim sredstvima obezbedilo proučavanje regionalnih ili manjinskih jezika na svim odgovarajućim stupnjevima;

Vojvođanski centar za ljudska prava

Od prethodnog izveštajnog perioda do trenutka podnošenja ovog izveštaja, srpski organi nisu obezbedili nastavu i učenje češkog, makedonskog i vlaškog (rumunskog) jezika sa elementima nacionalne kulture, iako je bilo zahteva za tim i uprkos želji roditelja

manjinske nacionalnosti da se takav vid nastave organizuje. Posebno je alarmantan stav državnih organa prema zahtevima pripadnika vlaške nacionalne manjine.

Češki

Radio Sunce – Glas južnog Banata

Nastava na češkom jeziku održavala se u nekoliko škola u Opštini Bela Crkva od I do IV razreda - u Češkom Selu od 1852. do 1974. godine, u Beloj Crkvi do 1960. godine i u Kruščici do 1964. godine.

Nastava je ukinuta zbog nedostatak kvalifikovanog nastavnog kadra, nemogućnosti nastavka školovanja na češkom jeziku i smanjenja broja učenika koji su slušali ovu nastavu.

Od osnivanja Matice Češke u Beloj Crkvi (1997), traženo je u više navrata da se u osnovne škole u Opštini Bela Crkva uvede izučavanje češkog jezika sa elementima nacionalne kulture. Zahtev je podnet Ministarstvu prosvete Republike Srbije 1999. godine, uz podršku Ambasade Češke republike u Beogradu, pregovori sa Ministarstvom prosvete su vođeni relativno uspešno, ali su zbog sticaja okolnosti prekinuti, a dokumentacija o njima je izgubljena.

Na osnovu saznanja da se nastavnim planom za školsku 2007/2008. godinu može uvesti drugi strani jezik kao izborni predmet, Matica Češka je¹⁸ pregovarala o uvođenju češkog jezika sa elementima nacionalne kulture sa direktorima 3 osnovne škole, pomoćnikom direktora Službe za ljudska i manjinska prava Republike Srbije i konzulom Češke Republike u Srbiji. Iako je od strane škola zaključeno da u opštini Bela Crkva ne postoje prepreke za uvođenje učenja češkog jezika, u međuvremenu je došlo do raspisivanja parlamentarnih izbora u Srbiji, opstanak Službe je doveden u pitanje, a rešavanje ovog predmeta je prolongirano.

Učenje češkog jezika je od 1999. godine omogućeno na kursivima češkog jezika za učenike osnovnih i srednjih škola. Broj polaznika varira od 50 do 110. Kursevi su besplatni sa obezbeđenom besplatnom literaturom na češkom jeziku. Predstavljaju deo zvaničnog programa Vlade Češke Republike, a Češko Ministarstvo prosvete u potpunosti pokriva troškove gostujućeg nastavnika u Srbiji.

Kursevi učenja češkog jezika su se do 2003. godine odvijali u prostorijama škola koje su pohađali učenici češke nacionalnosti. Od 2003. godine škole otkazuju gostoprimstvo u svojim učionicama zbog produžetka nastave nakon redovnih časova i dodatnih troškova. Zbog pomenutih razloga, kursevi učenja češkog jezika se premeštaju u prostorije čeških udruženja, a broj polaznika značajno opada. Iako su opštinske vlasti deklarativno obećale svoju podršku, do sada nisu ništa učinile po ovom pitanju.

U 2009. godini je sprovedena anketa od strane čeških udruženja u Opštinama Bela Crkva i Kovin (naselje Gaj) po pitanju potrebe uvođenja češkog jezika sa elementima nacionalne kulture. Saglasnost za uvođenjem ovog vida nastave dalo je 74 roditelja (24 u

---

¹⁸ 27.3.2008 godine

Beloj Crkvi i po 25 u Kruščici i Gaju) iako bi, po našem mišljenju, anketu podržalo daleko više roditelja da se organizovala u više škola i da su je ozbiljnije podržali direktori i nastavnici.

Pripadnici češke manjine zahtevaju od nadležnih državnih institucija i ustanova da omoguće fakultativno izučavanje češkog jezika sa elementima nacionalne kulture u osnovnim školama u kojima postoji interesovanje za to i da im pomognu u prevazilaženju birokratskih barijera koje im onemogućavaju da ostvaruju pravo na učenje maternjeg jezika.

Makedonski

Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine

Izučavanje makedonskog jezika sa elementima nacionalne kulture nije uvedeno ni u jednom mestu sa većom koncentracijom govornika makedonskog jezika, te je konstatacija Komiteta eksperata da je „nastava makedonskog jezika sa elementima nacionalne kulture očigledno uvedena ..“ netačna.

U organizaciji Nacionalnog saveta makedonske nacionalne manjine, na teritoriji cele Srbije se trenutno organizuju kursevi makedonskog jezika „Dobrodošli na makedonski jezik,, koje pohađaju pripadnici makedonske nacionalne manjine u Srbiji od 7 do 77 godina. Kursevi su uvedeni iz praktičnih razloga, jer prema statistici, u Republici Srbiji od ukupno 14.082 pripadnika makedonske zajednice, 10.203 pripadnika govori makedonski jezik (u AP Vojvodini od ukupno 11.785 pripadnika makedonske zajednice, makedonski jezik govori 4.152 Makedonaca). Kurseve finansira Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine, a pored pripadnika makedonske zajednice, kurseve pohađa i izvestan broj pripadnika većinskog naroda i drugih zajednica.

Vlaški

Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine

Od prethodnog izveštajnog perioda do trenutka pisanja ovog izveštaja, učenje rumunskog jezika sa elementima nacionalne kulture nije uvedeno kao izborni predmet ni u jednoj osnovnoj školi u Srbiji iako su za tim postojali zahtevi.

Nacionalni savet vlaške nacionalne manjine je podneo zahtev Ministarstvu prosvete¹⁹ da se u mestima naseljenim vlaškim stanovništvom uvede rumunski jezik sa elementima nacionalne kulture. U vezi sa tim, Ministarstvo prosvete je obavestilo Nacionalni savet²⁰ da će postupiti u skladu sa zakonom definisanim nadležnostima po pitanju uvođenja ovog predmeta i da će obavestiti školske uprave i škole prilikom izrade liste izbornih predmeta o tome.

Shodno tome, Nacionalni savet je preduzeo sve mere iz zakonom propisanih nadležnosti saveta, te je po zakonskoj proceduri podneo zahteve osnovnim školama u istočnoj Srbiji za uvođenjem ovog predmeta, sakupivši pre toga potpise roditelja koji su izrazili svoju želju da ga njihova deca pohađaju.

---

¹⁹ 16. januara 2009. godine

²⁰ Aktom br. 610-00-00046/2009-06 od 18.02.2009. godine

Potpisi roditelja za uvođenje učenja rumunskog sa elementima nacionalne kulture, su prikupljeni u sledećim osnovnim školama i njihovim područnim odeljenjima:

- O.Š. „Brana Paunović“ iz Rašanca, odeljenje Orljevo
- O.Š. „Jovan Šerbanović“ iz Ranovca, odeljenja Kladurovo i Manastirica
- O.Š. „Branko Radičević“ iz Golubca
- O.Š. „Ugrin Branković“ iz Neresnice
- O.Š. „Ugrin Branković“ iz Bukovske
- O.Š. „Jovan Šerbanović“ iz Laznice
- O.Š. Osanica, O.Š. „Branko Radičević“ iz Sedlara, odeljenja Subotica i Busur
- O.Š. „15 maj“ iz Malog Jasenovca
- O.Š. „Joca Milosavljević iz Bagrdana, odeljenje Strižilo
- O.Š. „Jovan Jovanović Zmaj“ iz Bobova
- O.Š. „Dude Jović“ iz Pordina.

U vezi sa tim, Nacionalni savet je od početka 2009.godine u stalnoj korespondenciji sa Ministarstvom prosvete, kako u pismenoj tako i usmenoj formi, ali i pored stalnih zahteva za realizacijom uvođenja rumunskog jezika u gore navedene škole, Ministarstvo nije preduzelo dovoljne mere u okviru svojih nadležnosti kako bi došlo i do njihove realizacije.

Kako je Savet postupio po zakonima i pravilnicima koji regulišu materiju osnovnog obrazovanja i podneo zahtev osnovnim školama u vreme kad se vrše ankete za izborne predmete, organi osnovnih škola su po zakonu morali ispoštovati u potpunosti zakonsku proceduru i uraditi anketu među roditeljima koji su potpisali zahtev za uvođenjem rumunskog jezika sa elementima nacionalne kulture. Uprkos tome, nijedna osnovna škola nije ispoštovala zakonsku proceduru koja se tiče anketiranja, već su urađene javne ankete na kojima su vršeni pritisci na roditelje da odustanu od svog zahteva. Izuzetak je osnovne škole „Moša Pijade“ iz Osanice u kojoj. Ostale škole nisu sprovele ankete.

Iz gore navedenog zaključujemo da je rad direktora škola, školskih odbora i samog ministarstva bio protivustavan i protivzakonit, a da norme Povelje o jezicima i Okvirne konvencija u oblasti obeveze države da zaštiti i neguje manjinski jezik i kulturu, nisu ispoštovane.

Iako u pojedinim opštinama u centralnoj Srbiji zakonski postoje uslovi za uvođenje rumunskog jezika u službenu upotrebu, do trenutka podnošenja ovog izveštaja, vladajuće partije većinskog naroda u opštinskim skupštinama nisu izrazile spremnost da izglasaju izmene statuta koje bi omogućile realizovanje ovog prava.

Član 7.1 g

1. Po pitanju regionalnih ili manjinskih jezika, u okviru teritorija na kojima su ti jezici u upotrebi i u skladu sa situacijom svakog od tih jezika, države članice grade svoju politiku, zakonodavstvo i praksu na sledećim ciljevima i načelima:

g) olakšavanje da i oni koji ne govore regionalne ili manjinske jezike, a žive u oblasti gde se oni govore, mogu da ih nauče ukoliko to žele;

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Nije zabeleženo da časove Bosanskog jezika pohađaju učenici koji ne pripadaju bošnjačkoj nacionalnoj manjini.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Bosanski jezik u Sandžaku ne pohađaju učenici kojima on nije maternji. Budući da je učenje bosanskog jezika sa elementima nacionalne kulture izborni predmet, roditelji se teže odlučuju da šalju svoju decu na ovaj vid enastave. Ostvarivanje prava pripadnika bošnjačke nacionalne manjine na školovanje na maternjem jeziku bilo je praćeno brojnim opstrukcijama u nekim sredinama, a pomenuta praksa nije u potpunosti prestala ni danas.

Prijepolje. Bosanski jezik se uči samo u 1 školi u 2 odeljenja. Jedno je u matičnoj školi u Župi, a drugo u isturenom odeljku te škole u Hrtima. S obzirom da je bosanski jezik izborni, bošnjačka deca su stavljena u položaj u ovoj opštini da biraju između predmeta „od igračke do računara“ i bosanskog jezika. U vremenu kada su informatičke nauke neophodne roditelji su odlučili da decu daju da pohađaju nastavu za prvi predmet. Da je bosanski redovni predmet deca bi pohađala i jedno i drugo. Ovo možda najbolji primer da je neophodno uvođenje bosanskog jezika kao redovnog predmeta.

Priboj. Učenje bosanskog jezika sa elementima nacionalne kulture nije organizovano ni u jednoj školi, iako u toj opštini živi značajan broj Bošnjaka i postoji zakonska obaveza za uvođenjem ovog jezika u nastavu.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Država, odnosno škole čiji je ona osnivač, ne obezbeđuju podučavanje na bugarskom jeziku onima koji on nije maternji jezik, već suprotno tome, stimulišu učenike da ne posećuju časove maternjeg jezika sa elementima nacionalne kulture. Pomenuti časovi su fakultativne prirode, a njihova ocena ne ulazi u prosek školovanja na kraju školske godine.

Češki

Radio Sunce – Glas južnog Banata

Na kurseve češkog jezika koji se organizuju pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvete Češke Republike prijavljuju se u značajnom procentu i pripadnici srpske i drugih nacionalnosti. Program se organizuje prema nivoima znanja u odvojenim grupama.

Posebna nastava, dva puta nedeljno, organizuje se za odrasle polaznike, među kojima je najveći procenat pripadnika češke manjine.

Makedonski

Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine

Nastava učenja makedonskog jezika sa elementima nacionalne kulture nije organizovana. Izvestan broj pripadnika većinskog naroda pohađa kurseve učenja makedonskog jezika koje organizuje Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine.

Do 1994 godine, makedonski jezik se izučavao kao jezik društvene sredine u mestu Jabuka, (opština Pančevo) u okviru redovne nastave i pohađali su ga učenici većinskog naroda od I do VIII razreda osnovne škole. Pomenuti je vid nastave bez obrazloženja ukinut odlukom Opštine Pančevo 1994. godine.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

Odlukom Vlade Republike Srbije odnosno Ministarstva prosvete, 1997. godine omogućeno je uvođenje romskog jezika odnosno fakultativnog predmeta Romski jezik sa elementima nacionalne kulture, u osnovne škole.

Prve škole u kojima je uveden ovaj predmet su O.Š. "Žarko Zrenjanin" u Obrovcu i O.Š. "Mileta Protić" u Tovariševu. U prvoj generaciji učenika 1997. u O.Š. "Žarko Zrenjanin" u Obrovcu bilo je i nekoliko učenika srpske nacionalnosti koji su slušala ovaj predmet..

Edukativni centar Roma

U osnovnoj školi „Vuk Karadžić“ iz Deronja (opština Odžaci) nekoliko neromske dece je kao izborni predmet izabralo negovanje romskog jezika sa elementima nacionalne kulture.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Nacionalni savet se slaže sa podacima iz prethodnog izveštaja.

Član 7.1 h

1. Po pitanju regionalnih ili manjinskih jezika, u okviru teritorija na kojima su ti jezici u upotrebi i u skladu sa situacijom svakog od tih jezika, države članice grade svoju politiku, zakonodavstvo i praksu na sledećim ciljevima i načelima:

h) unapređenje proučavanja i istraživanja regionalnih ili manjinskih jezika na univerzitetima ili sličnim ustanovama;

Češki

Radio Sunce – Glas južnog Banata

Mišljenja smo da će budući Nacionalni savet češke nacionalne manjine uspostaviti tešnju saradnju sa Katedrom za Slavistiku u Beogradu, kao i sa Češkom Republikom po pitanju visokog obrazovanja pripadnika češke manjine, naročito u vidu stipendija.

Član 7.1 i

1. Po pitanju regionalnih ili manjinskih jezika, u okviru teritorija na kojima su ti jezici u upotrebi i u skladu sa situacijom svakog od tih jezika, države članice grade svoju politiku, zakonodavstvo i praksu na sledećim ciljevima i načelima:

i) unapređenje odgovarajućih oblika transnacionalne razmene, u onim oblastima o kojima govori ova povelja, za regionalne ili manjinske jezike koji se koriste u identičnom ili sličnom obliku u dve ili više država.

Češki

Radio Sunce – Glas južnog Banata

Osim kulturne saradnje sa Česima iz Rumunskog dela Banata, Republike Srpske i Hrvatske, zainteresovani studenti se svake godine, u ograničenom broju, šalju na kurseve i semestralne studije, na poziv Vlade Češke Republike. Tromesečne besplatne studije češkog jezika na Masarikovom Univerzitetu u Brnu organizuju se dva puta godišnje.

Udruženja Čeha u Vojvodini, održavaju dobre kontakte sa školskim institucijama u Češkoj Republici i koriste mogućnosti slanja zainteresovanih studenata u ovu republiku.

Karlov Univerzitet u Pragu svakog leta organizuje besplatne jednomesečne kurseve jezika za Čeha u dijaspori iz celog sveta, a osim izučavanja jezika, cilj kurseva je i upoznavanje sa češkom kulturom i tradicijom, kao svojevrsna promocija te zemlje.

Makedonski

Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine

Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine u Srbiji podržava stav Komiteta eksperata u vezi sa konstatacijom u vezi sa stavom 68 Izveštaja Komiteta eksperata.

Član 7.2

2. Države članice preuzimaju obavezu da uklone, ako već to do sada nisu učinile, bilo koje neopravdano ugrožavanje, isključivanje, ograničavanje ili nepovoljan tretman koji bi se odnosio na upotrebu regionalnog ili manjinskog jezika i koji bi imao cilj da obeshrabri ili dovede u pitanje njegovo održavanje i razvoj. Usvajanje posebnih mera u korist regionalnih ili manjinskih jezika, koje bi imale za cilj unapređenje jednakosti između onih koji koriste ove jezike i ostatka stanovništva ili koje uzimaju u obzir njihove specifične uslove, ne može se smatrati aktom diskriminacije protiv onih koji koriste jezike koji su u većoj upotrebi od manjinskih.

Vojvođanski centar za ljudska prava

U martu 2009. godine, usvojen je *Zakon protiv diskriminacije* čije bi donošenje trebalo da onemogući diskriminaciju na svim osnovama, pa i u pogledu upotrebe manjinskih jezika.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Država nije usvojila posebne mere za zaštitu bugarskog jezika, odnosno u njegovu korist, kao što nije ni propisala sankcije za one koji obeshrabruju njegovo korišćenje i razvoj.

Pokušaji afirmativnih mera usmereni ka negovanju bugarskog jezika se generalno smatraju pokušajima ugrožavanja većine od strane manjine.

- Primer: Neuspešan pokušaj vraćanja starog imena Dimitrograda u Caribrod, zbog toga što staro ime Caribrod suviše podseća na Bugarsku, a to vređa pripadnike srpskog naroda.

Član 7.3

3. Države članice preuzimaju obavezu da na odgovarajući način unaprede međusobno razumevanje između svih jezičkih grupa unutar zemlje i da tu posebno uključe poštovanje, razumevanje i trpeljivost u odnosu na regionalne ili manjinske jezike u okviru procesa obrazovanja, kao i da ohrabre sredstva javnog informisanja da slede isti cilj.

Vojvodanski centar za ljudska prava

Republika Srbija nedovoljno radi na podizanju svesti i promovisanju tolerancije prema regionalnim i manjinskim jezicima i kulturama koje oni predstavljaju, kao prema integralnom delu kulturnog nasleđa Srbije, kako u nastavnom planu za sve nivoje obrazovanja, tako i u medijima. Izuzev inicijativa na pokrajinskom nivou (dugogodišnji projekat Izvršnog veća – *Afirmacijaja tolerancije i multikulturalnostu*), sličnih projekata u ostalim delovima Srbije nema. U vezi sa tim, naročito zabrinjava indiferentnost Ministarstva za ljudska i manjinska prava ka pokretanju ovakvih inicijativa.

Za razliku od medija u Vojvodini, državna televizija i dalje oskudeva u programima koji bi promovisali kulturu i tradiciju manjina što onemogućava prevazilaženje stereotipa i predrasuda prema govornicima pojedinih manjinskih jezika u centralnoj Srbiji. Naročito je alarmantno stanje govornika „vlaškog jezika“ koji su zbog svoje nacionalne pripadnosti bili izloženi pritisku od strane policije za vreme prikupljanja potpisa za izbore nacionalnih saveta²¹. Ovakav stav prema pripadnicima jedne zajednice će se neizbežno odraziti i na upotrebu njihovog jezika u budućnosti.

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Državna televizija Srbije ne emituje programe na albanskom jeziku niti promoviše albansku kulturu i tradiciju na pozitivan način. S obzirom na tradicionalno uvrežene stereotipe i predrasude većinskog srpskog naroda prema albanskoj nacionalnoj manjini, uputno je na državnoj televiziji emitovati multikulturalne programe na albanskom jeziku i raditi na smanjivanju etničke distance između pripadnika srpske i albanske nacionalnosti.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Bošnjaci i ostale takozvane „nevojvođanske manjine“ (Albanci, Bugari i Vlasi) nisu medijski zastupljeni na Javnom servisu Srbije niti se emituju programi i emisije na

---

²¹ Informacije o diskriminaciji vlaške nacionalne manjine su podnete Savetu Evrope i Sekretarijatu za Povelju o regionalnim ili manjinskim jezicima, 24. aprila 2010. godine od strane Nacionalnog saveta vlaške nacionalne manjine.

njihovim maternjim jezicima. Za razliku od njih, programi na jezicima nacionalnih manjina u Vojvodini, zastupljeni su u velikoj meri u Javnom servisu Vojvodine.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Predstavnici Bošnjačkog nacionalnog vijeća (saveta) više puta su ukazivali na to da Radio Televizija Srbije (RTS), kao nacionalni javni servis treba da odvoji određeni prostor u programu za pripadnike bošnjačke nacionalne manjine u Srbiji. Od RTS-a je više puta zatraženo da emituje jednom nedeljno emisiju na bosanskom jeziku, koja bi se bavila pitanjima ove manjine, međutim iako inicijativa za formiranjem redakcije na bosanskom jeziku postoji već nekoliko godina, do danas nije realizovana. Pitanjima Bošnjaka i drugih nacionalnih manjina u Srbiji se često bavi emisija „Građanin“ koja se emituje vikendom na RTS-ovom II programu, ali deo posvećen Bošnjacima nije na bosanskom jeziku, već na srpskom jeziku.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Na teritoriji centralne Srbije, država preko svojih organa ne stimuliše i ne ohrabruje pripadnike bugarske nacionalne manjine da u javnom životu govore i pišu na bugarskom jeziku, odnosno da se njime služe pred organima vlasti. Situacija je bolja u Vojvodini, jer je dostignuti nivo svesti državnih organa i pripadnika manjina o korišćenju manjinskih jezika na višem nivou.

Situacija u lokalnim medijima je znatno bolja, jer se program lokalnih radio i TV stanica emituje na oba jezika uglavnom ravnopravno. U medijima sa nacionalnom frekvencijom emisije, informativnog i obrazovnog karaktera, na bugarskom jeziku ne postoje.

U kulturnim ustanovama kao što su amatersko pozorište, biblioteke i kulturno-umetnička društva, bugarski jezik se koristi u nedovoljnoj meri ili u iskrivljenom obliku, odnosno koristi se lokalni dijalekat.

- Amatersko pozorište u Dimitrovgradu već tri sezone sprema po jednu predstavu na lokalnom dijalektu, što ne doprinosi u dovoljnoj meri promovisanju bugarskog jezika, a u državnim izveštajima to se deklariše kao upotreba maternjeg jezika.
- U pravosuđu, posle reorganizacije sudstva, za bugarski jezik važi pravilo isto kao i za bilo koji drugi strani jezik, na primer, turski, da ukoliko stranka želi da se proces vodi ma bugarskom jeziku sama snosi troškove angažovanja tumača.

Nastavni plan i program za bugarski jezik sa elementima nacionalne kulture odobrava Ministarstvo prosvete na predlog Nacionalnog saveta bugarske nacionalne manjine i saradnja između njih se nesmetano obavlja. Problem predstavlja izučavanje bugarskog jezika, istorije i kulture, koje se kao obimna materija smešta u 2 školska časa nedeljno, što je nedovoljno da bi se učenicima pružilo zadovoljavajuće znanje iz pomenutih oblasti.

Nacionalni elektronski mediji mediji u Srbiji, nemaju emisije na bugarskom jeziku. Nacionalni savet je pokretao inicijativu da se na javnom servisu RTS uvede bar jedna informativna emisija na bugarskom jeziku, direktor RTS-a ju je prihvatio, ali do njene praktične realizacije do trenutka pisanja ovog izveštaja nije došlo.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Smatra da Republika Srbija treba uložiti više napora u promoviranje hrvatskog jezika kao posebnog jezičnog izričaja, a ne samo prostom pretvorbom srpskog jezika i ćirilicnog pisma u latinično pismo. Poslednja državna promocija reforme sudstva i promotivni materijal koji je pratio ovu reformu radi informiranja građanstva upravo je rađen na ovome principu i bez obzira što je u Subotici hrvatski jezik u službenoj uporabi materijal je dostavljen na latiničnom pismu i srpskom jeziku.

Češki

Radio Sunce – Glas južnog Banata

Pripadnici češke nacionalne manjine se generalno ne susreću sa problemima prilikom upotrebe svog maternjeg jezika u svakodnevnom životu. Tome doprinosi i multietnička sredina i činjenica da oni na ovim prostorima žive oko 200 godina.

Suprotno tome, osnovne škole i lokalne uprave ne pokazuju dovoljno interesovanja za potrebe ove nacionalne manjine da izučava svoj maternji jezik u okviru škola.

Ponovno pokretanje radija sa programom na češkom jeziku, dodatno bi ohrabrilu pripadnike češke nacionalne manjine da više koriste i neguju svoj maternji jezik. Ključnu ulogu u tome ima Republička Agencija za radiodifuziju i njena procena značaja i opravdanosti postojanja medija na češkom jeziku.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine:

Sa razočarenjem možemo konstatovati da formiranje Ministarstva za ljudska i manjinska prava nije značilo i preduzimanje koraka i mera u promociji multikulturalizma i tolerancije u onom opsegu i intenzitetu koji se opravdano očekivao od organa centralne državne vlasti. Ovo se posebno odnosi na činjenicu da je dotično ministarstvo trebalo da bude centralni nosilac obaveze države iz člana 81. *Ustava Republike Srbije*²² u razvijanju duha tolerancije.

U trenutku pisanja ovog izveštaja, osim programa Afirmacije multikulturalnosti i tolerancije i Kampa tolerancije u organizaciji Autonomne Pokrajine Vojvodine, koji se kontinuirano realizuju godinama unazad i koji su etablirani kao projekti sa višegodišnjom tradicijom, drugih multikulturalnih programa u Republici Srbiji nema.

Makedonski

Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine

Od popisa 1991. godine do popisa 2002. godine, broj pripadnika makedonske nacionalne zajednice je opao sa 45.068 na 25.874. Jedan od razloga za ovakvo stanje bile su izjave pojedinih političara da su pripadnici makedonske nacionalne manjine u Srbiji "Srbi sa teškom govornom manom" i da će svi koji to ne priznaju biti vraćeni nazad u

---

²² U oblasti obrazovanja, kulture i informisanja Srbija podstiče duh tolerancije i međukulturnog dijaloga i preduzima efikasne mere za unapređenje uzajamnog poštovanja, razumevanja i saradnje među svim ljudima koji žive na njenoj teritoriji, bez obzira na njihov etnički, kulturni, jezički ili verski identitet.

Makedoniju.

Mekedonci se sa sličnim izjavama sreću i danas, a njih emituju pojedine televizijske humorističke emisije šireći negativne stereotipe o pripadnicima makedonske nacionalne manjine. Kao primer navodimo TV emisiju "Polićijska stanica" na televiziji Pink koja u negativnom tonu, naizgled na „šaljiv ili jugonostalgian naćin“ podrugljivo govori o svim pripadnicima nacionalnih manjina koji su do raspada SFRJ bili pripadnici bivših jugoslovenskih republika, a koji trenutno žive kao pripadnici manjina u Srbiji. Mišljenja smo da ovako negativne konotacije upućene pripadnicima makedonske manjine mogu negativno uticati na izjašnjavanje ove zajednice na predstojećem popisu stanovništva.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

Na programima Radio Televizija Srbija i Radio Televizija Vojvodina se mesećno emituje oko 100 sati radijskog i televizijskog programa na romsko-srpskom jeziku, što je omogućuje predstavljanje kulturnih i nacionalnih vrednosti romske nacionalne zajednice i romskom i neromskom stanovništvu, međusobno upoznavanje, rušenje brojnih predrasuda o Romima, kao i upoznavanje sa problemima sa kojima se susreće romska zajednica.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Rusinski jezik, istorija i tradicija se godinama u kontinuitetu promovišu u osnovnim školama širim Vojvodine, u okviru projekta „Etno dan“, Vojvođanskog centra za ljudska prava, koji podržava Pokrajinski sekretarijat za propise, upravu i nacionalne manjine u okviru projekta Afirmacija multikulturalnosti i tolerancije.

Slovaćki

Nacionalni savet slovaćke nacionalne manjine

Slovaćki jezik se promoviše na različite načine:

- U organizaciji Saveza amatera Vojvodine i Srbije smotra recitatora- takmiće se recitatori koji recituju pesme na slovaćkom jeziku.
- Kroz medije je prezentovan međunarodni projekta Mladi mladima koji je ostvaren u saradnji sa Univerzitetom Mateja Bela u Banskoj Bistrici iz Slovaćke.
- Prezentacijom naive iz Kovaćice (u oblasti kulture).
- Višegodišnjim organizovanjem slovaćkog Etno dana u osnovnim školama u Vojvodini u okviru istoimenog projekta koji realizuje Vojvođanski centar za ljudska prava uz podršku Pokrajinskog sekretarijata za propise, upravu i nacionalne manjine.
- Direktne i indirektno oblike promocije slovaćke kulture i slovaćkog jezika predstavljaju i svi veći festivali i kulturne smotre slovaćke nacionalne manjine, kao što su Slovaćke narodne svećanosti u Baćkom Petrovcu, Folklorni festival Tancuj tancuj, Muzićki festivali u Selenći, Pivnicama i Kulpinu i druge kulturne manifestacije koje organizaciono i finansijski podržava i Nacionalni savet slovaćke nacionalne manjine.

Član 7.4

4. U određivanju svoje politike u odnosu na regionalne ili manjinske jezike, države članice uzimaju u obzir potrebe i želje onih grupa stanovništva koje koriste te jezike. Treba ih ohrabriti da ustanove, ukoliko je to neophodno, odgovarajuća tela koja bi se bavila savetovanjem vlasti o svim pitanjima koja se tiču regionalnih ili manjinskih jezika.

Vojvodanski centar za ljudska prava

Kao i u prethodnom izveštajnom periodu, Savet Republike Srbije za nacionalne manjine je nedovoljno efikasan i produktivan.

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Albanska nacionalna manjina u Srbiji nije imala svog predstavnika u Savetu Republike Srbije za nacionalne manjine jer u prethodnom periodu nije osnivala svoj nacionalni savet za nacionalne manjine.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Savet se neredovno sastaje i shodno tome neadekvatno artikulira interese nacionalnih zajednica preko ustanovljenih tijela manjinske samouprave.

Češki

Radio Sunce – Glas južnog Banata

Angažovanjem čeških udruženja i pojedinaca, pripadnici češke nacionalne manjine su uspeli da kampanjom prikupe dovoljan broj potpisa za osnivanje Nacionalnog saveta češke nacionalne manjine i učestvovali na njihovim neposrednim izborima. Prema zajedničkom dogovoru, sva udruženja Čeha u Vojvodini na izbore su izašli sa jedinstvenom listom.

Prema pripadnicima češke nacionalne zajednice, osnivanje nacionalnog saveta Čeha predstavlja istorijski trenutak za ovu manjinu u Srbiji, jer se otvara mogućnost bržeg ostvarenja zacrtanih ciljeva – pre svega u oblasti obrazovanja, jezika, kulture i tradicije.

Po osnivanju Nacionalnog saveta češke nacionalne manjine, namera je saveta da se uključi i u rad Saveta Republike Srbije za nacionalne manjine, od kojeg se očekuje dobra koordinacija i rešavanje važnih zajedničkih problema.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine

Savet Republike Srbije za nacionalne manjine je formiran u periodu narastajućeg nasilja prema pripadnicima nacionalnih manjina²³, prvenstveno kao vrsta odgovora države na pojavu nasilja, a ne radi očuvanja, unapređenja i zaštite nacionalnih, etničkih, verskih, jezičkih i kulturnih posebnosti pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srbiji, kako je to članom 1. Uredbe o obrazovanju Saveta Republike Srbije za nacionalne manjine definisano. Najevidentniji osnov za ovaj zaključak leži u činjenici da u periodu nakon

²³ Od druge polovine 2003. godine do kraja 2004. godine broj međunacionalnih incidenata je beležio stalni rast, smanjenje broja incidenata na međunacionalnoj ili verskoj osnovi je počelo 2005. godine.

smanjenja broja međuetničkih incidenata²⁴, Savet nije održao nijednu sednicu, kršeći odredbu Uredbe o obrazovanju saveta kojom je propisano da se Savet sastaje najmanje dva puta godišnje²⁵.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

Nacionalni savet romske nacionalne manjine ima kompleksniju ulogu od drugih saveta nacionalnih manjina, jer se pored pitanja koja su u domenu kulturne autonomije, bavi i pitanjima integracije Roma u širu društvenu zajednicu i smanjenjem siromaštva. Zbog toga je neophodno jačanje i promovisanje uloge saveta kroz pravnu regulativu.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Usvajanjem *Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina* uspostavljena je stabilna pravna osnova za rad nacionalnih saveta, ali će zavisi isključivo od dotacija koje treba da obezbede njegovu dosledu primenu i uspostavljanje partnerskog odnosa sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, kao i sa ostalim ministarstvima koji se direktno ili indirektno bave pitanjima pripadnika nacionalnih manjina. Osnovnu ulogu trebalo bi da igra nedavno konstituisani Savet Republike Srbije za nacionalne manjine. O radu i daljim aktivnostima Saveta Republike Srbije za nacionalne manjine, komentari se mogu dati tek posle izbora i formiranja novih sastava nacionalnih saveta.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Trebalo bi dovesti u funkciju i mnoga (zakonima predviđena) savetodavna tela državnih institucija u kojima je predviđeno aktivno učešće pripadnika nacionalnih manjina i obezbediti njihov kontinuiran i delotvoran rad. Ponovno formiranje Saveta Republike Srbije za nacionalne manjine jeste pozitivan korak u tom pravcu, pod uslovom da njegov rad zaživi u punom sastavu, onako kako je Uredbom i Poslovníkom o radu i predviđeno.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine:

Savet republike Srbije u proteklom periodu nije bio aktivan. U toku 2009. godine je održana samo jedna i to konstitutivna sednica ovog državnog organa.

2.2. Ocena u vezi sa Delom III Povelje

Deo III – Mere za unapređenje upotrebe regionalnih ili manjinskih jezika u javnom životu u skladu sa obavezama sadržanim u članu 2 stav 2

Član 8 – Obrazovanje

Opšta pitanja

Vojvodanski centar za ljudska prava

Kao i u prethodnom izveštajnom periodu, na kvalitet obrazovanja na manjinskim jezicima u Srbiji i dalje utiču neadekvatni nastavni materijali i udžbenici i nedostatak

²⁴ U periodu od 23. decembra 2005. godine do 30. oktobra 2009. godine

²⁵ Član 5. stav 1. Uredbe o obrazovanju Saveta Republike Srbije za nacionalne manjine.

nastavnog kadra za pojedine predmete.

Koherentna državna strategija za usavršavanje nastavnika na manjinskim jezicima ne postoji, a brigu za usavršavanje nastavnog kadra generalno preuzimaju nacionalni saveti. Inicijativa za otvaranjem mogućnosti školovanja dvopredmetnih nastavnika, kojom bi se prevazišao problem nedovoljnog angažovanja manjinskih nastavnika do sada nije prihvaćena.

Praksa angažovanja školskih nadzornika za nastavu na manjinskim jezicima i dalje ne postoji.

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Usavršavanje i obuka nastavnog kadra koji izvode nastavu na albanskom jeziku u Srbiji nije organizovana. Nastavnici za albanski jezika i književnost samoinicijativno pohađaju seminare koje se organizuju u Prištini.

Nastavni materijal za predškolsko obrazovanje na albanskom jeziku je na srpskom jeziku.

Učenici albanske nacionalnosti u osnovnim i srednjim školama koriste, kao i u prethodnom izveštajnom periodu, srpske udžbenike i priručnike prevedene na albanski jezik, sa puno gramatičkih grešaka. U njima dominira srpska kultura i tradicija.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Adekvatni udžbenici na bugarskom jeziku postoje za prvi i drugi razred osnovne škole, za koje je u celini dozvoljen uvoz iz Republike Bugarske. Za treći razred nije dozvoljen uvoz za sve predmete (poznavanje društva) dok za četvrti razred još nema odgovora na zahtev za uvoz, ali nastavnici koriste udžbenike koje je komisija za obrazovanje predložila Ministarstvu prosvete, da odobri za uvoz. Za više razrede osnovne škole, trenutno su formirani timovi za prevođenje svih udžbenika sa srpskog jezika. Komisija za obrazovanje nacionalnog saveta smatra da će za početak nove školske godine učenici petog razreda imati sve udžbenike na bugarskom jeziku.

U srednjoj školi ne postoje udžbenici na bugarskom jeziku, a neće biti prevedeni niti štampani jer se u toku sledeće godine očekuje reforma srednjeg obrazovanja, pa se po oceni Ministarstva kulture ne isplati prevod i štampanje smo za jednu ili dve generacije đaka.

Za izvođenje nastave na bugarskom jeziku, škole imaju obrazovane kadrove, koji su deo obrazovanja završili u Bugarskoj, koja je stimulisala njihovo doškolovanje.

Ne postoji strategija obuke nastavnika za obrazovanje na bugarskom jeziku, ali u izveštajnom periodu i nije bilo potrebe za njom, jer škole u kojima se obrazuju pripadnici bugarske manjine imaju obučene kadrove za rad na bugarskom jeziku.

Nastavni materijali se delimično obezbeđuju uvozom, dok se udžbenici i nastavna sredstva za koje nije dozvoljen uvoz, trenutno prevode sa srpskog na bugarski jezik.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Trebalo bi omogućiti priznavanje certifikata dodatne edukacije stečene u Republici Hrvatskoj za licencu u Republici Srbiji, a u okviru Učiteljskog fakulteta u Subotici omogućiti obuku nastavnika na hrvatskom jeziku.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine:

Smatramo da nedostaku stručnog nastavnog osoblja u velikoj meri doprinosi prevaziđena obrazovna politika nastavnčkih fakulteta, gde se studenti tradicionalno obrazuju kao jednopredmetni budući nastavnici. Nastavnička norma se ne može ispuniti radnim angažovanjem u malim školskim institucijama, shodno tome pokretanje obrazovanja dvopredmetnih nastavnika na fakultetima bi poboljšalo stručnu zastupljenost nastave na manjinskim jezicima.

Smatramo neophodnim da napomenemo da objavljivanje udžbenika sa prevodima na manjinskim jezicima, pa tako i na mađarskom jeziku, kasne mesecima za srpskim izdanjima.

Romski

Edukativni centar Roma

Evidentan je nedostatak udžbenika za decu koja pohađaju ovaj predmet. I pored toga što su učitelji romskog jezika organizovani kroz Asocijaciju učitelja romskog jezika, nema inicijativa od strane romske zajednice, kao ni obezbeđenih materijalnih sredstava da se pripreme potrebni udžbenici.

Do sada obučeni "romski asistenti" su na inicijativu Ministarstva prosveta našli svoje mesto u *Zakonu o osnovama vaspitanja i obrazovanja* pod imenom "pedagoški asistent". Problem sa kojim se suočavaju je neredovno isplaćivanje plata.

U toku je obuka novih asistenata, a očekuje se da će se u narednoj 2010/2011. školskoj godini (2010/2011) u predškolske ustanove uključiti 40 asistenata, a u osnovne škole 50. Edukaciju asistenata vrši Centar za interaktivnu pedagogiju iz Beograda, pod ingerencijom Ministarstva prosvete.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Problem obuke i stručnog usavršavanja nastavnika i profesora rumunskog jezika još uvek nije rešen. Mešovita Komisija (Srbija – Rumunija) imala je samo jedan konstitutivni sastanak, ali do konkretnog uspostavljanja saradnje u ovoj oblasti nije došlo.

U osnovnom obrazovanju udžbenici na rumunskom jeziku postoje za sve razrede, kao i dodaci za rumunsku nacionalnu istoriju uz udžbenike iz istorije. Napisane su i posebne

knjige za muzičku i likovnu kulturu, a programe i knjige sastavljali su i pisali stručnjaci rumunske nacionalnosti na preporuku Nacionalnog saveta rumunske nacionalne manjine.

Postoje problemi tehničke prirode, jer se udžbenici stižu sa zakašnjenjem iz štampe.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Negovanje rusinskog jezika bi trebalo finansijski stimulisati i regulisati, imajući u vidu da je jedan broj nastavnika angažovan samo sa 20%, 30% i 80% u nastavi, a ponekad se ta podrška svodi samo na načelnu saglasnost školskih uprava, dok finansijska podrška izostaje, na primer, izučavanje rusinskog jezika sa elementima nacionalne kulture u Šidu.

U predškolskom obrazovanju situacija je još gora, jer je nadoknada minimalna ili čak i ne postoji.

Potrebno je uspostaviti nekadašnju praksu angažovanja školskog nadzornika za nastavu na rusinskom jeziku, odnosno savetnika za rusinski jezik i književnost, koji poslednjih godina za rusinski i rumunski jezik ne postoje. Njihovo angažovanje i uloga u pedagoškom radu škola sa nastavom i negovanjem rusinskog jezika je veoma značajno, kako u stručnom, tako i organizacionom pogledu: u pripremi nastavnih planova i programa, stručnom usavršavanju nastavnika, organizovanju takmičenja u znanju rusinskih učenika, izdavanju udžbenika itd.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Slovačka nacionalna zajednica nedostatak stručnih kadrova rešava stipendiranjem deficitarnih kadrova u oblasti obrazovanja, informisanja i upotrebe jezika i pisma. U školskoj 2009/2010. godini Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine dodelio je 14 stipendija za studente i 7 za srednjoškolce.

U pogledu obaveze nastavnika da pohađaju kurseve profesionalne obuke i predloga Nacionalnog saveta slovačke nacionalne manjine u saradnji sa Asocijacijom slovačkih pedagoga i Udruženjem slovačkih vaspitača u Vojvodini, Ministarstvo prosvete je odobrilo 3 programa stručne obuke za nastavnike i vaspitače od školske 2008/2009. godine i 6 programa od školske 2010/2011. godine na slovačkom jeziku.

U školskoj 2008/2009. godini je izdato 283 sertifikata nastavnicima koji su prošli stručno usavršavanje kroz akreditovane programe na slovačkom jeziku.

Član 8 - Obrazovanje

1. U pogledu obrazovanja države preuzimaju obavezu da na onoj teritoriji na kojoj su ovi jezici u upotrebi, u skladu sa situacijom svakog od ovih jezika, i bez ikakvih ometanja učenja zvaničnog jezika:

Predškolsko obrazovanje

a (iii) primene jednu od ovih mera makar na one polaznike čije porodice tako nešto zahtevaju a čiji se broj smatra dovoljnim; ili

Vojvodanski centar za ljudska prava

Ostvarivanje predškolskog obrazovanja na manjinskim jezicima bi pospešilo donošenje Zakona o predškolskom obrazovanju, budući da je ono samo delimično regulisano Zakonom o osnovaama sistema obrazovanja i vaspitanja.

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

U školskoj 2009-2010. godini, u Bujanovcu, Preševu i Medveđi 910 dece pohađa predškolsko obrazovanje na albanskom jeziku. Do smanjenja broja dece u odnosu na prethodni izveštajni period došlo je zbog iseljavanja albanskog stanovništva u zapadne Evropske zemlje.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Podaci koje navodi Komitet eksperata u prethodnom izveštaju, odnosi se na privatne predškolske ustanove (čiji su vlasnici Bošnjaci) i to samo u Novom Pazaru. Predškolsko obrazovanje na bosanskom jeziku u državnom školskom sistemu nije organizovano ni u jednoj predškolskoj ustanovi u Srbiji.

Smatramo da ova obaveza nije ispunjena za bosanski jezik.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Prema saznanjima Sandžačkog odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda bosanski jezik u državnim vrtićima u Sandžaku nije uopšte zastupljen, dok deca pohađaju nastavu na bosanskom jeziku jedino u privatnim vrtićima u Novom Pazaru i predškolskim ustanovama čiji je osnivač islamska vjerska zajednica.

Sandžački odbor je mišljenja da ova obaveza nije ispunjena za bosanski jezik.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

U predškolskim ustanovama u Dimitrovgradu i Bosilegradu sva deca bez obzira na svoju nacionalnu pripadnost, pohađaju predškolsko obrazovanje po programu koji ravnopravno tretira učenje bugarskog i srpskog jezika.

U ostalim mestima (Babušnica, Pirot, Surdulica škole u selima Zvonce, Klisura, Božica) u kojima Bugari nisu u većini, obrazovanje se izvodi na srpskom jeziku i ne postoje odeljenja na bugarskom niti predškolske ustanove roditeljima nude takvu mogućnost.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Pripremni predškolski program na hrvatskom jeziku u školskoj 2009/2010. godini pohađa 27 djece: u Subotici – 13, u Tavankutu – 8 i u Đurđinu – 6.

Država Srbija – lokalna samouprava, bi trebalo da otvori grupe za pripremni predškolski program na hrvatsko-njemačkom jeziku, hrvatsko-mađarskom jeziku, što bi doprinjelo povećanju broja djece.

Sva prigradska naselja, Srijem i Podunavlje morala bi imati grupe na hrvatskom jeziku u pripremnom predškolskom programu.

Romski

Edukativni centar Roma

U Vojvodini u školskoj 2009/2010. godini, 70 romske dece u Subotici je uključeno u 8 inkluzivnih predškolskih grupa, u okviru kojih su obezbeđeni uslovi da romska deca (i neromska) neguje romski jezik. U ovim grupama su, uz podršku Edukativnog centar Roma, uključena 4 romska asistenta vaspitača.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Školske 2009/2010. godine u predškolskim ustanovama sa nastavom na rumunskom jeziku upisano je samo 136-oro dece što je posledica niskog nataliteta Rumuna u Vojvodini.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Predškolsko vaspitanje na rusinskom jeziku ima tradiciju dužu od jednog veka i u kontinuitetu se odvija u Ruskom Krsturu od 1902, a u Kucuri od 1905. godine. Vaspitno-obrazovne aktivnosti dece predškolskog uzrasta se na rusinskom jeziku odvijaju u Ruskom Krsturu, Kucuri i Đurđevu (3 naselja u kojima Rusini žive u najvećem broju).

U sredinama u kojima ne postoji mogućnost organizovanja redovnih predškolskih vaspitnih grupa na rusinskom jeziku, rusinski jezik se izučava fakultativno kao negovanje rusinskog jezika: u Novom Sadu, Vrbasu i Kuli. U planu je obuhvat dece negovanjem rusinskog jezika u okviru predškolskih odeljenja u opštini Šid u mestima: Šid, Bačinci, Berkasovo i Bikić Do.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (2009) delimično reguliše i predškolsko vaspitanje. *Zakon o predškolskom vaspitanju* Skupština Republike Srbije još uvek nije usvojila.

U 11 mesta u Vojvodini, 976 dece je pohađalo 43 predškolske grupe sa nastavom na slovačkom jeziku. U 3 mesta su formirane dvojezične grupe.

Član 8 - Obrazovanje

1. U pogledu obrazovanja države preuzimaju obavezu da na onoj teritoriji na kojoj su ovi jezici u upotrebi, u skladu sa situacijom svakog od ovih jezika, i bez ikakvih ometanja učenja zvaničnog jezika:

Osnovno obrazovanje

a (iv) ako javne vlasti nemaju direktnih ovlašćenja u oblasti predškolskog obrazovanja, da stimulišu ili ohrabre primenu mera koje su pomenute;

Vojvođanski centar za ljudska prava

Iz neobjašnjivih razloga Republika Srbija godinama unazad ne izlazi u susret zahtevu nacionalnih manjina, da učenje maternjeg jezika sa elementima nacionalne kulture uvrsti u grupu obaveznih predmeta u osnovnim i srednjim školama. Ispunjavanjem ovog zahteva učenici manjinske pripadnosti bi bili dodatno stimulisani da neguju maternji jezik, jer bi njegova ocena ulazila u godišnji prosek, odnosno ne bi bili u dilemi da biraju između pohađanja ove nastave, informatike ili nekog drugog stranog jezika koji daleko više pogoduju zahtevima savremenog tržišta. Ispunjavanje ovog zahteva bi posebno pozitivno uticalo na učenike onih manjinskih zajednica kojima je pohađanje ovog predmeta i jedini vid obrazovanja na maternjem jeziku.

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

U školskoj 2009-2010 godini, nastavu na albanskom jeziku u osnovnim školama u Bujanovcu, Medveđi i Preševu pohađalo je 8153 dece.

Smanjenje broja učenika u osnovnim školama za 1020 đaka u odnosu na prethodni izveštajni periodu, posledica je, kao i u slučaju predškolske dece, iseljavanja pripadnika albanske nacionalne manjine u zemlje zapadne Evrope. Podatak ukazuje i na ekonomski položaj stanovnika pomenute tri opštine na jugu Srbije.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture kao izborni predmet zastupljen je u 4 opštine - u Novom Pazaru, Tutinu, Sjenici i Prijepolju. Zbog upornog odbijanja lokalnih vlasti Priboja i Nove Varoši, da na teritoriji svojih opština pored srpskog, uvedu u službenu upotrebu i bosanski jezik, bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture nije uveden u osnovne škole u dve pomenute opštine.

Prema mišljenju Bošnjačkog nacionalnog vijeća, predmet izučavanja bosanskog jezika bi trebalo da ima status obaveznog, a ne izbornog predmeta, jer su učenici i njihovi roditelji često u dilemi da li da pohađaju bosanski jezik ili recimo neki drugi izborni predmet poput stranog jezika ili informatike, što dovodi učenje bosanskog jezika u nezavidan položaj.

Prema raspoloživim podacima, ukupan broj polaznika nastavnog predmeta bosanski jezika sa elementima nacionalne kulture u osnovnom školskom obrazovanju od I do VII razreda je sledeći:

Novi Pazar: Od ukupno 9944 učenika, broj djece bošnjačke nacionalnosti je 8804. Od 8804 djece bošnjačke nacionalnosti njih 5396 pohađa izborni predmet bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture što je 61%.

Sjenica: Od ukupno 2264 učenika, broj djece bošnjačke nacionalnosti je 2050. Od 2050 djece bošnjačke nacionalnosti njih 1777 pohađa izborni predmet bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture što je 87%.

Tutin: Od ukupno 3572 učenika, broj djece bošnjačke nacionalnosti je 3488. Od 3488 djece bošnjačke nacionalnosti njih 3471 pohađa izborni predmet bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture što je skoro 100%.

Prijepolje: U Prijepolju od 8 osnovnih škola, izborni predmet bosanski jezika sa elementima nacionalne kulture je zastupljen u samo 2 škole i to sa ukupno 37 učenika. Ovako loš odziv učenika rezultat je negativnog stava i otpora nastavnog osoblja i školskog sistema prema uvođenju ovog predmeta u Prijepolju, odnosno neprihvatanje činjenice da je bosanski jezik u toj opštini službeni jezik i da se kao takav može primenjivati.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Zalaganjem Nacionalnog saveta bugarske nacionalne manjine i nevladinih organizacija, u Bosilegradu se već četiri godine u prvi razred osnovne škole otvara po jedno odeljenje sa nastavom na bugarskom jeziku za minimalan broj učenika (od 11 do 14 učenika), ispod zakonskog minimuma.

Izuzev Bosilegrada, u drugim školama u kojima se obrazuju pripadnici bugarske manjine, ne postoji unapred sistematski planirano i organizovano obrazovanje na bugarskom jeziku i kao takvo se ne nudi roditeljima, uz objašnjenje prednosti obrazovanja na maternjem jeziku. U Bosilegradu i Dimitrovgradu, pre upisa dece u prvi razred, direktor škole poziva roditelje da ih upozna sa mogućnostima za obrazovanje njihove dece, nakon čega se oni pismeno izjašnjavaju na kom će se jeziku njihova deca školovati.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

U školskoj 2009/2010. godini u Subotici s okolicom, u 5 škola, 330 učenika pohađa nastavu na hrvatskom jeziku. Razlog malog broja učenika je nepostojanje udžbenika i odgovarajućeg nastavnog kadra.

Ne postoji dovoljna podrška državnih organa za nastavu na hrvatskom jeziku, naročito kada je formiranje odjeljenja u pitanju, gdje je prioritet u obrazovanju, a ne ekonomska opravdanost.

Romski

Edukativni centar Roma

Na teritoriji Vojvodine, u školskoj 2009/2010. godini, 1500 dece romske nacionalnosti u 31 opštini pohađalo je izborni predmet negovanje romskog jezika sa elementima nacionalne kulture. U nastavi je angažovano 33 romska učitelja.

Broj dece romske nacionalnosti koja se uključuju u nastavu izučavanja romskog jezika sa elementima nacionalne kulture je i dalje u porastu, a bio bi i veći da je ovaj predmet obavezan, a ne fakultativan, odnosno da njegova ocena na kraju godine ulazi u prosek.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Nastava na rumunskom jeziku izvodi se u 13 osnovnih škola - u 5 osnovnih škola celokupna nastava se izvodi na rumunskom jeziku (Kuštilj, Grebenac, Barice, Nikolinci i Lokve). Dvojezična nastava je organizovana od I do VIII razreda u Višcu, Alibunaru, Seleušu, Vladmirovcu, Banatskom Novom Selu, Uzdinu, Torcu i Ečkoj, a u 14 osnovnih škola od I do IV razreda.

Nastavu na rumunskom jeziku je tokom 2009/2010 godine pohađalo 1.266 učenika, 60% odu kupnog broja istih rumunske nacionalnosti. Razlog nepohađanja nastave na rumunskom jeziku većeg broja dece je disperzivnost ove nacionalne manjine, jer mnoge porodice koje žive u gradovima (Pančevo, Zrenjanin, Novi Sad) nemaju mogućnost obrazovanja na rumunskom jeziku, kao i smanjenje nataliteta ove manjinske zajednice.

Zbog malog broja učenika, Ministarstvo prosvete je donelo odluku o spajanju 2 odeljenja u osnovnoj školi u Kuštilju (II i IV razred). Iako je Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine obavestio Ministarstvo prosvete o zauzetom stavu da je škola u Kuštilju od posebnog interesa za rumunsku nacionalnu manjinu, da je njeno postojanje održivo u budućnosti i da 2011. godine slavi 100 godina od kada je uvedena osmogodišnja nastava na rumunskom jeziku, do trenutka pisanja ovog izveštaja nije dobio nikakav odgovor. Napominjemo da spajanje odeljenja predstavlja prvi korak ka ukidanju škole.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Kao i u slučaju predškolskog vaspitanja, redovna nastava na rusinskom jeziku od I-VIII razreda se održava u 3 naselja u kojima Rusini čine većinu. Ona se u školi u Ruskom Krsturu u celini odvija na rusinskom jeziku, dok su škole u Kucuri i Đurđevu dvojezične, sa odeljenjima na rusinskom i srpskom nastavnom jeziku.

U rusinskim sredinama, u kojima zbog manjeg broja učenika i teritorijalnog principa upisa učenika, ne postoji mogućnost izvođenja redovne nastave na rusinskom jeziku, organizuje se izučavanje rusinskog jezika kao izbornog predmeta sa elementima nacionalne kulture.

Mora se napomenuti da je status nastavnog predmeta „Maternji jezik sa elementima nacionalne kulture“ izuzetno nizak kao izborni u grupi V.

Iako je od strane Ministarstva obrazovanja²⁶ bilo obećano da će svi učenici prvih razreda, bez obzira da li pohađaju redovnu ili izbornu nastavu, dobiti besplatne udžbenike, za izbornu nastavu, isti su se morali kupovati.

Primedba Ministarstva kulture da je generalno manje učenika, delimično je tačna, zbog činjenice da se veliki broj učenika iselio zajedno sa svojim roditeljima u Kanadu, što je prisutno naročito u Ruskom Krsturu, a i zbog nepovoljne demografske slike u Republici Srbiji i manjeg nataliteta u ruralnim sredinama i manjinskim zajednicama.

Evidentno je povećanje učenika koji izučavaju maternji jezik sa elementima nacionalne kulture, naročito u opštini Vrbas (naseljena mesta Savino Selo i Bačko Dobro Polje), kao i pokušaj da se uvede i u Krušiću (opština Kula).

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

U 17 škola u Vojvodini, 3.226 učenika je pohađalo nastavu u osnovnim školama na slovačkom jeziku, kao i 59 učenika ometenih u razvoju. U pomenutim školama 377 profesora izvodi nastavu na slovačkom jeziku.

Nastavu iz predmeta učenje slovačkog jezika sa elementima nacionalne kulture pohađa 616 učenika. U centralnoj Srbiji u Boljevcu, nastavu učenje slovačkog jezika sa elementima nacionalne kulture pohađalo je 45 učenika, a od školske 2010/2011. godine ona će biti uvedena i u Dobanovcima.

Član 8 - Obrazovanje

1. U pogledu obrazovanja države preuzimaju obavezu da na onoj teritoriji na kojoj su ovi jezici u upotrebi, u skladu sa situacijom svakog od ovih jezika, i bez ikakvih ometanja učenja zvaničnog jezika:

Srednje obrazovanje

c (iv) primene jednu od ovih mera makar na one đake koji tako žele ili, ako je to primenljivo, čije porodice tako žele i čiji se broj smatra dovoljnim;

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

U školskoj 2009-2010 godini, srednje obrazovanje na albanskom jeziku je pohađalo 1525 učenika.

Do povećanja broja učenika za 484 u odnosu na prethodni izveštajni period došlo je zbog poboljšanih uslova za školovanje na albanskom jeziku u 2 opštine pretežno naseljene Albancima (Preševo i Bujanovac). Naime, u školskoj 2007/2008. godini Bujanovačka gimnazija je odvojena od Preševske (do tada su odeljenja sa nastavom na albanskom jeziku u Bujanovcu pripadala preševskoj gimnaziji). Do povećanja broja učenika u

²⁶ Zahtev je poslat pomoćnici Ministra prosvete, Vesni Fili.

srednjem obrazovanju na albanskom jeziku dolazi i zbog kontinuiranog povećanja ženske dece albanske nacionalnosti koja nastavljaju ovaj vid školovanja.

Bosanski

Nacionalni savet bošnjačke nacionalne manjine

Učenje bosanskog jezika sa elementima nacionalne kulture nije organizovano ni u jednoj srednjoškolskoj ustanovi na teritoriji Srbije čiji je osnivač država.

Ova obaveza nije ispunjena za bosanski jezik.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

U državnim srednjim školama u Sandžaku, u kojima Bošnjaci čine većinu, nastava se odvija samo na srpskom jeziku. Jedino se u srednjim vjerskim obrazovnim ustanovama, Medresama čiji su osnivači islamske verske zajednice, odvija na bosanskom.

Prema mišljenju Sandžačkog odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda ova obaveza države u vezi sa izučavanjem bosanskog jezika u srednjim školama nije ispunjena.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Republika Srbija ne omogućava kontinuirani obrazovanje na bugarskom jeziku - školske 2009/2010. godine, u srednoj školi u Dimitrovgradu odobreno je otvaranje jednog odeljenja u gimnaziji i jednog odeljenja na smeru turistički tehničar sa nastavom na bugarskom jeziku, dok planom upisa za 2010/2011. godine, otvaranje odeljenja sa nastavom na bugarskom jeziku u gimnaziji nije odobreno.

Najmanje polovina svršenih srednoškolaca iz Dimitrovgrada i Bosilegrada konkuriše za upis na univerzitetima u Bugarskoj.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Nastava na hrvatskom jeziku u srednjem obrazovanju postoji samo u Subotici, u Gimnaziji od I do III razreda, a pohađa je 73 učenika. Nastava će se organizovati i u narednoj školskoj godini 2010./2011. godini, a očekuje se otvaranje odjela u Politehničkoj školi - 15 tehničara štampe i 15 fotografa. U drugim strukovnim školama obrazovanje na hrvatskom jeziku nije organizovano.

Za srednjoškolsko obrazovanje na hrvatskom jeziku nedostaju udžbenici.

Romski

Edukativni centar Roma

Zbog nepostojanja odgovarajućeg plana i programa za učenje romskog jezika u srednjem obrazovanju i kvalifikovanog kadra za izvođenje takve nastave, učenje romskog jezika sa elementima nacionalne kulture nije organizovano.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Prema podacima dobijenih od sekretara gimnazije u Vršcu, tokom 2009/2010. godine nastavu na rumunskom jeziku pohađalo je 119 učenika (I razred – 32, II razred – 23, III razred – 34 i IV razred – 30).

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Srednjoškolsko obrazovanje na rusinskom jeziku je organizovano u gimnaziji sa internatskim smeštajem u Ruskom Krsturu. Gimnazija predstavlja i jedinu rusinsku srednju školu u Republici Srbiji. Pored nastave na rusinskom jeziku, od 90-godina postoje i odeljenja na srpskom jeziku.

U sredinama u kojima to nije moguće, nastava se odvija kao izborni predmet, naročito u Novom Sadu (32 učenika) i u Šidu (37 učenika)

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

U Kovačici i Bačkom Petrovcu, nastavu na slovačkom jeziku u srednjim školama pohađa 344 učenika, a predaje 38 profesora.

U Kovačici, Bačkom Petrovcu i Staroj Pazovi nastavu učenje slovačkog sa elementima nacionalne kulture pohađa 138 učenika. Od marta 2010. godine je počela sa radom i grupa od 20 učenika na gimnaziji u Šidu.

Član 8 - Obrazovanje

1. U pogledu obrazovanja države preuzimaju obavezu da na onoj teritoriji na kojoj su ovi jezici u upotrebi, u skladu sa situacijom svakog od ovih jezika, i bez ikakvih ometanja učenja zvaničnog jezika:

Tehničko ili specijalističko obrazovanje

d (iv) primene jednu od ovih mera makar prema onim đacima koji tako žele ili, ako je to primenljivo, čije porodice tako žele u broju koji se smatra dovoljnim,

Vojvođanski centar za ljudska prava

Pozitivni pomak u ovom izveštajnom periodu, u odnosu na prethodni predstavlja činjenica da su učenici albanske nacionalnosti dobili mogućnost da pohađaju nastavu na maternjem jeziku na smerovima u srednjoj školi kojih do tada nije bilo – opšti medicinski smer za medicinske sestre i za sestre za obdaništa u Bujanovcu. Otvaranje odeljenja sa novim smerovima sa nastavom na manjinskim jezicima, predviđa se u budućnosti i za Hrvate i Slovake.

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

U školskoj 2009-2010 godini, u Bujanovcu, Preševu i Medveđi, srednje stručno obrazovanje na albanskom jeziku pohađalo je 2179 učenika.

Do povećanja broja učenika albanske nacionalnosti koji slušaju ovaj vide nastave (za 348), u poređenju sa podacima iz prethodnog izveštajnog perioda, došlo je zbog otvaranja dva smera u srednjoj medicinskoj školi u opštini Bujanovac - opšti medicinski i smer za medicinske sestre i sestre za obdaništa. Do osnivanja navedenih smerova, učenici iz opštine Bujanovac pohađali su srednju medicinsku školu na Kosovu. Pomenutim afirmativnim merama, učenicima albanske nacionalnosti omogućeno je da pohađaju srednju medicinsku školu na albanskom jeziku na teritoriji Srbije.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće i Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Učenje bosanskog jezika sa elementima nacionalne kulture nije organizovano ni u jednoj tehničkoj ili stručnoj srednjoj školi na teritoriji.

Ova obaveza nije ispunjena za bosanski jezik.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Izuzev smera turistički tehničar u okviru gimnazije u Dimitrovgradu, drugi vid tehničkog i specijalističkog obrazovanja na bugarskom jeziku ne postoji. Jedan od razloga za to je propisan cenzus od 15 učenika potreban za otvaranje odeljenja.

Romski

Edukativni centar Roma

Ni u okviru romske zajednice niti u obrazovnom sistemu nisu stvoreni preduslovi za primenu mera iz ove tačke.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Tokom 2009/2010 godine, nastavu na rumunskom jeziku u školama ovog tipa, pratilo je 119 učenika (I razred – 30, II razred – 30, III razred – 28 i IV razred – 31).

Pokrajinski Sekretarijat za obrazovanje je naložio Nacionalnom savetu rumunske nacionalne manjine da izvrši anketu među učenicima osmog razreda u cilju iznalaženja mogućnosti otvaranja odeljenja pored već postojećih u Vršcu i Alibunaru.

Međutim, već na samom početku primene *Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina*, naišli smo na probleme u Ministarstvu prosvete, jer su predlogom *Zakona o učeničkom i studentskom standardu* derogirana ovlašćenja nacionalnih saveta predviđena *Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina*. Nakon obraćanja svim poslaničkim grupama, predsedniku Republike, predsedniku Vlade i predsedniku Skupštine, amandmani²⁷ su prihvaćeni nakon glasanja.

---

²⁷ Amandmani su se odnosili na učešće u upravljanju ustanovama učeničkog i studentskog standarada. Naime, u onim sredinama u kojima je jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi, nacionalni saveti daju mišljenje ili predlažu člana upravnog odbora – predstavnika osnivača ili o direktoru (član 12. stav 2. tačke 1, 2, 3, i 4) Prvobitnim predloženim tekstom zakona, ovaj član Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina uopšte nije uzet u razmatranje.

Iako je pomenuti slučaj rešen, i dalje je prisutan problem saradnje sa Ministarstvom obrazovanja, koje u nacionalnim savetima ne prepoznaje svoje partnere.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Pošto je u gimnaziji u Ruskom Krsturu otvoren novi stručni smer – turistički tehničar sa nastavom na srpskom jeziku, u perspektivi bi bilo poželjno stvoriti uslove da se nastava odvija i na rusinskom jeziku.

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine smatra da je potrebno značajnije stimulisati tehničko i stručno obrazovanje na maternjem jeziku

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Od školske 2010/2011. godine uvodi se ogledno odeljenje u srednjoj poljoprivrednoj školi u Futogu sa slovačkim nastavnim jezikom na opštem smer.

Član 8 - Obrazovanje

1. U pogledu obrazovanja države preuzimaju obavezu da na onoj teritoriji na kojoj su ovi jezici u upotrebi, u skladu sa situacijom svakog od ovih jezika, i bez ikakvih ometanja učenja zvaničnog jezika:

Univerzitetsko ili drugo više obrazovanje

e (ii) omogućće uslove za studiranje ovih jezika kao predmeta na univerzitetima ili višim školama; ili

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Kao i u prethodnom izveštajnom periodu, u školskoj 2009-2010. godini, Odsek za albanski jezik i književnost na Univerzitetu u Beogradu pohađalo je 12 studenata.

U 2009-2010. godini, u opštini Medveđa je otvoren multietnički fakultet na koji je upisano 9 studenata albanske i 50 studenata srpske nacionalnosti. Iako otvaranje fakulteta predstavlja primer pozitivne prakse, sedište fakulteta je trebalo biti u opštini Preševo ili u Bujanovac u kojima većinu stanovništva čine Albanci, a ne u opštini Medveđa u kojima trenutno živi svega 800 pripadnika albanske nacionalnosti.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Na Državnom univerzitetu u Novom Pazaru, Departman za Filozofsko-filološke nauke, studijski program srpski/bosanski jezik svake školske godine upiše se 40 studenata. S obzirom da ovaj studijski program postoji poslednje četiri godine, pohađa ga oko 160 studenata.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Na oba univerziteta u Novom Pazaru, državnom i Internacionalnom, postoje katedre za srpski i bosanski jezik. Na Državnom univerzitetu, dokumentacija koja se predaje je isključivo na srpskom jeziku, ali je studentima data mogućnost da pišu i ćirilničnim i latiničnim pismom.

Celokupna nastava na Fakultetu za islamske studije u Novom Pazaru, obavlja se na bosanskom jeziku.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

U Srbiji nije omogućeno pohađanje visokog ili višeg obrazovanja na bugarskom jeziku. Na akademskom nivou, bugarski jezik se jedino izučava na Univerzitetu u Beogradu – Filološka grupa za bugarski jezik i književnost.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Studiranje hrvatskog književnog jezika nije omogućeno jer katedra za učenje hrvatskog jezika ne postoji. Hrvatski jezik se delimično izučava na smjerovima na filozofskom fakultetu u okviru izučavanja srpskohrvatskog jezika, koji se nekada koristio u bivšoj Jugoslaviji. Problem nedostatka političke volje samog Sveučilišta, odnosno Fakulteta da oformi katedru za hrvatski jezik je evidentan.

Postoji potreba za formiranjem lektorata za hrvatski jezik pri Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, čime bi se zadovoljila potreba edukovanja budućeg nastavnog kadra za niže razine obrazovanja na hrvatskom jeziku.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine:

U oktobru 2006. godine počeo je sa radom Učiteljski fakultet na mađarskom jeziku u Subotici. Studenti stižu obrazovanje za profesiju učitelja, vaspitača, a organizuju se i masters studije.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

Na inicijativu Kancelarije za inkluziju Roma, Vlade AP Vojvodine i Matice romske, na Visokoj strukovnoj školi za obrazovanje vaspitača u Vršcu je školske 2009/2010. godine pokrenut studijski program za obrazovanje vaspitača na romskom jeziku.

Studijski program traje 3 godine, a na prvoj godini je upisano 5 studenata romske nacionalnosti. Nastava se odvija dvojezično na srpskom i romskom jeziku, a Romi su po prvi put u Srbiji dobili mogućnost da studiraju na svom maternjem jeziku.

Edukativni centar Roma

U okviru Škole za romski jezik i kulturu (Škola romologije), na Univerzitetu u Novom Sadu, u školskoj 2009/2010 godini²⁸, 56 polaznika škole romske i neromske nacionalnosti steklo je diplomu Škole romologije, u organizaciji civilne organizacije „Ženske studije iz Novog Sada i Filozofskog fakulteta iz Novog Sada.

---

²⁸ Škola Romologije postoji već šest godina.

Škola Romologije je pokrenuta i u Boru, u istočnoj Srbiji, a do sada je 17 polaznika steklo diplomu škole.

Senat Univerziteta u Novom Sadu je 2007. godine prihvatio inicijativu civilne organizacije "Ženske studije" iz Novog Sada, koja realizuje projekat "Škola romologije", da se inicijativa institucionalizuje i ubuduće realizuje u okviru Filozofskom fakulteta u Novom Sadu.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Tokom 2009/2010 godine na Odseku za studije na rumunskom jeziku Univerziteta u Novom Sadu upisano je ukupno 17 studenata (na I-oj godini studija – 5 studenata, na II – 2 studenta, na III – 7 studenata, a na IV – 3 studenta).

Na odseku za rumunski jezik i književnost na Beogradskom univerzitetu upisano je 51 studenata na osnovnim studijama, 26 studenata pohađaju rumunski kao dodatni jezik, 10 studenata je upisano na smeru „instant master“, a četvoro je upisano na doktorske studije.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Nacionalni savet se slaže sa podacima iz prethodnog izveštaja.

U školskoj 2009/2010. godini, upisano je 6 studenata na prvoj godini studija. Preko 20 studenata trenutno studira na odseku za studije rusinskog na univerzitetu u Novom Sadu. Takođe je otvoren i novi smer žurnalistike za dva studenta rusinske nacionalne manjine, koji osnovne predmete i stručne predmete slušaju na rusinskom i srpskom jeziku u odnosu 50%-50%.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Grupa za slovački jezik na Odseku za slavistiku Univerziteta, Beograd otvara se svake godine. Slovački jezik se takođe uči na Odseku za studije slovačkog jezika, na Univerzitetu u Novom Sadu, na Pedagoškom fakultetu u Somboru i odeljenju u Bačkom Petrovcu (ove godine nije otvorena grupa na prvoj godini studija).

Grupa na slovačkom jeziku postoji i na Visokoj strukovnoj školi za vaspitače u Novom Sadu.

Član 8 - Obrazovanje

1. U pogledu obrazovanja države preuzimaju obavezu da na onoj teritoriji na kojoj su ovi jezici u upotrebi, u skladu sa situacijom svakog od ovih jezika, i bez ikakvih ometanja učenja zvaničnog jezika:

Obrazovaje odraslih

f (iii) ako vlasti nemaju direktnog ovlašćenja u oblasti obrazovanja odraslih, da stmulišu ili ohrabre proučavanje tih jezika kao predmeta u okviru odraslih.

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Obrazovanje odraslih na albanskom jeziku u Preševu i Bujanovcu nije organizovano.

Potreba za proučavanjem albanskog jezika za odrasle ne postoji, jer se albansko stanovništvo kompaktno naseljeno u tri opštine na jugu Srbije (Preševo, Bujanovac i Medveđa) u celosti služi albanskim jezikom kao maternjim.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće i Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Učenje bosanskog jezika nije organizovano u okviru obrazovanja odraslih.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Ne postoji obrazovanje odraslih na bugarskom jeziku niti je do sada bilo potrebe niti inicijative za tim.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Obrazovanje odraslih na hrvatskom jeziku nije organizovano i ostvaruje se pri Otvorenom univerzitetu u Subotici, isključivo na srpskom jeziku.

Romski

Edukativni centar Roma

Nastava učenja romskog jezika nije organizovana u okviru obrazovanja odraslih.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Učenje rumunskog jezika nije organizovano u okviru obrazovanja za odrasle, jer pripadnici rumunske nacionalne manjine nisu izrazili želju za ovakvim vidom obrazovanja.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Obrazovanje odraslih na rusinskom jeziku ne postoji, te je potrebno značajnije stimulisati tehničko i stručno obrazovanje na maternjem jeziku, kao i obrazovanje odraslih, imajući u vidu potrebu za novim znanjima i veštinama koje od svih stanovnika, a naročito onih koji su poslovno aktivni, iziskuju procesi pridruživanja EU.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Iako to zakon omogućava, a pojedine škole u kojima se nastava vrši na slovačkom jeziku imaju dozvolu za obrazovanje odraslih, obrazovanje odraslih na slovačkom jeziku nije organizovano, jer nije bilo zahteva za tim.

Član 8 - Obrazovanje

1. U pogledu obrazovanja države preuzimaju obavezu da na onoj teritoriji na kojoj su ovi jezici u upotrebi, u skladu sa situacijom svakog od ovih jezika, i bez ikakvih ometanja učenja zvaničnog jezika:

g) načine aranžmane koji bi obezbedili učenje istorije i kulture koja se tiče regionalnih ili manjinskih jezika;

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Za pripadnike srpske nacionalnosti koji žive u tri opštine na jugu Srbije, većinski naseljenje albanskim stanovništvom nije organizovana nastava učenja albanskog jezika. Učenje albanskog jezika kao fakultativnog predmeta postojala je pre dve decenije.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Radi ravnopravnog tretmana u oblasti obrazovanja, nastavni predmet „Bosanski jezik sa elementima nacionalne kulture“ neophodno je iz izbornog transformisati u obavezan nastavni predmet „Bosanski jezik i književnost“, na nivou osnovnog i srednjeg obrazovanja, kao prve faze u implementaciji dvojezičnog modela obrazovanja za nacionalne manjine, u skladu sa zakonom. Država je obavezna obezbediti izradu udžbenika za izvođenje nastave predmeta „Bosanski jezik i književnost“.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Pravni okvir za izučavanje jezika je *Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju*, koji, između ostalog, omogućava i obrazovanje na jezicima nacionalnih manjina. Međutim i pored toga što u nekim naseljenim mestima žive samo Bugari (Zvonci, Klisura, Božica, Smilovci i ostala sela u kojima još rade isturena odeljenja matičnih škola i gradovima Dimitrovgrad i Bosilegrad), prilikom upisa u školu, od roditelja se traži da se izjasne o tome na kom će se jeziku školovati njihovo dete, pri čemu se ne ohrabruju da decu školuju na maternjem jeziku već im se naprotiv predočava mogućnost lakšeg školovanja na srpskom jeziku.

Nacionalna istorija i kultura Bugara se uči u okviru izbornog predmeta maternji jezik sa elementima nacionalne kulture, a u Vojvodini se podučava u okviru kulturno-umetničkih društava Bugara, koja angažuju učitelje da podučavaju decu van redovnih školskih aktivnosti.

Sadašnji nivo obrazovanja na bugarskom jeziku, odnosno izučavanja bugarskog jezika generalno nije zadovoljavajući za efikasno korišćenje i dalje obrazovanje na bugarskom jeziku.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture bi morao ući u obrazovne programe mimo ostalih izbornih predmeta u osnovne i srednje škole.

Romski

Edukativni centar Roma

Romski informativni centar u Kragujevcu akreditovao je seminar za prosvetne radnike na temu romska kultura i tradicija. Do sada je organizovan jedan seminar za prosvetne radnike i asistente koji u školama imaju veći procenat romske dece. Nakon tog su obučeni polaznici u matičnim školama održali radionice na temu romska kultura i tradicija.

Na teritoriji Vojvodine, Vojvođanski centar za ljudska prava u saradnji sa Pokrajinskim sekretarijatom za propise, upravu i nacionalne manjine kontinuirano organizuje u okviru projekta Etno dan predstavljanje romske kulture i tradicije u osnovnim školama. U okviru pomenutih aktivnosti učenici neromske nacionalnosti predstavljaju Rome, njihov život, istoriju i tradiciju.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Izučavanje rusinskog jezika kao izbornog predmeta je potrebno uvrstiti kao sastavni deo obavezne nastave, a ocenu iz tog predmeta uvrstiti u prosek da bi njegovo izučavanje bilo stimulativnije za decu.

Problem sa kojim se susreću profesori koji izvode ovaj vid nastave je mali procenat priznate norme ili njegov potpuni izostanak, shodno odlukama školskih uprava²⁹.

Član 9 – Sudska ovlašćenja

Vojvođanski centar za ljudska prava

Početak 2010. godine je protekao u reorganizaciji sudstva u Srbiji i reizboru sudija.³⁰

Član 9 Povelje se i dalje ne može primeniti na romski i ukrajinski jezik budući da nisu u službenoj upotrebi ni u jednoj opštini.

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Stupanje na snagu novih zakona o pravosuđu, rezultiralo je nizom problema za pripadnike albanske nacionalnosti u opštinama Preševo i Bujanovac. U osnovnom Sudu u Vranju u koji su, kao sudske jedinice, uključeni dosadašnji Opštinski sudovi Preševa i Bujanovca, izabrano je 5 sudija albanske nacionalnosti, što je u odnosu na ukupan broj od 43 sudija predviđenih za Osnovni sud 11,62%. Budući da Osnovni sud pokriva 7 opština

²⁹ Kao negativan primer navodimo materijalnu naknadu profesora rusinskog jezika sa elementima nacionalne kulture u Šidu.

³⁰ Detaljnije u izveštaju Nacionalnog saveta mađarske nacionalne manjine.

Pčinskog okruga u kojem Albanci čine preko 25% ukupnog stanovništva, pomenuti broj sudija albanske nacionalnosti je nedovoljan da bi se obezbedila kvalitetna primena dvojezičnosti.

Do trenutka pisanja ovog izveštaja, svi postupci u sudovima vođeni su samo na srpskom jeziku.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Saglasno Ustavu i zakonima o sudstvu omogućeno je da stranka u postupku koristi maternji jezik, ali ne i vođenje postupka i svih dokumenata na tom jeziku. Posle reorganizacije sudstva u Srbiji, krivični i drugi postupci se vode u Osnovnom sudu u Pirotu, a u slučaju zahteva da se omogući korišćenje bugarskog jezika, angažuje se sudski tumač, čije troškove angažovanja snosi stranka u postupku.

Bugarski jezik nije u službenoj upotrebi u Pirotu. Ista je situacija i u Bosilegradu, koji je posle reorganizacije sudstva izgubio Osnovni sud, čime su građani bugarske nacionalnosti izgubili mogućnost vođenja postupka na maternjem jeziku.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Veliki broj promo materijala koji je bio štampan i dostavljan u sudove uglavnom je bio samo štampan na latiničnom pismu, čime nije zadovoljena mogućnost obavještanja građana koji ne koriste ćirilicu na njihovom materinjem jeziku. Na primer, Ministarstvo pravde je štamvalo informativne materijale za aktualnu reformu pravosuđa samo na mađarskom jeziku u Subotici i na srpskom jeziku latiničnim pismom, čime nije zadovoljena mogućnost obavještanja žitelja hrvatske nacionalnosti o aktualnoj reformi pravosuđa.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine

Tokom prolećnog zasedanja Narodne skupštine donete su izmene i dopune *Zakona o službenoj upotrebi jezika i pisama*³¹ kojima je napokon izvršeno usklađivanje odredbi ovog zakona sa odredbama *Ustava* i ranijeg *Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina*³² i propisano, između ostalog, obavezno uvođenje jezika nacionalne manjine na teritoriji jedinice lokalne samouprave ako pripadnici te nacionalne manjine čine 15% stanovništva. Takođe, je propisana mogućnost obraćanja na maternjem jeziku svim republičkim organima i dobijanje odgovora na tome jeziku za pripadnike nacionalne manjine koja čini 2% ukupnog stanovništva Srbije i sl.

Na žalost, moramo konstatovati da uvođenje termina: „ravnopravna službena upotreba jezika nacionalne manjine“ kroz izmene zakona deluje skoro ironično, jer iako

---

³¹ Zakona o službenoj upotrebi jezika i pisama³¹ ("Službeni glasnik RS", br. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005) i Zakon o izmenama i dopunama Zakona o službenoj upotrebi jezika i pisama („Službeni glasnik RS“ br.30/2010)

³² "Službeni list SRJ" br. 11/2002

podrazumeva mogućnost vođenja postupaka na manjinskom jeziku, izmene zakona nisu zahvatale zastarele odredbe koje propisuju obavezu paralelne izrade odluka, zapisnika i drugih akata u postupku na srpskom jeziku, ako je jezik postupka jedan od jezika nacionalne manjine koji je u ravnopravnoj službenoj upotrebi. Ostala je i generalna zabrana vođenja drugostepenih postupaka na jeziku nacionalne manjine, čak iako je prvostepeni postupak sproveden na manjinskom jeziku. Usled ovih okolnosti možemo konstatovati da najveće prepreke vođenju postupaka na jezicima nacionalnih manjina nisu otklonjene.

Zbog prethodno navedenih činjenica, smatramo neophodnim da Republički sekretarijat za zakonodavstvo, kao organizacija državne uprave, nadležna za pripremu zakona u oblasti službene upotrebe jezika i pisama, hitno pristupi izradi novog i modernog predloga *Zakona o službenoj upotrebi jezika i pisama nacionalnih manjina*, koji bi, između ostalog, garantovao mogućnost vođenja postupaka na manjinskim jezicima pod istim uslovima kao na srpskom jeziku, pod uslovom da je dotični jezik nacionalne manjine u službenoj upotrebi. Naime, sadašnja rešenja nisu u skladu ni sa odredbama *Ustava o pravu pripadnika nacionalnih manjina na očuvanje posebnosti*³³ niti sa međunarodnim obavezama Srbije.

Od 1. januara 2010. godine, počela je primena novih zakona kojima se potpuno menja sistem pravosudnih institucija u Srbiji. Opštinski sudovi koji su do 2010. godine postojali u skoro svakoj opštini pretvoreni su u sudske jedinice osnovnih sudova sa sedištem u većim gradovima, uz smanjenje broja sudija i pratećeg osoblja. Pošto je došlo i do opšteg reizbora svih sudija u Srbiji i to uz znatno smanjenje njihovog broja, Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine namerava da sa posebnom pažnjom prati efekte reforme pravosuđa i njen uticaj na ostvarivanje službene upotrebe mađarskog jezika i pisma u novim sudskim institucijama.

Koristimo priliku da skrenemo pažnju na nepreciznosti podataka koji su vlasti Republike Srbije dali u Komentarima Republike Srbije o izveštaju Komiteta eksperata o primeni Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima u Srbiji pod tačkom 139. Nije isto „govoriti“ jezik manjine i voditi postupak na manjinskom jeziku, budući da to zahteva poznavanje pravne terminologije dotičnog manjinskog jezika. Na pogrešan zaključak mogu navesti i neprecizni podaci, na primer, da „u Opštinskom sudu u Novom Sadu – 43 zaposlenih govori mađarski jezik“ ili da „u Opštinskom sudu u Vrbasu – svi govore mađarski“³⁴. Na ovaj način se stvara pogrešna slika o stanju u dotičnoj instituciji u pogledu osposobljenosti stručnog osoblja za komunikaciju sa strankama na tom jeziku. Naime, pojam „zaposlenih“ je izuzetno širok i obuhvata i lica koja po svom opisu radnog mesta nemaju kontakt sa strankama.

---

³³ Član 79. Ustava Republike Srbije

³⁴ Prema popisu stanovništva iz 2002. godine opština Vrbas ima ukupno 45.852 stanovnika, od kojih se 2885 (6,29%) izjašnjavaju kao pripadnici mađarske nacionalne zajednice. Stoga, smatramo pogrešnim i neumesnim da u Komentarima Republike Srbije upravo za ovaj sud se pretpostavlja da svaki zaposleni govori mađarski jezik.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

U Srbiji je do sada imenovano oko 30 prevodilaca i tumača za romski jezik, od čega je u AP Vojvodini samo u 2 opštine došlo do imenovanja prevodilaca za romski jezik.

Tek kada romski jezik bude uveden u službenu upotrebu, stvoriće se uslovi za sprovođenje člana 9 Povelje. Generalno postoji potreba za većim brojem romskih prevodilaca i tumača u sudovima.

Edukativni centar Roma

Pokrajinski sekretarijat za upravu propise i nacionalne manjine raspisuje konkurse za prevodioce na manjinskim jezicima, a u Vojvodini je jedna osoba ovlašćena kao zvanični prevodilac romskog jezika. Kao primer pozitivne prakse, navodimo da je Sud u Subotici, krajem 2009. godine i početkom 2010. godine za dva slučaja pozvao predsednika Edukativnog centra Roma kao prevodioca jer su učesnici u ročištu bili pripadnici romske nacionalnosti i nisu dobro govorili srpski.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Prilikom reizbora sudija i tužilaca u Republici Srbiji, Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine je konstatovao da ustavne i zakonske odredbe o odgovarajućoj zastupljenosti pripadnika rumunske nacionalne manjine³⁵ nisu dosledno primenjene.

U osnovnom Sudu u Vršcu nije reizabran nijedan pripadnik rumunske nacionalne manjine, a u Zrenjaninu ni u Osnovnom, ni u Višem Sudu, ni u Tužilaštvu nema nijednog pripadnika rumunske nacionalne manjine. Slična je situacija i na nivou AP Vojvodine. Nacionalni savet smatra da u svojim redovima ima stručnih kadrova koji ispunjavaju sve uslove za izbor.

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine je ukazao na problem u svom obraćanju Visokom Savetu Sudstva i Ministru pravde i dao je podršku za dvoje sudija prilikom drugog izbora³⁶. Budući da su zbori u toku, još uvek ne postoje povratne informacije o njihovom ishodu.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Nacionalni savet nema informacija o tome da su organi podsticali i obaveštavali građane o mogućnosti upotrebe rusinskog jezika u sudovima.

Problem nije aktuelan zbog činjenice da su Rusini mahom bilingvalni, odnosno da dobro vladaju srpskim jezikom. Po našem mišljenju nedostatak sudskih kadrova koji su pripadnici rusinske nacionalne zajednice i poznavaooci rusinskog jezika, nije intencija i

---

³⁵ Član 77. Ustava RS i član 46. Zakona o sudijama

³⁶ Petar Mohan - za izbor za sudiju Apelacionog suda u Novom Sadu i Marijana Trifu za izbor za sudiju Višeg suda u Pančevu.

strategija državnih organa, već rezultat ekonomskog položaja zaposlenih u sudskim organima u proteklom periodu, što svakako treba ispraviti, u budućnosti

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

U sredinama u kojima je slovački jezik u službenoj upotrebi, pripadnici slovačke nacionalne manjine izrazile su svoje nezadovoljstvo tokom reizbora sudija zbog neuvažavanja slovačkog jezika kao jednog od uslova za izbor sudija u pomenutim sredinama.

Član 9 - Sudska ovlašćenja

1. Zemlje članice se obavezuju, u odnosu na one sudske oblasti u kojima broj stanovnika koji upotrebljavaju regionalne ili manjinske jezike opravdava dole pomenute mere, u skladu sa situacijom sa svakim od ovih jezika i pod uslovom da sudija ne smatra da upotreba olakšica predviđenih ovim članom može da omete valjano sprovođenje postupka:

a) u krivičnom postupku:

(ii) da okrivljenom garantuju pravo da upotrebljava sopstveni regionalni ili manjinski jezik; i/ili ako je potrebno angažovanjem tumača ili prevodioca koji ne podrazumeva dodatne troškove za stranku;

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Od prethodnog izveštajnog perioda do 2010. godine, pripadnici albanske nacionalne manjine nisu koristili albanski jezik u sudovima u Preševu, Bujanovcu i Medveđi.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

U osnovnom i višem sudu i tužilaštvu u Novom Pazaru i Prijepolju, gdje je bosanski jezik u službenoj upotrebi, bosanski jezik i latinično pismo se ne koriste u sudskim sporovima.

Zaposleni u sudovima insistiraju na upotrebi srpskog jezika i ćiriličnog pisma.

Ova obaveza nije ispunjena za bosanski jezik.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Svi sporovi u pravosudnim organima u Sandžaku vode se na srpskom jeziku, a pozivi i celokupna dokumentacija su na srpskom jeziku i ćiriličnom pismu. Iako je Bošnjacima srpski jezik razumljiv, pomenuto pravo bi u potpunosti bilo ostvareno ukoliko bi se otppravci i predmetni spisi ispisivali latiničnim pismom.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

U postupku suđenja u Opštinskom sudu u Novom Sadu jednom Romu je na njegov zahtev, omogućeno suđenje na Romskom jeziku.

Edukativni centar Roma

U Subotici je u dva slučaja korišćena mogućnost prisustva prevodioca za romski jezik.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine:

Nacionalni saveta Slovačke nacionalne manjine ne raspolaže informacijama o korišćenju slovačkog jezika u krivičnim postupcima.

Član 9 - Sudska ovlašćenja

1. Zemlje članice se obavezuju, u odnosu na one sudske oblasti u kojima broj stanovnika koji upotrebljavaju regionalne ili manjinske jezike opravdava dole pomenute mere, u skladu sa situacijom sa svakim od ovih jezika i pod uslovom da sudija ne smatra da upotreba olakšica predviđenih ovim članom može da omete valjano sprovođenje postupka:

a) u krivičnom postupku:

(iii) da obezbede da zahtev i dokaz, bez obzira na to da li je u pisanoj ili usmenoj formi, ne bude smatran neprihvatljivim samo zbog toga što je formulisan na regionalnom ili manjinskom jeziku; i/ili ako je potrebno angažovanjem tumača ili prevodioca koji ne podrazumeva dodatne troškove za stranku;

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Pomenuta obaveza nije ispunjena za albanski jezik.

Član 9 - Sudska ovlašćenja

1. Zemlje članice se obavezuju, u odnosu na one sudske oblasti u kojima broj stanovnika koji upotrebljavaju regionalne ili manjinske jezike opravdava dole pomenute mere, u skladu sa situacijom sa svakim od ovih jezika i pod uslovom da sudija ne smatra da upotreba olakšica predviđenih ovim članom može da omete valjano sprovođenje postupka:

b u građanskim parnicama:

(ii) da dopuste, kad god stranka treba da se pojavi lično pred sudom, da može da koristi sopstveni regionalni ili manjinski jezik bez ikakvih dodatnih troškova; i/ili

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

U sudovima u opštinama Preševu, Bujanovac i Medveđa stranke nisu obaveštavane o mogućnostima upotrebe albanskog jezika u parničnim postupcima.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Upotreba bosanskog jezika na latiničnom pismu u građanskim parnicama se ne sprovodi.

Ova obaveza nije ispunjena za bosanski jezik.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Građanske parnice se takođe vode samo na srpskom jeziku i to ne predstavlja problem, jer je Bošnjacima srpski jezik razumljiv. Pomenuto pravo bi u potpunosti bilo ostvareno ukoliko bi se otpravci i predmetni ispisivali latiničnim pismom.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Nacionalni savet nije bio u mogućnosti da istraži korišćenje rumunskog jezika u parničnim postupcima. S obzirom da u Osnovnom sudu u Vršcu (koji pokriva i Belu Crkvu i Plandište) nema nijednog sudije govornika rumunskog jezika, a ista je situacija i u Zrenjaninu, možemo samo pretpostaviti da se rumunski jezik neće koristiti u parničnom postupku.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Pomenute odredbe u vezi sa vođenjem krivičnih, parničnih i upravnih postupaka na rusinskom jeziku se u velikoj većini slučajeva poštuju.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine:

Slovački jezik se koristio u parničnim postupcima u opštini Bački Petrovac (opština u kojoj Slovaci čine većinu). Nacionalni savet ne raspolaže informacijama o korišćenju slovačkog jezika u drugim opštinama.

Član 9 - Sudska ovlašćenja

1. Zemlje članice se obavezuju, u odnosu na one sudske oblasti u kojima broj stanovnika koji upotrebljavaju regionalne ili manjinske jezike opravdava dole pomenute mere, u skladu sa situacijom sa svakim od ovih jezika i pod uslovom da sudija ne smatra da upotreba olakšica predviđenih ovim članom može da omete valjano sprovođenje postupka:

c) u postupcima pred sudovima koji se tiču upravnih stvari:

(ii) da dopuste, kad god stranka treba lično da se pojavi pred sudom, da može da koristi sopstveni regionalni ili manjinski jezik bez ikakvih dodatnih troškova; i/ili ako je potrebno angažovanjem tumača ili prevodioca

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Budući da u Okružnom sudu u opštini Vranje nije zaposlen nijedan pripadnik albanske nacionalnosti nisu stvorene ni mogućnosti da se dokumenta u upravnom postupku koriste na albanskom jeziku.

Dokumenta na albanskom se ne koriste ni u opštinskim sudovima niti u opštinskom organu za prekršaje.

Bosanski

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Kao i u slučaju krivičnih i parničnih postupaka, celokupna sudska dokumentacija u upravnim postupcima vodi se na srpskom jeziku ćiriličnim pismom.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

Prilikom vođenja postupka na romskom jeziku u Opštinskom sudu u Novom Sadu, romski je korišćen samo u usmenoj formi.

Edukativni centar Roma

U sudskom postupku u Subotici, romski jezik se koristi u usmenoj formi, uz prisustvo zvaničnog prevodioca.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine:

Nacionalni savet ne raspolaže informacijama o korišćenju slovačkog jezika u upravnim postupcima

Član 9 - Sudska ovlašćenja

1. Zemlje članice se obavezuju, u odnosu na one sudske oblasti u kojima broj stanovnika koji upotrebljavaju regionalne ili manjinske jezike opravdava dole pomenute mere, u skladu sa situacijom sa svakim od ovih jezika i pod uslovom da sudija ne smatra da upotreba olakšica predviđenih ovim članom može da omete valjano sprovođenje postupka:

d) da preduzmu mere kako bi obezbedile da primena pomenutih podstavova i bilo koje neophodno korišćenje prevodilaca ne izaziva dodatne troškove zainteresovanim licima.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

U mestima u kojima je statutom lokalne samouprave određeno da je bugarski jezik u službenoj upotrebi, u sudskim odeljenjima Osnovnih sudova omogućeno je korišćenje tumača bez naknade za stranku u postupku.

Međutim, novom organizacijom sudstva u Srbiji, sudovi u mestima u kojima je bugarski u službenoj upotrebi, izgubili su status Osnovnih sudova i postali su odeljenja Osnovnih sudova. Zbog toga se stranke uglavnom upućuju u osnovne sudove, koji su smešteni u mestima u kojima bugarski nije u službenoj upotrebi, a čime Bugari gube pravo na besplatno vođenje postupka na svom jeziku.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Po zahtjevu stranke u sudskom ili upravnom postupku, trebalo bi osigurati prevoditelja ukoliko je to potrebno radi razumevanja postupka, a sve odluke, pozive ili druge dopise

koji se dostavljaju iz tijela sudske ili upravne nadležnosti trebalo bi dostavljati i na hrvatskom jeziku po zahtjevu stranke.

Član 9 - Sudska ovlaštenja

2. Države članice se obavezuju:

b) da ne dovode u pitanje valjanost pravnih dokumenata koji su doneti u okviru države samo zbog toga što su načinjeni na regionalnom ili manjinskom jeziku, ili da obezbede da se oni mogu upotrebiti protiv zainteresovanih trećih lica, koja inače ne koriste ove jezike, pod uslovom da im je sadržaj ovih dokumenata stavljen na uvid od strane osoba koje se na njega pozivaju; ili bez predrasuda u odnosu na primenu ugovora i konvencija o uzajamnoj saradnji u pravnim stvarima:

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Nisu zabeleženi slučajevi da su sudovi odbili ili porekli valjanost dokumenata donetih od strane stranaka u postupku samo zato što su na bugarskom jeziku.

Član 9 - Sudska ovlaštenja

3. Zemlje članice preuzimaju obavezu da se na regionalnim ili manjinskim jezicima nađu najznačajniji nacionalni zakonodavni tekstovi, a posebno oni koji se tiču lica koja koriste ove jezike, osim ako oni do njih nisu došli na neki drugi način.

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Na albanskom jeziku su prevedeni *Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina* i *Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina*. Iako za tim postoji potreba, drugi zakoni poput, *Zakona o osnovnoj školi*, *Zakona o srednjoj školi* i *Zakona o ličnoj karti* nisu prevedeni na albanski jezik.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Nijedan značajan zakonski tekst nije preveden na bugarski jezik i kao takav objavljen u štampanom ili elektronskom obliku. Izuzetak je *Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina* koji je preveo Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine i predao Ministarstvu za ljudska i manjinska prava da objavi na svom sajtu.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Svi do sada donijeti zakoni a koji su se u cjelini ili dijelom odnosili na manjine, nisu bili dostupni na manjinskim jezicima nego su manjine morale vršiti prijevod istih kako bi ga učinile dostupnim široj populaciji određene manjinske zajednice.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine

Do trenutka podnošenja ovog alternativnog izveštaja republički organi nisu započeli prevođenje i objavljivanje najznačajnijih zakona na mađarski jezik. Nadležni republički organi u svetlu preporuke Komiteta eksperata, trebalo bi da razmotre objavljivanje Službenog glasnika Republike Srbije na mađarskom jeziku, pre svega onih primeraka koji sadrže značajniju zakonodavnu materiju. U Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji postojala je obaveza objavljivanja saveznog službenog lista i na mađarskom jeziku, a ta praksa je prestala nakon raspada Jugoslavije. Trenutno postoje pojedinačni slučajevi prevođenja teksta pojedinih zakona, na primer, *Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina* od strane Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Na osnovu gore iznetog, možemo zaključiti da upravo na republičkom nivou, gde se donose najznačajnija akta, nedostaje njihovo redovno objavljivanje na mađarskom jeziku. od strane nadležnih republičkih organa, a bez zvaničnih prevoda zakona teško je zamisliti službenu upotrebu mađarskog jezika u organima uprave i sudovima.

Moramo takođe primetiti, da je propuštena zgodna prilika da se utvrdi obaveza objavljivanja zakona i drugih propisa na jezicima nacionalnih manjina, zato što je istog dana³⁷ Narodna skupština usvojila izmene i dopune *Zakona o objavljivanju zakona i drugih propisa i opštih akata i o izdavanju* "Službenog glasnika Republike Srbije" i izmene i dopune *Zakona o službenoj upotrebi jezika i pisama*³⁸. Zbog toga nije došlo do njihovog međusobnog usaglašavanja. Naime, iako je izmenama *Zakona o službenoj upotrebi jezika i pisama* propisano da se zakoni i propisi objavljuju i na jezicima nacionalnih manjina, u skladu sa posebnim zakonom, izmene *Zakona o objavljivanju zakona* (koji upravo predstavlja taj posebni zakon kojim se reguliše oblast objavljivanja zakona i drugih propisa) takvu odredbu ne sadrže. Na ovaj način se nepotrebno odlaže i odugovlači rešavanje jednog hroničnog problema službene upotrebe manjinskih jezika u Srbiji.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

Činjenica je da u ovom trenutku nije realno očekivati da će se svi najvažniji nacionalni i zakonski tekstovi prevesti na romski jezik, jer to zahteva određenu kadrovsku i tehničku opremljenost, ali je neophodno da državni organi pruže maksimalnu podršku sprovođenju ovog člana Povelje.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Na rumunski jezik su prevedeni: *Ustav Republike Srbije*, *Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina*, *Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina*, *Statut AP Vojvodine*, kao i sva akta koje donosi Skupština ili Izvršno veće AP Vojvodine, a koji se

---

³⁷ 05.05.2010. godine

³⁸ Oba zakona su objavljeni u broju 30. Službenog glasnika Republike Srbije iz 2010. godine. Član 4. Zakona o izmenama i dopunama Zakona o službenoj upotrebi jezika i pisama („Službeni glasnik RS“ br.30/2010), koji je donet 05.05.2010. godine

objavljaju na rumunskom jeziku u Službenom Glasniku AP Vojvodine. Za prevodilačke poslove zadužena je prevodilačke službe Skupštine AP Vojvodine.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

U Izvršnom veću Vojvodine postoji prevodilačka služba za rusinski jezik, koja prevodi najznačajnije odluke i podzakonske akte AP Vojvodine, kao i zakone od izuzetnog značaja (primer: *Zakon o Nacionalnim savetima nacionalnih manjina*).

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine:

Zakonski tekstovi se prevode na slovački jezik u pokrajinskim organima, po službenoj dužnosti, kao i na zahtev nacionalnog saveta.

Član 10 - Upravne vlasti i javne službe

1. U okviru administrativnih oblasti države, u kojima broj njenih stanovnika koji koristi regionalne ili manjinske jezike opravdava mere koje su navedene u ovom članu, u skladu sa situacijom sa svakim od tih jezika, države članice, koliko je to god razumno moguće, preuzimaju sledeće obaveze:

a (iv) da obezbede da oni koji koriste regionalne ili manjinske jezike mogu da podnose usmene ili pismene predstavke na ovim jezicima; ili u okviru upravnih vlasti države (nasuprot lokalnim i regionalnim vlastima) u oblastima u kojima živi dovoljan broj korisnika regionalnog i manjinskog jezika:

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Ova obaveza za bosanski jezik nije ispunjena.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Od marta 2010. godine Područna policijska uprava u Novom Pazaru postavila je obaveštenje da građani mogu tražiti izdavanje dokumenta i na bosanskom jeziku latiničnim pismom, za šta je potrebno prethodno podneti zahtev.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

U upravnim postupcima kod preregistracije ili registracije udruga, kod Agencije za privredne registre, za prijave i podneske koji se podnose u područnim jedinicama isključivo se traži podnošenje dokumentacije i akata na srpskom jeziku, ćirilicom pismu.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine

Do sada nisu objavljeni podaci o postignutim rezultatima Zaključka Vlade Republike Srbije o merama za povećanje učešća pripadnika nacionalnih manjina u organima državne uprave³⁹, niti je predviđen mehanizam kontrole sprovođenja zaključka. Bez toga postoji opasnost da ovaj akt Vlade ostane mrtvo slovo na papiru.

³⁹ „Službenik glasnik RS“ br. 40/2006

Preporuka: Nacionalni savet predlaže Komitetu eksperata da zatraži relevantne podatke od nadležnih službi Vlade na osnovu kojih je moguće utvrditi dosadašnje rezultate i efekte zaključaka Vlade.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Vlada Republike Srbije je donela Zaključak o merama za povećanje učešća pripadnika nacionalnih manjina u organima državne uprave⁴⁰, kojim je predviđeno da će Vlada, neposredno i preko svojih nadležnih organa i službi, trajno preduzeti mere radi povećanja učešća pripadnika nacionalnih manjina u državnoj upravi. U koordinaciji sa Službom za upravljanje kadrovima, utvrđen je plan aktivnosti za primenu Zaključka.

Uprkos tome, do trenutka pisanja ovog izveštaja, ne postoji nijedan izveštaj o realizaciji Zaključka niti su nacionalni saveti dobili ikakvu informaciju u vezi sa njim.

U Ministarstvu za ljudska i manjinska prava nije zaposlen nijedan pripadnik rumunske nacionalne manjine niti govornik rumunskog jezika.

Ni na nivou republike ni na nivou opština, u kojima je rumunski jezik u službenoj upotrebi, ne postoje prevodilačke službe. Izuzetak je AP Vojvodina gde se mogu podneti pisani zahtevi na rumunskom jeziku.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine:

Prema saznanjima nacionalnog saveta, pismeni i usmeni zahtevi se vrlo retko podnose na slovačkom jeziku.

Član 10 - Upravne vlasti i javne službe

1. U okviru administrativnih oblasti države, u kojima broj njenih stanovnika koji koristi regionalne ili manjinske jezike opravdava mere koje su navedene u ovom članu, u skladu sa situacijom sa svakim od tih jezika, države članice, koliko je to god razumno moguće, preuzimaju sledeće obaveze:

a (v) da obezbede da oni koji koriste regionalne ili manjinske jezike mogu punovažno da podnose dokumente na ovim jezicima;

U okviru upravnih vlasti države (nasuprot lokalnim i regionalnim vlastima) u oblastima u kojima živi dovoljan broj korisnika regionalnog i manjinskog jezika:

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

Nije zabeležen nijedan slučaj da je negde podnet usmeni ili pismeni zahtev državnim organima na romskom jeziku.

---

⁴⁰ 12. maja 2006.godine

Član 10 - Upravne vlasti i javne službe

1. U okviru administrativnih oblasti države, u kojima broj njenih stanovnika koji koristi regionalne ili manjinske jezike opravdava mere koje su navedene u ovom članu, u skladu sa situacijom sa svakim od tih jezika, države članice, koliko je to god razumno moguće, preuzimaju sledeće obaveze:

a) da se omogući upravnim vlastima da izrađuje nacрте dokumenata na regionalnim ili manjinskim jezicima.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Pred vlastima u Republici Srbiji nije moguće koristiti dokumenta na bugarskom jeziku, već se uz originalan dokument na bugarskom jeziku traži legalizovan prevod na srpskom jeziku, o trošku stranke.

- Primer: Uverenje fakulteta o redovnom studiranju koje studenti podnose odeljenju Ministarstva odbrane radi odlaganja služenja vojnog roka, u opštinama u kojima je bugarski u službenoj upotrebi, moraju biti prevedeni na srpski jezik i overeni od strane sudskog tumača.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine

Primetni su problemi u primeni *Zakona o udruženjima*⁴¹ u praksi i u postupku registracije udruženja nacionalnih manjina⁴², kao i u pogledu obaveštenja na internet prezentaciji Agencije za privrede registre (koja je zadužena da vodi i registar udruženja). Naime, na znaničnoj internet prezentaciji Agencije, nema nikakvih obaveštenja niti obrazaca za podnošenje zahteva na jezicima nacionalnih manjina koji su u službenoj upotrebi na teritoriji opština koje pokrivaju organizacione jedinice Agencije za privredne registre⁴³.

Zakon o udruženjima u svom članu 13 jedino propisuje da: „Naziv udruženja, ako je to predviđeno statutom, može biti i na jeziku i pismu nacionalne manjine. Naziv na jeziku i pismu nacionalne manjine upisuje se u registar posle naziva na srpskom jeziku i ćirilničnom pismu.“ Međutim, ni *Zakon*, a ni prateći pravilnici ministra za državnu upravu o načinu sadržaju, načinu upisa i vođenja Registra udruženja⁴⁴ ne sadrže odrebe kojima bi se regulisalo postupanje ovlašćenog službenika sa zahtevima i osnivačkim aktima koji se podnose na manjinskom jeziku. Na ovaj način je praktično onemogućeno uživanje prava pripadnika nacionalne manjine da punovažno podnosi dokumenta na svom jeziku, ako je isti u službenoj upotrebi na području rada organa ili službe, što je u ovom slučaju organizaciona jedinica Agencije za privredne registre.

Otklanjanje ovih nedostataka od strane nadležnih organa vlasti bilo bi u skladu sa prioritarnom preporukom br. 5 Komiteta ministara Saveta Evrope o primeni Povelje u Srbiji, kojom se preporučuje organima u Srbiji da osiguraju da se jezici Dela III mogu

⁴¹ "Službeni glasnik RS", broj 51/2009

⁴² Stranka se obratila Nacionalnom savetu mađarske nacionalne manjine nakon što su od nje u subotičkoj organizacionoj jedinici Agencije za privredne registre zatražili prevod osnivačkih akata udruženja građana sa mađarskog na srpski jezik, overenog od strane sudskog tumača.

⁴³ Vidi: internet prezentaciju Agencije za privredne registre: www.apr.gov.rs

⁴⁴ „Službeni glasnik RS“ br.80/2009

koristiti u odnosima sa lokalnim kancelarijama državnih organa – u ovom slučaju organizacione jedinice Agencije za privredne registre.

Član 10 - Upravne vlasti i javne službe

2. Po pitanju lokalnih i regionalnih vlasti na čijoj teritoriji određeni broj stanovnika koristi regionalne ili manjinske jezike a da je taj broj takav da opravdava dole pomenute mere, države članice preuzimaju obavezu da odobre ili ohrabre:

b) mogućnost za one koji koriste regionalne ili manjinske jezike da podnesu pismene ili usmene predstavke na tim jezicima;

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Podnošenje predavki na bosanskom jeziku latiničnim pismom, moguće je samo sa organima lokalnih samouprava u kojima je bosanski jezik uveden u službenu upotrebu. To, na žalost, nije slučaj sa podnošenjem predavki u republičkim institucijama na lokalnu.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Centralizovane državne institucije zahtevaju podnošenje pismenih predavki na srpskom jeziku, ćirilicnim pismo. Kada je reč o lokalnom nivou, Sandžačkom odboru nije poznato da je nekom uskraćeno pravo na podnošenje podneska na bosanskom jeziku, latiničnim pismom.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Lokalne vlasti ne podstiču pripadnike manjine da podnose zahteve njihovim službama na bugarskom jeziku. Obrasci zahteva koji se nude na šalterima opština ispisani su samo na srpskom jeziku, na primer, obrasci za izdavanje izvoda iz matičnih knjiga, uverenja iz poreskih službi ili iz katastra.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

Na inicijativu Kancelarije za inkluziju Roma, u poslednjih godinu dana, Vlada AP Vojvodine je u 13 lokalnih samouprava u Vojvodini sistematizovala radno mesto Koordinator za romska pitanja, koji predstavlja vezu između Roma i lokalnih institucija. Koordinator su praktično službenici opštine i za njih se periodično organizuju seminari na kojima stiču nova znanja i veštine, što doprinosi njihovom kvalitetnijem i uspešnijem radu.

Edukativni centar Roma

U toku 2009. godine, u osam opština/gradova na teritoriji Vojvodine uvedeno je radno mesto romski kooordinator i zaposleno 8 lica romske nacionalnosti. Zaposleni su spona između lokalnih samouprava i romske zajednice.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Nacionalni savet se slaže sa konstatacijama iz prethodnog izveštaja.

Član 10 - Upravne vlasti i javne službe

2. Po pitanju lokalnih i regionalnih vlasti na čijoj teritoriji određeni broj stanovnika koristi regionalne ili manjinske jezike a da je taj broj takav da opravdava dole pomenute mere, države članice preuzimaju obavezu da odobre ili ohrabre:

c) da regionalne vlasti objavljuju svoja zvanična dokumenta na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima;

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Regionalne odnosno lokalne vlasti u opštinama u kojima je bugarski u službenoj upotrebi ne objavljuju u Lokalnom službenom glasniku ili na oglasnim tablama, zvanična dokumenta na bugarskom jeziku

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine

Kod velikog broja pokrajinskih sekretarijata Autonomne Pokrajine Vojvodine, internet prezentacije nisu rađene u skladu odredbama Statuta AP Vojvodine kojim je utvrđena službena upotreba mađarskog, slovačkog, hrvatskog, rumunskog i rusinskog jezika.⁴⁵

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Nacionalni savet se slaže sa konstatacijama iz prethodnog izveštaja.

Član 10 - Upravne vlasti i javne službe

2. Po pitanju lokalnih i regionalnih vlasti na čijoj teritoriji određeni broj stanovnika koristi regionalne ili manjinske jezike a da je taj broj takav da opravdava dole pomenute mere, države članice preuzimaju obavezu da odobre ili ohrabre:

d) da lokalne vlasti objavljuju svoj zvanični dokument na odgovarajućim regionalnim ili manjinskim jezicima;

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Do kraja 2010 god. odluke Skupštine opštine Preševo objavljujivane su samo na srpskom jeziku ćirilničnim pismom.

Redakcija Službenog glasnika Pčinjskog okruga sa sedištem u Vranju odbila je zahtev lokalne vlasti u Preševu iz 2009. godine, da odluke Skupštine opštine objavljuje pored srpskog i na albanskom jeziku. Ista je situacija i sa objavljivanjem odluka opštinskog veća.

⁴⁵ Vidi: linkove za pokrajinske sekretarijate na internet prezentaciji Vlade AP Vojvodine: http://www.vojvodina.gov.rs/index.php?option=com_content&task=view&id=150&Itemid=72

Pozitivan korak predstavlja povećanje broja zaposlenih pripadnika albanske nacionalnosti za 0.2% u opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa, usled primene dvojezičnosti u opštinskoj administraciji. Za sveobuhvatniju primenu dvojezičnosti potrebna su dodatna finansijska sredstva.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Glasački listići u opštinama u kojima je bosanski službeni jezik, štampaju se dvojezično.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Odluke lokalnih organa vlasti se samo u opštini Tutin štampaju na bosanskom jeziku, latiničnim pismom, a u službenom glasniku objavljuju dvojezično.

U Novom Pazaru odluke se objavljuju na srpskom jeziku i latiničnim pismom, dok su ovom gradu i Sjenici službeni glasnici dvojezični.

U preostale 3 opštine Sandžaka, dokumenta se objavljuju samo na srpskom jeziku, iako postoje osnovi za dvojezičnost.

U opštini Prijepolje usvojen je Statut o službenoj upotrebi jezika, ali se ne primenjuje. U toj opštini tokom aprila/maja ove godine počeli su da štampaju skupštinski materijal na latiničnom pismu. To što materijal nije štampan ćirilicnim pismom izazvalo je burne reakcije pojedinih odbornika srpske nacionalnosti.

U Priboju, iako postoji zakonska obaveza, u Statutu nije uvrštena odluka o službenoj upotrebi jezika i pisma Bošnjaka.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine

Racionalizacija uprava jedinica lokalne samouprave negativno se odražava na funkcionisanje prevodilačkih službi pri lokalnoj upravi. Prevodilačke službe koje tradicionalno postoje pri skupštini opštine su ugašene ili svedene na par zaposlenih, čak i u opštinama gde sastav stanovništva to ne opravdava⁴⁶.

Zbog nepostojanja kadrova na lokalnom nivou primećuje se i tendencija rasta broja obraćanja lokalnih samouprava prevodilačkoj službi Pokrajinskog sekretarijata za propise, upravu i nacionalne manjine radi prevođenja⁴⁷.

Lokalna službena glasila se najčešće štampaju od strane same lokalne samouprave u minimalnom tiražu bez angažovanja profesionalne štamparije zbog uštede troškova. Iz

---

⁴⁶ U opštini Bečej (prema popisu iz 2002. godine ukupno 40987 stanovnika, od kojih 20018 (48,83%) mađarske nacionalne pripadnosti), postoji jedan prevodilac za mađarski jezik zaposlen pri stručnoj službi Skupštine Opštine Bečej.

⁴⁷ Utvrđeno na osnovu razgovora sa direktorom pokrajinske prevodilačke službe obavljenog tokom februara 2010. godine

istog razloga u nekim opštinama se štampa samo na srpskom jeziku bez obzira što je njihovim statutom propisana službena upotreba i manjinskih jezika.⁴⁸

Ista je situacija i u pogledu zvaničnih internet prezentacija, gde je uglavnom predviđena opcija menjanja pisma srpskog jezika sa ćiriličkog na latinicu i postoje poneki podaci na engleskom jeziku.⁴⁹

Nacionalni savet primećuje da, upravo radi racionalizacije troškova nije došlo do formiranja zajedničkih prevodilačkih službi za potrebe više opština, iako je takva mogućnost propisana članom 9. Pokrajinske odluke o bližem uređivanju pojedinih pitanja službene upotrebe jezika i pisama nacionalnih manjina na teritoriji AP Vojvodine⁵⁰.

Romski

Edukativni centar Roma

Romski jezik nije ni u jednoj regiji u zvaničnoj upotrebi i zbog toga ne postoje pravne osnove za primenu ove preporuke.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Većina opština u Srbiji je do sada formirala svoje web sajtove koji služe promovisanju najznačajnijih aktivnosti iste, kao i obaveštavanju građana o onome što je u značajnoj meri važno za svakodnevno funkcionisanje zajednice. Smatramo da je u tom smislu važno da se web stranice objavljuju i na svim jezicima koji su u službenoj upotrebi u datoj opštini, pa samim tim i na rusinskom jeziku. Rusinski jezik je u službenoj upotrebi u 6 lokalnih samouprava, a nijedan službeni sajt nije urađen na rusinskom jeziku.

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Odbornici u opštinskim skupštinama (Bačka Palanka, Kovačica) su tražili skupštinske materijale na slovačkom jeziku, kao i ispunjenje prava da govore na svom maternjem jeziku. Zbog nedostataka sredstava za prevodioce. Problem je rešen segmentalno i delimično. Ni u jednoj opštini, osim u Bačkom Petrovcu ne postoji prevodilačka služba sa i na slovački jezik.

Zvanična dokumenta, odnosno odluke opštinske skupštine u službenom listu opštine se ne objavljuju na slovačkom jeziku ni u jednoj opštini.

Član 10 - Upravne vlasti i javne službe

2. Po pitanju lokalnih i regionalnih vlasti na čijoj teritoriji određeni broj stanovnika koristi regionalne ili manjinske jezike a da je taj broj takav da opravdava dole pomenute mere, države članice preuzimaju obavezu da odobre ili ohrabre:

g) upotrebu, ako je neophodno zajedno sa imenom na zvaničnom jeziku države, tradicionalnih oblika imena mesta na regionalnim ili manjinskim jezicima.

⁴⁸ Npr. Novi Sad, Zrenjanin

⁴⁹ Vidi: internet prezentacije: gradova Novi Sad, (www.novisad.rs), Zrenjanin (www.zrenjanin.rs), Sombor (www.sombor.rs), opština Novi Kneževac (www.noviknezevac.rs) itd.

⁵⁰ „Službeni list APV“ br. 8/2003, 9/2003

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Potrebno je obezbjediti da se svi nazivi ulica, naseljenih mesta i ostalih toponima, kao i table sa nazivima institucija ispišu dvojezično na teritorijama opština i gradova u kojima je bosanski jezik u službenoj upotrebi.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Zgrada opštine u Novom Pazaru je prije tri godine postavila dvojezični znak. U Tutinu i Sjenici su nazivi opština takođe ispisani dvojezično, dok u opštinama Prijepolje, Nova Varoš i Priboj postoje nazivi samo na srpskom jeziku.

Nazivi mesta i ulica u svim opštinama, sem u Tutinu, ispisani su na srpskom jeziku, ćiriličnim pismom.

U opštini Prijepolje pokrenuta je inicijativa da se promeni simbol grada jer ne održava pravu sliku multietničkog sastava stanovništva⁵¹. Međutim, do danas Skupština opštine Prijepolje tu tačku nije stavila na dnevni red, iako je inicijativa stavljena u program rada Skupštine još 2009. godine.

Na transparentu opštine Prijepolje koji je bio postavljen u februaru 2010. godine, povodom godišnjice otmice 19 Bošnjaka devedesetih godina, tekst je bio ispisano na srpskom jeziku, ćiriličnim pismom. U tekstu je korišćen termin „pomen“, koji Bošnjaci ne koriste u svom jeziku.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

U opštinama u kojima je bugarski jezik u službenoj upotrebi, imena mesta nisu ispisana dvojezično. Nacionalni savet Bugara doneo je odluku i pokrenuo inicijativu o vraćanju imena gradu Dimitrovgrad u Caribrod, ali se Vlada i dalje oglašuje o taj zahtev.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Nazivi mesta na hrvatskom jeziku se i dalje ne koriste u mesnoj zajednici Novi Slankamen (opština Inđija), iako je hrvatski tradicionalno prisutan na tom mestu.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma i Edukativni centar Roma

U Republici Srbiji ne postoje nazivi mesta na romskom jeziku.

---

⁵¹ Grb opštine Prijepolje čini štitić na kome se nalaze srpski simboli, između ostalih: grb Nemanjića, dva dvozglava orla koji predstavljaju srednjovekovnu srpsku državu, dva anđela. Na barjacima su zastava Srbije i gradska zastava, dok broj 1332 označava godinu u kojoj je zabeležen najstariji pomen Prijepolja kod Gijoma Adama. Naziv Prijepolje ispisano je ćiriličnim pismom.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

U odnosu na prošli izveštaj, samo je opština Vršac delimično ispunila obavezu obeležavanja imena naselja na rumunskom jeziku (na rumunskom jeziku su ispisana imena svih 11 naseljenih mesta), ali sam naziv grada nije ispisano i na rumunskom.

U naseljenom mestu Uzdin (opština Kovačica) putokazi su ispisani na engleskom i srpskom jeziku, dok nazivi na rumunskom nisu ispisani za naselja: Kovin, Bela Crkva, Žitište, Kovačica, Plandište, Sečanj.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Pomenute odredbe se u velikoj većini slučajeva poštuju.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine:

Obeležavanje naseljenih mesta na ulasku u naseljeno mesto prisutno je u svim sredinama, u kojima u statutu opštine postoji službena upotreba slovačkog jezika i pisma. Ova obaveza se ne poštuje, kada je reč o putokazima unutar naselja.

Član 10 - Upravne vlasti i javne službe

4. U nameri da se ostvare odredbe sadržane u stavovima 1,2. i 3. države članice preuzimaju jednu ili više od sledećih obaveza:

c) udovoljavanje, koliko je to moguće, zahtevima zaposlenih u javnim službama koji poznaju neki regionalni ili manjinski jezik da budu angažovani na teritorijama na kojima se ovi jezici koriste.

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Pripadnici nacionalnih manjina nisu srazmerno zastupljeni u organima državne uprave, odnosno njihovim područnim jedinicama na nivou Pokrajine.

Član 10 - Upravne vlasti i javne službe

5. Države članice preuzimaju obavezu da dopuste upotrebu i usvajanje porodičnih imena na regionalnim ili manjinskim jezicima, na zahtev onih koji su zainteresovani.

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Prešovo

Pripadnici albanske nacionalne manjine rođeni u opštini Vranje, dobijaju izvode rođenih ispisane ćiriličnim pismom. Na osnovu izvoda rođenih, Sekretarijat za unutrašnje poslove (SUP) kasnije tako ispisana imena i prezimena unosi i u lične karte pripadnika albanske nacionalnosti. Kao posledica toga, dolazi do niza propusta u ispisivanju imena na albanskom jeziku.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Od skora se lične karte mogu dobiti na latiničnom pismu, ali ne i na bosanskom jeziku i to samo na teritoriji koja je pod ingerencijom policijske uprave u Novom Pazaru. Potrebno je obezbjediti da se na cijeloj teritoriji države Srbije, svima koji to zatraže, omogući izdavanje ličnih dokumenata na bosanskom jeziku i latiničnom pismu.

Potpunije i efikasnije ostvarenje prava na upotrebu i javno korišćenje maternjeg bosanskog jezika, kao jednog od suštinskih elemenata nacionalnog identiteta sandžačkih Bošnjaka, moguće je postići ozvaničenjem njegove službenosti u svim opštinama i gradovima u Republici Srbiji, u kojima sandžački Bošnjaci žive u značajnijem procentu, u skladu sa zakonom. Bosanski jezik je službeni jezik u gradu Novom Pazaru i opštinama Tutin, Sjenica i Prijepolje. Lokalne vlasti Priboja i Nove Varoši uporno odbijaju da, iako u njima živi znatan broj Bošnjaka, bosanski jezik proglašaju službenim jezikom na teritoriji svojih opština.

Bosanski

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Odbor ne poseduje informaciju da je nekom uskraćeno ovo pravo. Ranije se bošnjačka imena koja su ne primer imala dva slova nisu upisivala tako, recimo Muhammed se upisivalo kao Muhamed, sa jednim M. Danas se imena upisuju izvorno, i na latinici, ukoliko za tim postoji zahtev, dok u Priboju i Novoj Varoši nema upotrebe bosanskog kao službenog jezika, pa samim tim ni mogućnosti da se imena pišu izvorno

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Bugarski jezik, nomenklatura i pismo se ne koristi u matičnim knjigama rođenih i venčanih, jer po zakonu ukoliko neko želi da mu se upišu ime i drugi podaci na bugarskom jeziku, mora da podnese zahtev za promenu ličnog imena

- Primer: Ukoliko žena pri venčanju želi da uzme muževljevo prezime sa sufiksom za ženska prezimena karakteristična za bugarski jezik (na primer, ako se muž preziva Aleksov, žena bi trebalo da se preziva Aleksova), to neće biti učinjeno, već će joj se upisati prezime muža, a traženi sufiks će se naknadno dodati, ukoliko podnese zahtev za promenu ličnog imena.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Država bi trebala osigurati dosljednu primjenu upotrebe hrvatskog jezika kod izdavanja osobnih dokumenata, da ispisivanje teksta i osobnih imena ne bude samo prosto prepisivanje na latiničnom pismu, već da dosladna primjena hrvatskog jezika.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine

Novi *Zakon o matičnim knjigama*⁵². godine, u članu 17. propisuje da: pripadnici nacionalne manjine imaju pravo na upis ličnog imena prema jeziku i pravopisu pripadnika nacionalne manjine, što ne isključuje paralelan upis ličnog imena i na srpskom jeziku, ćirilčkim pismom.

---

⁵² „Službeni glasnik RS“ br. 20/2009 koji je počeo da se primenjuje 27.12.2009

Novim Uputstvom ministarstva za državnu upravu o vođenju matičnih knjiga i obrascima matičnih knjiga⁵³ je propisano da se u jedinicama lokalne samouprave u kojima je statutom utvrđeno da je u službenoj upotrebi jezik pripadnika nacionalne manjine, na poledini obrasca izvoda iz matičnih knjiga, mogu štampati nazivi rubrika izvoda iz matičnih knjiga i na jeziku i pismu nacionalne manjine. Ako je više jezika nacionalnih manjina u službenoj upotrebi tekst na tim jezicima ispisuje se po azbučnom redu. Uputstvo je propisalo i izgled obrazaca ovih izvoda.

Na osnovu novih propisa vidljivo se odstupa od dosadašnje prakse, koja je od 2001. godine postojala na teritoriji AP Vojvodine u skladu sa pokrajinskom *Odlukom o višejezičnim obrascima izvoda iz matičnih knjiga i o načinu upisa u iste*⁵⁴. Prema odredbama ove odluke u opštini u kojoj je u službenoj upotrebi i jezik i pismo nacionalne manjine, na zahtev pripadnika nacionalne manjine se izvodi iz matične knjige i uverenja izdaju dvojezično na srpskom jeziku i na jeziku i pismu nacionalne manjine, na dvojezičnim obrascima čiji izgled i sadržaj su utvrđeni samom Odlukom.

Za razliku od ovog rešenja novi propisi utvrđuju obrazac izvoda na srpskom jeziku, na čijoj poledini se navode nazivi rubrika i na jeziku i pismu nacionalne manjine. Smatramo da ovakav izgled izvoda ukida dosadašnju praksu njihove dvojezičnosti, jer je reč o obrascu na srpskom jeziku koji samo sadrži objašnjenje na jeziku nacionalne manjine koji je u službenoj upotrebi u pogledu naziva rubrika. Dvojezični obrasci su u praksi korišćeni pre svega prilikom obraćanja pripadnika mađarske nacionalne manjine iz Srbije organima u Republici Mađarskoj, koji su dvojezične obrasce prihvatili kao verodostojne i u znatnoj meri olakšavali komunikaciju pripadnika mađarske nacionalne manjine sa matičnom državom.

Nacionalni savet će pažljivo pratiti novi sistem vođenja matičnih knjiga koji je trenutno u fazi uhodavanja i beležiti eventualne negativne posledice i odstupanja od dosadašnje prakse izdavanja dvojezičnih izvoda.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma i Edukativni centar Roma

Romski jezik se ne koristi ni u matičnim knjigama ni u ličnim kartama.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Lične karte na slovačkom jeziku se osim u Bačkom Petrovcu retko izdaju na dvojezičnim obrascima. Lična imena na slovačkom jeziku nije moguće uneti u ličnu kartu ako nisu upisana u matične knjige.

---

⁵³ „Službeni glasnik RS“ br. 109/2009

⁵⁴ „Službeni list APV“ br. 1/2001, 8/2003

Član 11 - Sredstva javnog informisanja

1. Države članice preuzimaju obavezu da za one koji koriste regionalne ili manjinske jezike na teritoriji na kojoj se ovi jezici govore, u skladu sa situacijom svakog od jezika, do stepena do kojeg javne vlasti, direktno ili indirektno, imaju nadležnost, moć ili igraju odgovarajuću ulogu u ovoj oblasti, i poštujući princip nezavisnosti i autonomnosti sredstava javnog informisanja:

a) u smislu u kom radio i televizija ostvaruju ulogu javne službe:

a (iii) omogućće odgovarajuće **odredbe** zahvaljujući kojima bi prikazivači programa ponudili sadržaje na regionalnim ili manjinskim jezicima;

Vojvođanski centar za ljudska prava

Naučna i stručna javnost, kao i zakonodavac (državna administracija) i dalje ne pokazuju dovoljno senzibiliteta za jasno definisanje šta su to mediji na jezicima nacionalnih manjina. U periodu od poslednjeg izveštaja neki od ranije postojećih varijeteta su u međuvremenu nestali iz medijske prakse kao što je, na primer, agencijski servis na jezicima nacionalnih manjina.

◇◇◇

Svi zakonom predviđeni rokovi za privatizaciju medija su prošli, a medijski sektor Srbije i dalje nije uređen na odgovarajući način.

◇◇◇

Nakon aktivnosti BBC trenera u dvogodišnjem programu, koje je finansirala britanska vlada i OSCE, radi podizanja profesionalnih standarda novinara redakcija na srpskom jeziku RTV, urađeno je i nekoliko treninga za redakcije na jezicima nacionalnih manjina. Osim navedenog, samo u radiju RTV zaposleno je od 2008. do 2010. godine osam (8) novinara u redakcijama na jezicima nacionalnih manjina (najviše u redakciji na mađarskom jeziku, zatim na slovačkom i rumunskom jeziku), što je brožčano najobimnije zapošljavanje od 2000. godine.

◇◇◇

Nakon izuzetno loših rezultata privatizacije opštinskih medija posebno onih višejezičnih, vlada je odobrila produženje tog roka do kraja marta 2008. godine. Na predlog Nacionalnog saveta mađarske nacionalne manjine i Demokratske stranke koji je usvojila vojvođanska vlada i dala na usvajanje republičkoj vladi, Vlada Srbije usvojila je zaključak koji je za posledicu imao prekid privatizacionih postupaka u onim elektronskim medijima koji emituju višejezični program.

Po *Zakonu o privatizaciji Srbije*⁵⁵ moguće je samo 180 dana prekinuti privatizacioni proces ukoliko se uoči da su objektivne okolnosti takve da se privatizacija ne može sprovesti. Nakon što rok od 180 dana prođe, privatizacioni proces se po automatizmu nastavlja. Međutim iako je taj rok odavno istekao, proces nije obnovljen. Ako bi sada postojala volja da neko pokrene privatizaciju u nekom višejezičnom mediju, to bi se po

⁵⁵ Zakon o privatizaciji, Službeni glasnik Republike Srbije, 38/2001; 18/2003; 45/2005; 123/2007. usvojen 27.06.2001.

zakonu moglo uraditi. Međutim u Srbiji nema političke volje da se tu nešto menja pošto nema jasne medijske strategije.

Valja istaći da je u toku monitoring stanja u medijskom sektoru Srbije od nezavisnih medijskih eksperata koje je angažovala Delegacija EU Srbije.

Nakon što bude, do septembra 2010. godine, usvojen i na nekoj vrsti javne rasprave odobren izveštaj radne grupe delegacije EU u Srbiji, služiće radnoj grupi Ministarstva za kulturu Republike Srbije kao osnov za izradu strategije za medije, u kojoj će biti jasno definisan i položaj medija na jezicima nacionalnih manjina. Istovremeno, na medijskoj strategiji radi i Vlada Vojvodine, pošto je to deo nadležnosti koje je dobila novim *Zakonom o nadležnostima*⁵⁶ nakon usvajanja novog *Statuta Vojvodine* 2009. godine⁵⁷. Ove dve strategije će biti usaglašene, s tim da je realno pretpostaviti da će komisija za izradu strategije, koju je formirao Sekretarijat za informacije u aprilu 2010. godine, posebnu pažnju posvetiti upravu statusu medija koji informišu na jezicima nacionalnih manjina. Do tada verovatno, davno zaustavljena privatizacija lokalnih medija, neće biti nastavljena. Ovaj proces predugo traje, iscrpljuje medije, a njihov nejasan položaj i budućnost čini ih dodatno nesigurnim i bez jasne perspektive, što je u suštini jedan od vidova implicitnog pritiska na lokalne emitere, posebno one višejezične.

Donošenje tri nova zakona koji su u potpunoj koliziji sa medijskim zakonima, dodatno se komplikuje situacija sa medijima na jezicima nacionalnih manjina i doprinosi nestabilnosti medijskog sektora informisanja na manjinskim jezicima. Tačnije 2007. godine, usvojeni su *Zakon o lokalnoj samoupravi*⁵⁸ i *Zakon o glavnom gradu*⁵⁹, a 2009. godine *Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina*⁶⁰, u kojima je ostavljena mogućnost lokalnim vlastima, odnosno Savetima nacionalnih manjina da osnivaju elektronske medije, što je u potpunoj suprotnosti sa *Zakonom o radiodifuziji* (2002) i *Zakonom o javnom informisanju* (2003)⁶¹ kojima se ta oblast na drugačiji način reguliše.

Javni servisi se finansiraju iz preplate, a lokalni višejezični mediji iz budžeta opština ili mešovito.

Veoma tešku finansijsku situaciju u kojoj se nalazi Radio TV Vojvodine izaziva permanentna nestabilnost budžeta javnog servisa Vojvodine, izazvana zakonskom odredbom (*Zakon o radiodifuziji*, 2002) da se pretplata koja se ubira na teritoriji pokrajine Vojvodine direktno šalje u javni servis Srbije, da bi nakon tri dana 70% od prikupljene pretplate bilo vraćeno Javnom servisu Vojvodine, a 30% ostalo Radio TV Srbije. Problem

---

⁵⁶ Zakon o utvrđivanju nadležnosti AP Vojvodine, Službeni glasnik Republike Srbije, 99/2009-3

⁵⁷ Statut Vojvodine, Službeni list Autonomne Pokrajine Vojvodine, 17/2009.

⁵⁸ Zakona o lokalnoj samoupravi, Službeni glasnik Republike Srbije, 129/07, od 29.12.2009.

⁵⁹ Zakon o Glavnom gradu, Službeni glasnik Republike Srbije, 129/07, 29.12. 2007.

⁶⁰ Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, Službeni glasnik Republike Srbije, 72/2009. 31.08.2009.

⁶¹ Zakon o javnom informisanju, Službeni glasnik Republike Srbije, 43/2003; 61/2005; 71/2009, 22.04..2003.

je u tome što iako je reč o emiterima od javnog značaja⁶², Javni servis Vojvodine nikada nije dobio mogućnost javnog uvida u to koliko je prikupljene pretplate u Vojvodini, odnosno koliko je zaista Javni servis Srbije novca od pretplate prikupio i da li je od prikupljeno pretplate na teritoriji Vojvodine 70% vraćeno pokrajinskom javnom servisu.

Ovaj zakonom izuzetno loše definisan način raspodele sredstava od pretplate je dodatni pritisak na višejezični Javni servis Vojvodine koji je neadekvatnim finansiranjem teško izlazio iz decenijske krize, a o kojoj je izveštavano opširnije u prethodnom izveštaju - posebno programi na jezicima nacionalnih manjina.

Pokrivenost signalom radijskih programa RUV trenutno ne dosežu zakonski minimum od 92% teritorije APV.

Tabelarni prikaz ispunjenosti standarda u prošlom izveštaju, odgovara sa malim izmenama i ovom izveštajnom periodu

Tabela 1

RADIO	Dužina	Kvalitet zvuka	Kvalitet programa	Procenat emitovanja na jeziku
Mađarski	Ispunjeno	Ispunjeno	Gotovo ispunjeno	Ispunjeno
Slovački	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno	Neispunjeno	Delimično ispunjeno
Rumunski	Delimično ispunjeno	Formalno ispunjeno	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno
Rusinski	Ispunjeno	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno	Ispunjeno
Ukrajinski	Ispunjeno	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno	Ispunjeno
Romski	Ispunjeno	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno	Ispunjeno
Hrvatski	Neispunjeno	Neispunjeno	Neispunjeno	Neispunjeno
Albanski	Ispunjeno	Ispunjeno	Ispunjeno	Ispunjeno
Bugarški	Neispunjeno	Neispunjeno	Neispunjeno	Neispunjeno
Bosanski	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno

Tabela 2

TELEVIZIJA	Dužina	Kvalitet zvuka	Kvalitet programa	Procenat emitovanja na jeziku
Mađarski	Gotovo ispunjeno	Gotovo ispunjeno	Gotovo ispunjeno	Gotovo ispunjeno
Slovački	Delimično	Delimično	Neispunjeno	Delimično

⁶² Javni servisi su po definiciji osnovani od građana, finansirani od građana (pretplata), moraju biti i kontrolisani od građana.

	ispunjeno	ispunjeno		ispunjeno
Rumunski	Delimično ispunjeno	Formalno ispunjeno	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno
Rusinski	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno
Ukrajinski	Neispunjava	Neispunjava	Neispunjava	Neispunjava
Romski	Ispunjava	Ispunjava	Ispunjava delimično	Ispunjava delimično
Hrvatski	Neispunjava	Neispunjava	Neispunjava	Neispunjava
Albanski	Ispunjava	Ispunjava	Ispunjava	Ispunjava
Bugarski	Neispunjava	Neispunjava	Neispunjava	Neispunjava
Bosanski	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno	Delimično ispunjeno

Pokrajinski javni servis RTV u odnosu na prethodni izveštajni period polako podiže svoj profesionalni standard u redakcijama i programima na jezicima nacionalnih manjina o čemu svedoče i istraživanja, pre svih monitoring transformacije Radio TV Novi Sad u javni servis Vojvodine⁶³. Monitoring je ukazao da većina emisija RTV na jezicima nacionalnih manjina funkcioniše više kao element negovanja kolektivnog identiteta, nego kao izvor aktuelne, celovite, izbalansirane slike etničke zajednice i društvenog konteksta u kojem ona živi.

Posebno bi trebalo istaći da drugi program TV Vojvodine, namenjen informisanju za nacionalne manjine, iako jedini u medijskom sektoru Srbije za informisanje na jezicima nacionalnih manjina i "o" i "za" nacionalne manjine, služi istovremeno i kao prostor za reprizne termine emisija na srpskom jeziku.

Manjinski jezici različito su zastupljeni u programu Radio TV Vojvodine 2 (RTV2), prema monitoringu programskih šema (realno emitovano). U posmatranom periodu koji obuhvata ovaj izveštaj, u Javnom servisu Vojvodine (televizijski program) najveći udeo imaju emisije programa na mađarskom jeziku - 21 sat tokom sedmice, odnosno tri sata dnevno (54 emisije, 17,9% minutaže); zatim program na slovačkom jeziku koji je upola kraći od onog na mađarskom i iznosi oko 10 sati sedmično (19 emisija, 8,2% od ukupnog emisionog vremena kanala 2); na rumunskom jeziku se emituje nešto više od 6 sati

⁶³ Pokrajinsko Izvršno veće je od 2006. godine finansiralo tim od 10 monitora osposobljenih za kvantitativno-kvalitativnu analizu medijskog diskursa na srpskom, mađarskom, slovačkom, rumunskom, rusinskom i romskom jeziku. Do kraja 2009. godine, obavljeno je 9 ciklusa monitoringa, a rezultati su objavljeni u sledećim publikacijama:

- Javni servis Vojvodine, monitoring transformacije radio-televizije Novi Sad u Javni servis Vojvodine, 2007. Novosadska novinarska škola, Novi Sad. Knjiga 1
- Mediji o svakodnevi, monitoring Javnog servisa Vojvodine i regionalnih televizija, 2008. Novosadska novinarska škola: Novi Sad. Knjiga 2
- Kandidatkinje, monitoring prisustva žena kandidatkinja u medijima tokom predizborne kampanje za lokalne i pokrajinske izbore u 2008. Novosadska novinarska škola: Novi Sad. Knjiga 3. 2008 (u saradnji sa Zavodom za ravnopravnost polova).
- Medijski skener, 2009. Novosadska novinarska škola: Novi Sad. Knjiga 4.

sedmično (13 emisija), na rusinskom takođe (12 emisija) i romskom (čak 11 emisija) i to sa oko 5-6% udela u trajanju celokupnog programa kanala RTV 2.

Emisije na ostalim jezicima (ukrajinski, makedonski, hrvatski, bunjevački) zastupljene su sa po manje od 1% u ukupnoj minutaži RTV2. Na tim jezicima se obično emituju jedna do dve polučasovne emisije sedmično.

Razvijenost programskih šema (informativne, obrazovne, kulturne i zabavne emisije) uprkos mnogobrojnim nedostacima koji su uočeni u trogodišnjem sistematičnom monitoringu (mali obim i siromaštvo žanrovske strukture, relativno niski produkcionni standardi, tipični za televizije sa niskim kadrovskim i finansijskim resursima, sadržaj redukovan na tradicionalne, prvenstveno folklorne elemente), ipak daleko po diverzitetu nadmašuje izuzetno skromnu ponudu Javnog servisa Srbije kada su u pitanju nacionalne manjine - iako *Zakon o radiodifuziji* (2002) u članu 78 jasno definiše da je obaveza javnog servisa da se bavi i tim društvenim zajednicama.

Republički javni servis RTS, gotovo da nema programe na jezicima nacionalnih manjina, odnosno program "za" i "o" nacionalnim manjinama. Izuzetak su emisija na romskom jeziku Radio Beograda (emituje se u 20.00 časova što je potpuno neadekvatno vreme za radijske emisije, jer je to televizijski udarni termin) i TV Beograda (emituje se u ranim jutarnjim satima nedeljom što je sasvim neadekvatan televizijski termin) i kolaž TV emisija koja se emituje subotom u 13.00 posvećena životu nacionalnih manjina, a u kojoj se o manjinama govori na nivou folklora i idealizovanog pastoralnog pristupa bez problematizovanja svakodnevice u kojoj žive. Istovremeno su sve jasniji zahtevi prema RTS da u svoju programsku šemu inkorporira i sadržaje vlaške, bugarske, albanske, bošnjačke manjine.

Ono što u potpunosti nedostaje u oba javna servisa, i u RTS i u RTV, su sadržaji koji bi bili dizajnirani kao platforme za građenje zajedničkog multikulturnog identiteta i afirmacija u programima na jeziku većine o književnosti i umetničkim dostignućima predstavnika manjinskih nacionalnih zajednica. Na RTV postoji jedna jedina višejezična emisija "Zajedno" koja se emituje dva puta mesečno, ali sa vrlo neujednačenim ispunjavanjem stabilnosti emisionog termina (često izostaje sa programa ili se u tom terminu emituje koncert nekog kulturnoumetničkog društva što nije izvorni idejni koncept emisije). Na RTS televiziji se takođe emituje jedan jedini kolažni program sa, kako je već navedeno, idealizovanom slikom manjina.

Posebno valja istaći da komercijalni mediji, misli se pre svega na televizije, u Srbiji nemaju interes za zadovoljavanje komunikativnih potreba nacionalnih manjina. Tako na primer, najgledanija komercijalna televizija u Srbiji, već deceniju unazad, TV Pink nema nijedan sadržaj namenjen nacionalnim manjinama, kao ni veoma jasno informativno profilisana TV B92, koja bi po strukturi svog programa trebalo da ima više senzibiliteta za takve sadržaje. Doduše od komercijalnih emitera se ni ne mora očekivati da odražavaju multietničku strukturu stanovništva Srbije, ali je *Zakonom o radiodifuziji* definisana potreba za poštovanjem nacionalnog i etničkog pluralizma ideja i mišljenja⁶⁴.

---

⁶⁴ Član 77 Zakona o radiodifuziji, 2002

Kada je reč o televizijskom programu javnog servisa, u RTV program na manjinskim jezicima je „manjinski“ u odnosu na deo programa na srpskom jeziku. Ako se u obzir uzme celokupni emitovani program, sa oglasnim blokovima i emisijama koje služe za popunjavanje vremena u programskoj šemi, emisije na srpskom čine 54,6% ukupnog trajanja. Napominjemo da je ovo jedina televizija u Srbiji koja zaista emituje programe za nacionalne manjine na jezicima nacionalnih manjina.

U javnom servisu Vojvodine radijski program se emituje i dalje na 3 kanala. Prvi je na srpskom jeziku, drugi na mađarskom, a treći je takozvani šer kanal koji dele programi na slovačkom, rumunskom, rusinskom, ukrajinskom i romskom jeziku.

Valja dodati prethodnom izveštaju da je broj emisija u odnosu na jezik na TV javnog servisa Vojvodine različit. Sedmično je najviše emisija na mađarskom (54), a najmanje na bunjevačkom (1).

Javni servis Srbije i dalje ima neprimereno skromnu programsku ponudu za nacionalne manjine o čemu je već bilo reči.

Vojvođanski centar za ljudska prava

Kao i u prethodnom izveštaju “informativne emisije na jezicima manjina su u APV ravnomerno raspoređene u udarnim terminima i na radiju i na televiziji. U Srbiji na javnom servisu nema emisija na jezicima manjina u udarnim terminima, a privatni emiteri raspoređuju sadržaje u skladu sa svojim potrebama”.

Reprizni termini su česti na televiziji, a na radiju su i dalje ređi.

U emisijama na jezicima manjina izrazito preovlađuju informativni sadržaji (49,5% sedmično) i kulturno-umetnički sadržaji (27%). Na TV programu RTV2 svakodnevno se prikazuju informativne emisije na mađarskom, slovačkom, rumunskom, rusinskom i romskom jeziku, kao i sedmične informativne magazinske emisije i emisije iz kulture u vezi sa običajima i folklorom nacionalnih manjina. Radi se o klasičnim kolaž studijskim emisijama, tipičnih sadržaja, koje veoma liče jedna na drugu, tehničko-tehnološki staromodnim i okrenutim najčešće promociji folklornih sadržaja.

Redakcije vesti na manjinskim jezicima (osim mađarskog) predviđeni termin (15 minuta dnevno) uglavnom ne koriste u potpunosti, već se poslednjih nekoliko minuta popunjavaju snimcima nacionalnog plesa i muzike.

Program na mađarskom jeziku kao najraznovrsniji uključuje nekoliko žanrovskih vrsta, ali su sve po tipu jednoobrazne (sportske, dečije i hobi).

Program na slovačkom jeziku osim informativnog i kulturno-umetničkog se sastoji još od igranog i dečjeg programa.

Programi ostalih manjinskih zajednica su ili kombinacija informativnog i kulturno-umetničkog programa (rumunski, hrvatski, makedonski, ukrajinski) ili samo informativnog (rusinski, romski, bunjevački) programa.

Registrovana je praksa da se tonski inserti na srpskom jeziku ne prevode na jezik nacionalne manjine u okviru čijeg programa je insert emitovan, a emisije na romskom su uvek dvojezične romsko-srpske, s tim da je dominantan srpski jezik.

U istraživanju porekla TV produkcije⁶⁵ uočeno je da se, od svih manjinskih jezika priznatih u javnoj upotrebi u Srbiji, na nacionalnom nivou jedino emituje strana produkcija na hrvatskom jeziku, a da je uvoze dve najgledanije komercijalne televizije (Pink/5 serija i B92/10 serija). Dakle upravo one televizije koje nisu videle interes u informisanju nacionalnih manjina na sopstvenom jeziku, hrvatsku produkciju uvoze kao komercijalnu ponudu gledaocima u Srbiji, a ne ponudu za ostvarivanje komunikativnih potreba jedne od nacionalnih zajednica (Hrvata). Pokrajinski javni servis je u toku monitorovane sedmice, 7 dana kroz ceo mesec, novembar 2009. godine po određenom istraživačkom "koraku", emitovao 4 emisije mađarske produkcije, 4 slovačke, jednu makedonske i jednu ukrajinske.

U Srbiji trenutno ne postoji digitalno emitovanje, ni na radio, ni na TV stanicama.

Za sada eksperimentalno digitalno emituje samo Javni servis Srbije i to isključivo na srpskom jeziku. Prema sadašnjem zakonu predviđeno je da se u aprilu 2012. godine pređe na digitalno emitovanje u celosti za televizijske programe, a za radijske će termin biti naknadno definisan.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

U proteklom periodu, Srbija je odustala od privatizacije lokalnih medija. Novim zakonom o Nacionalnim savetima dozvoljena je mogućnost da nacionalni saveti mogu da budu osnivači ili saosnivači lokalnih medija. To je u koliziji sa Zakonom o informisanju i za sada se ne čini ništa da se ova materija uredi.

Jedna lokalna televizijska stanica svakodnevno emituje polovinu informativnih emisija na bugarskom jeziku. Isti je slučaj i sa dve lokalne radio stanice, dok jedna radio stanica ima samo jednu polučasovnu emisiju na bugarskom jeziku.

---

⁶⁵ Monitoring Novosadske novinarske škole programskih šema 6 najgledanijih TV kanala u Srbiji (RTS1, RTS2, RTV1, RTV2, TV Pink i TV B92) iz novembra 2008. godine. Rezultati su objavljeni u publikaciji *Medijski skener* (2009). Urednik, D. Valić Nedeljković. Novosadska novinarska škola, Novi Sad.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Trenutno ne postoji TV stanica koja celokupni program emituje na bosanskom jeziku. TV Tutin iz Tutina više od 50% svog programa emituje na bosanskom jeziku, dok RTV Novi Pazar i TV Jedinstvo iz Novog Pazara svoj program na bosanskom jeziku realizuju u veoma niskom procentu.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine

Tri javna televizijska kanala i 19 javnih radio stanica emituju programe na mađarskom. Dok Radio Novi Sad i Radio Subotica emituju programe 24 sata dnevno na mađarskom, dužina programa drugih (lokalnih) radio stanica varira između 15 minuta i 17 sati dnevno.⁶⁶ Televizijske programe na mađarskom reprizira Radio TV Novi Sad (3 sata nedeljno). Radio programi se ponavljaju ređe.

Komitet eksperata je već obavešten od strane predstavnika govornika mađarskog da je vreme emitovanja programa na mađarskom dramatično smanjeno od 1990. godine.

Radio Subotica, koja je ranije emitovala programe na 3 jezika na 3 posebne frekvencije, od kojih po 24 časa na srpskom i mađarskom jeziku, nakon raspodele radio frekvencija u skladu sa izmenama u *Zakonu o radiodifuziji*⁶⁷, dobila je samo jednu frekvenciju za emitovanje programa, na taj način je praktično prinuđena da skрати emitovanje svojih programa i pređe na proizvodnju i emitovanje tzv. „sendvič programa“, gde bi programu na mađarskom jeziku (a i ostalim jezičkim programima) pripalo oko 8 sati, umesto dosadašnjih 24.

Kao privremeno rešenje Radio Novi Sad je prepustio jednu svoju frekvenciju programu na mađarskom jeziku Radio Subotice i tako (mada na nezakonit način), omogućio da se ne smanjuju stečena prava.

Preporuka: Trebalo bi se iznaći rešenje za ovaj problem i omogućiti, da najslušaniji regionalni radio, Radio Subotica ima i dalje posebne frekvencije za celodnevni srpski, mađarski i hrvatski program.

Radio Novi Sad emituje tri 24 časovna programa: prvi program na srpskom, drugi na mađarskom, a treći na jezicima ostalih manjina, koji imaju svoje Nacionalne savete u Vojvodini.

Međutim, uslovi proizvodnje manjinskih programa, naročito onih, koji se proizvode i emituju na mađarskom jeziku, daleko su nepovoljniji od uslova za proizvodnju programa na srpskom jeziku. Naime 24 časovni program na mađarskom jeziku proizvodi ukupno 47 zaposlenih, a isti 24 časovni program na srpskom jeziku 74 zaposlena saradnika. To znači da za proizvodnju programa istog trajanja i slične sadržine mađarski program

⁶⁶ Prvi periodični izveštaj, str. 224-227 (str. 209-212)

⁶⁷ Službeni glasnik RS br. (42/2002, 97/2004, 76/2005, 79/2005, 62/2006, 85/2006, 86/2006, 41/2009)

raspolaže sa 27 novinara manje, nego program na srpskom jeziku, što neminovno dovodi do pada kvaliteta manjinskog programa, nemogućnosti udovoljavanja zadacima koji se zahtevaju od javnog servisa, kao i do velikog nezadovoljstva zbog preopterećenosti zaposlenih u Redakciji programa na mađarskom jeziku.

Preporuka: Trebalo bi obezbediti iste uslove proizvodnje i emitovanja programa na svim jezicima Javnog servisa Vojvodine.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Prema mišljenju vijeća, privatizacijom Radio Subotice, na kome se emitira program u trajanju od 3 sata dnevno, bilo bi ugroženo informiranje na hrvatskome jeziku.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

Zbog zastarele i neadekvatne opreme, zvuk radio emisija na romskom jeziku koje emituje Radio Novi Sad su veoma lošeg kvaliteta i ne uspevaju da pokriju teritorije koje bi trebalo.

Javni medijski servis Radiotelevizija Srbije svake nedelje emituje emisiju na romskom jeziku "Amen ađes"- "Mi danas" u terminu od 14.30 do 15.00 trajanju od 30 minuta za teritoriju čitave Republike Srbije. Emisija se priprema i emituje iz studija Radiotelevizije Vojvodine.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Programi Radio TV Vojvodine ne mogu se pratiti u Južnom Banatu. Predajnici nisu popravljani.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

U Srbiji još uvek nije sistematski i trajno, posebnim fondom ili izdvajanjem određenog procenta sredstava, zaštićen deo programa, namenjen jezicima nacionalnih manjina, posebno na lokalnom i regionalnom nivou.

Status lokalnih medija koji emituju programe na jezicima nacionalnih manjina nije rešen u praksi.

Pokrivenost radijskog i TV signala programa na rusinskom jeziku je nedovoljna, a čujnost i vidljivost su slabi (naročito u Sremu).

Redakcije na jezicima nacionalnih manjina u prvom redu pogađa problem izuzetno zastarele tehnike sa kojom rade.

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine smatra da je u oblasti informisanja potrebno uložiti dodatne napore i sredstva kako bi se pokrivenost signalom, kvalitet prijema slike i zvuka, kao i opšti tehnički standardi u elektronskim medijima, naročito u

RTV podigli na korektan odnosno zadovoljavajući nivo, imajući u vidu značaj javnog servisa za sve nacionalne manjine.

Istovremeno smatramo da je potrebna intenzivnija komunikacija i konsultacija sa predstavnicima nacionalnih saveta prilikom donošenja svih važnih odluka u vezi sa programskim sadržajima kadrovskim rešenjima i uopšte ključnim poslovnim odlukama upravnih organa RTV Vojvodine. Poslednju inicijativu, odnosno poziv rukovodstva RTV Vojvodine da se za sednicu Programskog odbora pripremi pregled svih eventualnih problema vezanih za programsku šemu, termine emitovanja i drugo, ističemo kao pozitivan primer i korak u dobrom smeru.

Takođe smatramo da je potrebno kontinuirano praćenje funkcionisanja manjinskih programa i kadrovske situacije u elektronskim i pisanim medijima na lokalnom i regionalnom nivou koji su u međuvremenu privatizovani. Ako postoje mogućnosti, trebalo bi posebnim sredstvima finansirati mnogo veći broj prevoda, sinhronizacija i titlovanja na jezik većinskog naroda, kao i na druge jezike prisutne na teritoriji Srbije, odnosno afirmisati sve projekte koji afirmišu interkulturalnost.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Dva javna televizijska kanala emituju programe na slovačkom jeziku (do 2 sata dnevno). Pored toga, jedan javni TV kanal na slovačkom emituje pola sata nedeljno, jedan pola sata mesечно, dok jedan kablovski kanal lokalne samouprave emituje programe na slovačkom jeziku do 24 sata dnevno. Osim toga, 8 javnih radio stanica, emituje programe na slovačkom (do 24 sata dnevno).

Što se tiče kvalifikacije novinara, slovačka nacionalna zajednica nedostatak stručnih kadrova rešava stipendiranjem deficitarnih kadrova u oblasti informisanja. U školskoj 2009/2010. godini Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine dodelio je 3 stipendije za studente žurnalistike.

Član 11 - Sredstva javnog informisanja

1. Države članice preuzimaju obavezu da za one koji koriste regionalne ili manjinske jezike na teritoriji na kojoj se ovi jezici govore, u skladu sa situacijom svakog od jezika, do stepena do kojeg javne vlasti, direktno ili indirektno, imaju nadležnost, moć ili igraju odgovarajuću ulogu u ovoj oblasti, i poštujući princip nezavisnosti i autonomnosti sredstava javnog informisanja:

b (ii) ohrabre ili olakšaju redovno emitovanje **radio programa** na regionalnim ili manjinskim jezicima;

Vojvodanski centar za ljudska prava

Uočivši da paket medijskih zakona ne zadovoljava moderan pristup medijskoj regulaciji, Ministarstvo za kulturu Republike Srbije i Ministarstvo za telekomunikacije osnovali su radne grupe za izradu novih i redefinisane starih zakona. Ministarstvo za telekomunikacije formiralo je radnu grupu koja je sačinila nacrt novog *Zakona o elektronskim komunikacijama*, a Ministarstvo za kulturu R Srbije formiralo je radnu grupu nazavisnih

eksperata⁶⁸ sa zadatkom da završi *Zakon o nedozvoljenom objedinjavanju i javnosti vlasništva javnih glasila* i da predloži izmene i dopune *Zakona o radiodifuziji*. U vreme pisanja ovog izveštaja komisija je još uvek radila pod okriljem OSCE i Ministarstva kulture.

Za nacionalne manjine posebno je značajan nacrt *Zakona o nedozvoljenom objedinjavanju i javnosti vlasništva javnih glasila*, jer po njemu, ako i kada bude usvojen, nacionalni saveti nacionalnih manjina neće moći da imaju u svom vlasništvu sve štampane i elektronske medije na svom maternjem jeziku. Podsetimo da *Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina* daje mogućnost nacionalnim savetima da osnivaju medije, a da su novinsko-izdavačke kuće sa dugom tradicijom, čiji je osnivač bila pokrajinska administracija, već predate u vlasništvo nacionalnim savetima nacionalnih manjina⁶⁹.

Zakon o nedozvoljenom objedinjavanju i javnosti vlasništva javnih glasila, iako jedan od ključnih zakona za uređenje medijskog sektora Srbije, još uvek nije ušao u skupštinsku proceduru, mada je završena opsežna javna rasprava i iako je dobio verifikaciju javnosti.

Drugi zakon kojim se bavi radna grupa, uz definisanje pitanja značajnih za rad glasila na jezicima nacionalnih manjina je *Zakon o radiodifuziji* (2002). Iako još uvek nije predat nadležnom Ministarstvu kulture Republike Srbije, ukoliko prođe javnu raspravu, on će na najbolji način definisati neke bitne elemente u informisanju nacionalnih manjina. Trebalo ni izdvojiti nekoliko izmena: 1. jasno je definisano da nacionalni saveti nacionalnih manjina obavezno predlažu jednog zajedničkog kandidata u Savet radiodifuzne agencije Srbije, kao i u upravni odbor Javnog servisa Vojvodine; 2. u utvrđivanju i odabiru nezavisnih produkcija (10% programa mora biti alocirano na njih) kada je o javnom servisu Vojvodine reč, mora se procentualno odražavati jezička raznovrsnost programa radija i televizije, odnosno sadržaj mora biti od javnog interesa; 3. lokalne samouprave se obavezuju da posebno moraju da podržavaju programe na jezicima nacionalnih manjina i da obezbede njihovu održivost. Veoma je značajno da se ovim novim predlozima nacionalne manjine čine vidljivim i u sferi odlučivanja i u sferi programske održivosti, a ne kao do sada u formalnim zakonskim odredbama kojima se definiše nediskriminatorni odnos prema svim marginalizovanim grupama, pa tako i nacionalnim manjinama, odnosno u programskim smernica za javni servis u kojima se afirmišu sve društvene grupe, pa i manjine i štite svi jezici, uključujući manjinske.

Drugi problem identifikovan u prethodnom izveštaju, a delimično već obrađen i u ovom, jeste privatizacija i dodela dozvola za emitovanje lokalnim emiterima čiji je osnivač opštinska skupština. U Vojvodini je bilo najviše dvo- i višejezičnih radijskih i televizijskih stanica, tako da je tu bilo i najviše teškoća. Problem nije rešen od 2006. do danas i predstavlja veliko breme u medijskom sektoru Srbije sa fokusom na višenacionalnu Vojvodinu. U tom smislu, mogu se izdvojiti nekoliko karakterističnih nerešenih primera do podnošenja ovog izveštaja.

---

⁶⁸ U oktobru 2008. godine

⁶⁹ O tome je opširnije pisano u prethodnom Alternativnom izveštaju (reč je o Mađarsou, Hlas Ludu, Ruskem Slovu i Libertatei)

Najviše problema i u vezi sa dodelom frekvencije i u vezi sa privatizacijom medija, imale su radio-stanice „Subotica“ i „Apatin“. Problem sa frekvencijama imale su radio stanice „Zrenjanin“, „Kikinda“, „Kovin“ i „Bačka Topola“, a sa privatizacijom „Srbobran“, „Sombor“ i „Bačka Topola“. To ne znači da ostale radio-stanice nisu imale sličnih ili identičnih problema, ali je pojavljivanje slučajeva ovih radija u javnosti tokom tri godine učinilo da njihovi problemi budu daleko transparentniji, samim tim što su zaokupili interesovanje i drugih elektronskih i štampanih medija, strukovnih udruženja, eksperata i političara, kako vlasti, tako i opozicije.

Među prvim lokalnim medijima u kojima je pokrenut proces privatizacije, našle su se i dve višejezične vojvođanske stanice – javno preduzeće „Radio Srbobran“ i „Radio Subotica“. Agencija za privatizaciju objavila je početkom 2007. prospekt lokalnih informativnih preduzeća kako bi prikupila podatke o broju potencijalnih kupaca. Navedeno je kako je vrednost „Radio-Srbobrana“ iznosila 15.000 evra i da je to javno preduzeće u prethodnoj godini poslovalo sa minimalnim dobitkom. U međuvremenu, Vlada Srbije dala je saglasnost „na inicijativu za pokretanje privatizacije“ „Radio-Subotice“. Pri tome nije obrazloženo ko je i kada inicirao da se baš ova stanica nađe među prvima u procesu privatizacije. Rukovodstvo i novinari te medijske kuće imali su negativan stav prema načinu privatizacije, a ni lokalna samouprava nije dala podršku početku promene vlasništva, iako je sve bilo po Zakonu.

Nijedna od ove dve vojvođanske stanice u periodu otpočinjanja procesa privatizacije nije imala dozvolu za emitovanje. Preciznije, nijedna vojvođanska stanica tada nije imala dozvolu, budući da su konkursi za dozvole bili završeni samo za nacionalni i beogradski regionalni nivo, da je bio u toku konkurs za regionalne dozvole, a da konkurs za lokalne frekvencije tada još nije bio ni raspisan. Postavljalo se i pitanje ko je spreman da uđe u rizik i kupi neki medij, ako nije izvesno da će on sigurno dobiti dozvolu.

U narednim mesecima, ove će dve radio-stanice izazvati mnogo pažnje u javnosti i zbog problema koji su pratili sam čin privatizacije srbobranskog radija, odnosno inicijative za privatizaciju i kasnije nedodeljivanja regionalne frekvencije subotičkom radiju.

Pažnju javnosti zaokupljao je i slučaj Zrenjanina, kao teritorijalno najveće opštine u Srbiji, za koju u početku nije bila predviđena nijedna lokalna frekvencija, a imala je višejezični radio. Javnost je pratila šta se dešava i u onim opštinama čije su radio-stanice, uprkos višedecenijskom iskustvu, nakon završenih konkursa ostale bez dozvola, među njima su i neke višejezične. Takođe, bilo je i slučajeva gde je država ponovo postala vlasnik radio-stanice nakon raskidanja kupoprodajnih ugovora sa nesavesnim novim vlasnikom, primer Radio Sombora takođe višejezične radio stanice.

Najviše pažnje institucija sistema, političara, manjinskih zajednica i strukovnih udruženja privukao je problem trojezične „Radio-Subotice“ koji ni trenutka pisanja ovog izveštaja nije rešen i zahteva posebnu pažnju.

Odluku Vlade Srbije da među prvima pokrene privatizaciju višejezičnog medija kakav je „Radio Subotica“ osudila je vojvođanska vlada koja je od republičke zatražila da do

daljnjeg obustavi privatizaciju svih višejezičnih medija u Pokrajini. Pokrajinski premijer⁷⁰ rekao je da je „neprihvatljiva odluka da se pokrene postupak za privatizaciju ‘Radio-Subotice’, a da se ne sačeka okončanje konkursa za dodelu frekvencija, ne zatraži mišljenje osnivača i ne sagledaju posledice tako ozbiljne odluke”. Pokrajinska vlada je konstatovala i da su se „u procesu privatizacije regionalnih elektronskih medija pojavili problemi, pošto u mnogim mestima u Vojvodini oni emituju programe na više jezika, a upravo ta višejezičnost nije zagarantovana u narednom periodu kada budu bili u privatnom vlasništvu, čime se potencijalno umanjuju prava pripadnika nacionalnih manjina koja se garantuju u višenacionalnim zajednicama“.

Odlaganje započetog procesa privatizacije „Radio-Subotice” zatražilo je i oko 95% zaposlenih u tom mediju, predsednik Skupštine APV, Skupština Subotice, Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine i Nezavisno društvo novinara Vojvodine⁷¹. Subotički lokalni parlament je čak odlučio i da pokrene inicijativu za izmenu *Zakona o radiodifuziji* kako bi se omogućilo da se mediji lokalnih zajednica transformišu u javni servis građana na lokalnom nivou, posebno kad je reč o višejezičnim medijima. Zaključak skupštine je bio da bi im trebalo omogućiti i dobijanje najmanje dve frekvencije za emitovanje programa. Zakonski, nijedan medij, osim javnih radijskih servisa Srbije i Vojvodine, koji ne konkurišu za frekvencije, ne može emitovati program na više od jedne frekvencije. Trojezični „Radio Subotica”, „Radio Stara Pazova” (dvojezični) i još jedan broj vojvođanskih stanica emitovale su do tada program na po dve frekvencije.

Slučaj „Radio Subotica“ pokrenuo je brojne stručne tribine i diskusije u javnosti o tome koji je najbolji način transformacije višejezičnih medija, ali i radio-televizijskih stanica u većim gradovima koji su i regionalni centri, poput Subotice i Kragujevca. Jedan od prvih skupova na kojima je zvanično pokrenuta inicijativa da treba da postoji i lokalni odnosno regionalni javni servis, što je suprotno važećim medijskim zakonima, održao se u Kragujevcu, u organizaciji tamošnje „Radio-televizije Kragujevac“, čiji je osnivač Skupština grada.

Direktori i glavni urednici elektronskih medija čiji su osnivači gradovi Kragujevac, Niš, Subotica i Novi Pazar najavili su pokretanje inicijative za izmenu zakonskih odredbi kojima bi se tim medijima, njihovom transformacijom u regionalne javne servise, omogućio opstanak zarad očuvanja postojećeg sistema informisanja u Srbiji i time zadovoljio interes javnosti u unutrašnjosti Srbije na dobijanje pravovremenih i objektivnih informacija o zbivanjima u njihovim lokalnim zajednicama.

Sa okruglog stola „Regionalni javni servisi ili privatizacija“ učesnici su poslali poruku državnim vlastima kako će privatizacija lokalnih medija prema važećim kriterijumima uništiti sistem lokalnog i javnog informisanja, što će posebno imati loše posledice u Vojvodini”. Učesnici Okruglog stola u Kragujevcu napomenuli su da formiranje regionalnih javnih servisa u Srbiji ne bi predstavljalo novinu, jer elektronskih medija sa statusom regionalnih ili lokalnih javnih servisa ima i u Americi i u Evropi.

---

⁷⁰ Bojan Pajtić, nakon sednice 17. januara 2007. godine

⁷¹ Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine i Nezavisno društvo novinara Vojvodine su kasnije promenili svoj stav kada je u pitanju privatizacija višejezičnih elektronskih medija.

Slučaj "Radio Subotice" je dodatno iskomplikovan kada ova ugledna radio stanica nije dobila očekivanu regionalnu frekvenciju na kojoj je do tada emitovala program. Višejezični subotički radio, do tada najjača lokalna stanica u Srbiji sa najboljom opremom i najviše zaposlenih novinara, koji je program emitovao četiri decenije, ostao je bez dozvole za regionalnu frekvenciju i to bez valjanih razloga. "Radio Subotica" trenutno ima lokalnu frekvenciju i nerešen status.

Radio stanice za koje je traženo obustavljanje privatizacije do izrade strategije, prema podacima vojvođanske vlade, su sledeće informativne kuće, odnosno 20 radio-stanica:

1. JP (javno preduzeće) „Radio Novi Bečej” (program na srpskom, mađarskom i romskom jeziku)
2. JP „BC Info – Radio Bela Crkva” (program na srpskom, romskom, mađarskom, rumunskom i češkom jeziku)
3. JP „Radio televizija Inđija” (program na srpskom, mađarskom, ukrajinskom i romskom jeziku)
4. JP „Regionalna radio televizija Pančevo” (program na srpskom, makedonskom, mađarskom, slovačkom i rumunskom jeziku)
5. JP „Informativni centar – Radio Kikinda” (program na srpskom i mađarskom jeziku)
6. JP „Radio Subotica” (program na srpskom, mađarskom, hrvatskom i nemačkom jeziku)
7. JP „Radio Stara Pazova” (program na srpskom i slovačkom jeziku)
8. JP „Radio Šid” (program na srpskom, slovačkom i rusinskom jeziku)
9. JP „Radio Zrenjanin” (program na srpskom, mađarskom, slovačkom, rumunskom i romskom jeziku)
10. JP „Radio Vrbas” (program na srpskom, mađarskom, rusinskom i ukrajinskom jeziku)
11. Ustanova za informativnu delatnost Opštine Kovačica „Radio televizija Kovačica” (program na srpskom, mađarskom, slovačkom i rumunskom jeziku)
12. JP „Informativni centar – Radio Kovin” (program na srpskom, mađarskom i rumunskom jeziku)
13. JP za radiodifuznu delatnost „Radio Sečanj” (program na srpskom, mađarskom i rumunskom jeziku)
14. Kulturno-informativni centar „Radio Kisač” (program na srpskom i slovačkom jeziku)
15. Kulturno-informativni centar „Lukijan Mušicki – Radio Temerin” (program na srpskom i mađarskom jeziku)
16. JP „Bačka Palanka – Radio BaP” (program na srpskom, mađarskom i romskom jeziku)
17. JP „Glas komune – Radio Apatin” (program na srpskom i mađarskom jeziku)
18. JP za radiodifuznu delatnost „Radio Bačka” u Baču (program na srpskom, slovačkom i hrvatskom jeziku)
19. Informativni centar a.d. „Radio Bačka Topola” (program na srpskom i mađarskom jeziku) i
20. Javno informativno preduzeće „Bačka Topola – Radio regije” (program na srpskom i mađarskom jeziku).

Posle odluke Vlade o zaustavljanju privatizacije višejezičnih stanica, Agenciji za privatizaciju javili su se mnogobrojni mediji sa Vladinim Zaključkom, kao argumentom za odustajanje od prodaje. Agencija je, zbog toga odlučila da otkáže sve aukcije, dok se ne utvrdi da li drugi mediji imaju programe namenjene nacionalnim manjinama. Formirana je komisija koja se trenutno bavi tim poslom. Mnogi mediji zloupotrebili su ovaj Zaključak Vlade, te su bukvalno preko noći počeli da emituju neke vidove programa na manjinskim jezicima, uglavnom kratke vesti koje su samo sa srpskog prevedene najčešće na romski jezik.

Na konkurse za raspodelu republičkih, pokrajinskih, regionalnih i lokalnih dozvola za emitovanje programa prijavilo se ukupno 1.170 emitera. Dodeljene su 404 dozvole za rad, dok je bez dozvola ostalo oko 770 radijskih i televizijskih stanica i oko 300 onih koje se uopšte nisu prijavile na konkurs. Novina u medijskom sektoru Srbije je i ta što su i dve verske radio stanice dobile dozvole za emitovanje. Jedna od njih rimokatolička "Radio Marija" emituje program na pet jezika nacionalnih manjina.

Prilikom podele lokalnih frekvencija, Republička radiodifuzna agencija faktički je ugasila i stanice koje su imale programe na jezicima manjina, kao što su radio-stanice u Apatinu, Bačkoj Topoli i Kovinu. Takve stanice dovedene su pred zatvaranje, iako je Zaključkom Vlade Srbije privatizacija u takvim stanicama zaustavljena.

U sadašnjem analognom sistemu distribucije u Srbiji ima oko 1.200 televizijskih i preko 800 radijskih kanala, odnosno oko 2.000 frekvencija koje su verifikovane Planom raspodele, koji donosi Ministarstvo telekomunikacija Srbije. Prelaskom na digitalnu difuziju, taj broj se može uvećati na 10.000, a broj mogućih emitera, po sadašnjim propisima, mogao bi da bude veći od 2.000. To jeste šansa i za emitere na jezicima nacionalnih manjina posebno ukoliko iskoriste zakonski okvir po kojem je moguće osnovati radio i televizijsku stanicu civilnog sektora što omogućuje posebne olakšice, ali i znatna komercijalna ograničenja, međutim do sada za njih nije bilo većih interesenata (dodeljena je samo jedna takva dozvola emiteru na rumunskom jeziku Radio Alibunar).

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Dve privatne radio stanice koje emituju programe na bosanskom jeziku (5 i 12 sati dnevno) su lokalne stanice.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Zbog problema materijalne i tehničke prirode ne postoje privatni radio kanali koji emituju programe na hrvatskom jeziku, jer ne postoji dovoljna podrška osnivanju ovakve radio postaje.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Samo jedna privatna radio stanica (Viktorija iz Vršca) emituje program isključivo na rumunskom jeziku i još pet radio stanica imaju i programe na rumunskom jeziku.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Nacionalni savet se slaže sa konstatacijama iz prethodnog izveštaja.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Nijedna privatna radio stanica ne emituje program na slovačkom jeziku. Dosadašnja praksa pokazuje da su mnoge privatne radio i TV stanice, pa čak i štampani mediji programe na slovačkom jeziku uvrstili u svoje programske šeme da bi dobili frekvenciju ili donacije od raznih državnih i međunarodnih fondova, ali da se tih šema nikada nisu držali. Na žalost, Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine i Asocijacija slovačkih novinara nemaju mehanizme kojima bi kontrolisali trenutnu situaciju u medijima na slovačkom jeziku.

Član 11 - Sredstva javnog informisanja

1. Države članice preuzimaju obavezu da za one koji koriste regionalne ili manjinske jezike na teritoriji na kojoj se ovi jezici govore, u skladu sa situacijom svakog od jezika, do stepena do kojeg javne vlasti, direktno ili indirektno, imaju nadležnost, moć ili igraju odgovarajuću ulogu u ovoj oblasti, i poštujući princip nezavisnosti i autonomnosti sredstava javnog informisanja:

c (ii) ohrabre ili olakšaju redovno emitovanje **televizijskog programa** na regionalnim ili manjinskim jezicima;

Vojvodanski centar za ljudska prava

Javni servis Vovodine na svom drugom kanalu emituje po modelu šera program na čak 10 jezika. Osim javnog servisa Pokrajine, još nekoliko lokalnih emitera ima programe i na jezicima nacionalnih manjina. Na primer, Televizija Bački Petrovac emituje samo na Slovačkom jeziku, VK Kikinda osim srpskog još i na romskom i mađarskom jeziku itd. Opšti zaključak je da je mnogo manje televizijskih višejezičkih emitera nego radija.

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

U oblasti elektronskih medija na albanskom jeziku, do najvećeg progressa u odnosu na prethodni izveštajni period došlo je na lokalnom nivou. U opštinu Bujanovac deluju 2 radio televizije koje emituju program na albanskom jeziku, a u opštini Preševu 1 radio i 1 televizija sa programom na albanskom jeziku. Objavljen je i konkurs za dodelu jedne TV frekvencije za opštinu Preševo.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Bosanski jezik nije dovoljno zastupljen ni u centralnim ni u programima regionalnih i lokalnih medija.

Prema mišljenju nacionalnog vijeća ova obaveza nije ispunjena.

Bilo bi neophodno da država, kroz Javni servis Srbije, osnuje redakciju za programe na bosanskom jeziku.

Takva bi redakcija pripremala program na bosanskom jeziku koji bi se emitovao na javnom servisu. Ovakva pozitivna praksa već postoji na Javnom servisu Vojvodine koji emituje programe na jezicima nacionalnih manjina koje žive u Vojvodini.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Bosanski jezik nije dovoljno zastupljen ni u centralnim ni u programima regionalnih i lokalnih medija.

Na Regionalnoj radio-televiziji „Novi Pazar“ (čiji je osnivač Gradska uprava Novog Pazara) zastupljena je dvojezičnost, ali bosanski jezik nije zastupljen u meri u kojoj bi to trebalo da bude.

Od preko 20 novinara (od kojih je 3 Srba i 17 Bošnjaka) zaposlenih na RTV Novi Pazar, samo 3 uređuje emisije i priloge na bosanskom jeziku. Neke od najavnih špica za emisije su ispisane na bosanskom jeziku latiničnim pismom, na primer, Vijesti i Vrijeme.

Bosanski jezik se koristi i na TV Universa, čiji je osnivač Internacionalni univerzitet.

Privatna Televizija „Jedinstvo“ iz Novog Pazara nema informativne niti bilo koje druge programe na bosanskom jeziku. Spikeri ovog medija jedino poštuju izvornost pisanih informacija, saopštenja za javnost, koje čitaju na jeziku na kom su i pisana. Pored toga, TV „Jedinstvo“ emituje emisije u produkciji drugih bošnjačkih institucija, koje su na bosanskom jeziku.

Radio „Sto plus“ emituje program na srpskom jeziku, a kao i TV „Jedinstvo“ poštuje izvornost pisanih informacija.

Sandžačke novine, čiji je pokretač Bošnjačko nacionalno vijeće, izlaze na bosanskom jeziku, ali ih već nekoliko meseci, zbog nedostatka sredstava, nema na kioscima. Njihovo izlaženje finansiralo je Ministarstvo kulture. Bošnjačko nacionalno vijeće uređuje i časopis Bošnjačka riječ, koji bi trebalo da izlazi 4 puta godišnje, ali ni njegovo izlaženje zbog nedostatka sredstava nije redovno i po planu Vijeća.

Na bosanskom jeziku 2 puta mesečno izlazi „Glas islama“, ali se u njemu mogu naći informacije samo o radu organa i institucija Islamske zajednice u Srbiji.

Gotovo sve gore pomenute televizijske stanice i pisane mediji u Novom Pazaru karakteriše politička obojenost, a kao maksimalno objektivan možese oceniti jedino Radio „Sto plus“.

Bošnjaci svoj medijski prostor nalaze i u okviru nedeljnog dodatka dnevnog lista „Danas“, koji izlazi petkom i nosi naziv „Sandžak Danas“. Dodatak se često bavi

problemima i pitanjima Bošnjaka, zadržava izvornost pisanih informacija i autorskih tekstova, ali je pisan srpskim jezikom i pismom.

U prijepoljskoj opštini, jedino nedeljnik „Polimlje“ objavljuje informacije na bosanskom jeziku. Glavni i odgovorni urednik je Bošnjak, a u redakciji je zaposleno 3 Bošnjaka i 1 Srbin. Zahvaljujući dobijenom projektu od Ministarstva za kulturu „Mostovi, ćuprije – identitet bošnjačke manjine“, u nedeljniku su tokom 2009. godine objavljeni brojni tekstovi na temu projekta.

Elektronski mediji u Prijepolju program emituju na srpskom jeziku. Za vreme islamskih verskih praznika emituju se prigodne programe o tome, ali na srpskom jeziku.

Televizija Tutin, čiji je osnivač lokalna samouprava u Tutinu, program emituje na bosanskom jeziku, dok lokalne radio stanice u opštinama Sjenica, Nova Varoš i Priboj program emituju na samo na srpskom jeziku.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Država nedovoljno ohrabruje i finansijski nedovoljno pomaže emitovanje programa na bugarskom jeziku. Jednom godišnje, Ministarstvo kulture - sektor za medije raspisuje konkurs za podršku projektima iz oblasti informisanja na jezicima manjina, ali su sredstva koja se odvajaju za tu namenu nedovoljna za značajnije poboljšanje informisanosti ili izradu emisija na bugarskom.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Jedan privatni televizijski kanal emituje celodnevni program na rumunskom jeziku (TV Viktorija iz Vršca), a TV Pančevo, TV Kovačica i TV Banat iz Vršca emituju nedeljne programe na rumunskom jeziku.

Izvestan broj TV stanica emituju program na rumunskom jeziku kao plaćeni termin (TV Lav iz Vršca) ili na osnovu projekata (TV Kladovo).

Osnovni problem privatnih radio i televizijskih stanica je u njihovom obimu i kvalitetu.

Emitovanje programa i na rumunskom jeziku bio je preduslov za dobijanje frekvencija, međutim emiteri koji su se na to obavezali, učinili su to samo formalno radi lakšeg dobijanja frekvencije. Kvalitet, obim, ponuda i korišćenje rumunskog jezika u emisijama, daleko je od standarda.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Nacionalni savet se slaže sa konstatacijama iz prethodnog izveštaja.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Jedan privatni TV kanal emituje program isključivo na slovačkom jeziku – TV Petrovac.

Član 11 - Sredstva javnog informisanja

1. Države članice preuzimaju obavezu da za one koji koriste regionalne ili manjinske jezike na teritoriji na kojoj se ovi jezici govore, u skladu sa situacijom svakog od jezika, do stepena do kojeg javne vlasti, direktno ili indirektno, imaju nadležnost, moć ili igraju odgovarajuću ulogu u ovoj oblasti, i poštujući princip nezavisnosti i autonomnosti sredstava javnog informisanja:

d) ohrabre ili olakšaju proizvodnju i distribuciju **audio ili audiovizuelnih** radova na regionalnim ili manjinskim jezicima;

Vojvodanski centar za ljudska prava

Sekretarijat za informacije AP Vojvodine i Ministarstvo za kulturu Srbije raspisuje redovno godišnje konkurse za projekte iz oblasti audio i vizuelne produkcije.

Sekretarijat za informacije AP Vojvodine raspisuje na godišnjem nivou konkurs za opremu.

Posebno se planira da će država Srbija pomagati u procesu prelaska na digitalno emitovanje sa investiranjem u opremu javnim servisima i drugim emiterima što se precizira i u izmenama Zakona o radiodifuziji.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Srpski organi su samo jedne godine podržali website Bošnjačkog nacionalnog vijeća. Ni u jednom drugom slučaju nije zabeležena podrška proizvodnji ili distribuciji audiovizuelnih radova na bosanskom jeziku. Implementacija ove obaveze bi bila od velike važnosti za govornike bosanskog jezika.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Nacionalni savet se slaže sa konstatacijama iz prethodnog izveštaja.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Do trenutka pisanja ovog izveštaja, srpski organi su podržali proizvodnju nekoliko CD-a i audio kasete (što stoji i u prethodnom izveštaju) i tek jedan ili dva dokumentarna video zapisa na slovačkom. S obzirom na veličinu slovačke grupe, ove mere su i dalje nedovoljne.

Član 11 - Sredstva javnog informisanja

1. Države članice preuzimaju obavezu da za one koji koriste regionalne ili manjinske jezike na teritoriji na kojoj se ovi jezici govore, u skladu sa situacijom svakog od jezika, do stepena do kojeg javne vlasti, direktno ili indirektno, imaju nadležnost, moć ili igraju odgovarajuću ulogu u ovoj oblasti, i poštujući princip nezavisnosti i autonomnosti sredstava javnog informisanja:

e) (i) ohrabre ili olakšaju stvaranje i očuvanje makar jednih **novina** na regionalnim ili manjinskim jezicima; ili

Vojvođanski centar za ljudska prava

Država pomaže glasila nacionalnih zajednica. AP Vojvodina alocira visok procenat iz svog budžeta za permanentno finansiranje glasila koja su čak preneli sa sopstvenog na vlasništvo nacionalnim savetima.

Ono što se smatra novinom u praksi u odnosu na prethodni izveštaj jeste da i Sekretarijat za informacije PIV i Ministarstvo za kulturu Srbije sada traže i programske i finansijske izveštaje od glasila koja pomažu, kako bi se uvelo više odgovornosti prema dodeljenim sredstvima. Imajući u vidu da su sredstva ne retko trošena nenamenski, na primer, u slučaju romskog glasila THEM sredstva namenjena za izdavanje časopisa preusmerena su za kupovinu automobila.

Lokalna štampa u Vojvodini je u periodu između dva izveštaja potpuno devastirana, a listovi se uglavnom gase. Jedva opstaju i jedina dva dnevna pokrajinska lista *Dnevnik* na srpskom i *Mađarso* na mađarskom jeziku. Problem Mađarsoa obrađen u prethodnom izveštaju i dalje je nerešen.

I dalje nema tačne evidencije o izdanjima na jezicima nacionalnih manjina, jer mnoge štampane publikacije nisu redovne.

Situacija u pogledu romske štampe je ista kao i u prethodnom periodu, s tim što THEM doživeo ekonomski kolaps.

Ono što je posebno zabrinjavajuće jeste da mediji na jezicima nacionalnih manjina nemaju profilisanu uređivačku politiku i da su često "žrtve" sopstvene zajednice koja nameće sadržaje koji ne zadovoljavaju osnovni prag informativnosti, odnosno nemaju "news value". Za neke od medija su održani posebni medijski treninzi (na primer, Hrvatska Riječ, Hlas Ludu).

Posebnu grupu čini verska štampa na jezicima nacionalnih manjina kao što su, na primer, Hitelet na mađarskom i Evanhelicki Hlasnik na slovačkom i Dzvoni na rusinskom. Tematski su usredsređeni na duhovni život nacionalne manjine koja preovladava u datoj

crkvi. Novinarski su verski mediji u Srbiji skromnih kapaciteta, a ovi na manjinskim jezicima još i više.

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Nedeljnik koji se štampa na albanskom jeziku izlazi u tiražu od 1000, a ne u 3000 primeraka kako je to navedeno u prethodnom izveštaju.

Mesečni časopis za decu i 2 školske novine na albanskom jeziku, ne pokrivaju potrebe albanske nacionalne manjine na jugu Srbije.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Ministarstvo kulture Republike Srbije je podržavalo izdavanje nezavisnog nedeljnika na bosanskom jeziku „Sandžačke novine“. Ministarstvo vera Republike Srbije podržalo je izdavanje glasila Islamske zajednice u Srbiji „Glas Islama“. Pored ova dva lista počeo je da izlazi i list „Vakat“ koji se štampa na bosanskom jeziku.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Ministarstvo kulture je više puta podržavalo časopis Bošnjačka riječ i nedjeljnik Sandžačke novine, koji se objavljuju na bosanskom jeziku. Međutim, ova dva glasila zavise isključivo od finansijskih sredstava tog ministarstva, koja dobijaju po konkursima, pa se često dešava da ne izlaze redovno ukoliko pomoć ne dobiju.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine

Listovi na mađarskom jeziku, posebno dnevni list Mađar So (Magyar Szó), nedeljnik Het Nap (Hét Nap), kao i dečiji listovi Jo Pajtaš (Jó Pajtás) i Mezeškalač (Mézskalács) su u velikim finansijskim teškoćama, jer im rapidno opada tiraž, a dotacija države ostaje ista, ili se čak smanjuje. Zbog ovih problema izdavač je bio prinuđen na stalno povećanje svojih cena, te su tako ovi listovi najskuplji u čitavoj Srbiji, što dodatno dovodi do smanjenja pretplatnika i stalnih čitalaca. Usled navedenih teškoća d.o.o Mađar So, koji je ujedno i izdavač dečijih listova, veoma brzo može doći u bezizlaznu situaciju.

Preporuka: Jedini izlaz iz pomenute situacije bio bi povećanje dotacije države, jer se ovakvi manjinski štampani mediji ne mogu prepustiti zakonima tržišta.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

Odlukom Skupštine AP Vojvodine 2003. godine osnovana je Novinsko izdavačka ustanova "Them" na romskom jeziku, koja izdaje dve publikacije "Them"- "Svet" koji izlazi dva puta mesečno u tirazu od 1500 primeraka i "Čhavorengo them"- "Dečiji svet" koji izlaze jednom mesečno u tiražu od 1500 primeraka.

Nacionalni savet romske nacionalne manjine je osnivač i izdavač lista "Romano nevipe"- "Romske novosti" koji izlazi jedanput mesečno.

Tendencija je da se listovi na romskom jeziku izdaju nedeljno a u perspektivi i dnevno. Trenutno za tako nešto nema dovoljno finansijskih sredstava.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Problem finansiranja časopisa navedenih u prethodnom izveštaju nije rešen.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Nacionalni savet se slaže sa konstatacijama iz prethodnog izveštaja.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Kao i u prethodnom izveštajnom periodu, srpski organi pomažu nedeljnik, 2 mesečne publikacije na slovačkom (u tiražu od 1.600 – 4.600 primeraka). Na slovačkom se objavljuju jedna dvomesečna, jedna godišnja, jedna dvonedeljna i jedna periodična publikacija i pokrivaju vesti, kulturu i verska pitanja i obrađuju teme za decu, mlase i odrasle.

Član 11 - Sredstva javnog informisanja

1. Države članice preuzimaju obavezu da za one koji koriste regionalne ili manjinske jezike na teritoriji na kojoj se ovi jezici govore, u skladu sa situacijom svakog od jezika, do stepena do kojeg javne vlasti, direktno ili indirektno, imaju nadležnost, moć ili igraju odgovarajuću ulogu u ovoj oblasti, i poštujući princip nezavisnosti i autonomnosti sredstava javnog informisanja:

f (ii) primene postojeće mere finansijske podrške i na **audiovizuelnu produkciju** na regionalnim ili manjinskim jezicima;

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Država Srbija bi trebalo da obezbediti sandžačkim Bošnjacima potrebne uslove za informisanje na maternjem bosanskom jeziku kroz sufinansiranje i unapređenje u oblasti štampanih medija i izdavačke djelatnosti, adekvatniju zastupljenost na Javnom servisu formiranjem posebne redakcije na bosanskom jeziku pri RTS-u, kao i sufinansiranjem posebne produkcije pri Bošnjačkom nacionalnom vijeću koja bi emitovala svoj program na lokalnim i regionalnim medijima.

Član 11 - Sredstva javnog informisanja

2. Države članice preuzimaju obavezu da garantuju slobodu direktnog prijema radio i televizijskog programa iz susednih zemalja, na jeziku koji je isti ili sličan regionalnom ili manjinskom jeziku, kao i da se ne suprotstavljaju reemitovanju radio i televizijskih programa iz susednih zemalja na ovom jeziku. Oni se, pored toga, zalažu da osiguraju da se neće postavljati nikakva ograničenja pravu na slobodu izražavanja i slobodnu cirkulaciju informacija u okviru pisane štampe na jeziku koji je isti ili sličan regionalnom ili manjinskom jeziku. Uživanje ovih sloboda, pošto sobom nosi odgovarajuće dužnosti i

odgovornosti, može da bude podvrgnuto takvim formalnostima, uslovljavanjima, ograničavanjima ili kaznama koje su propisane zakonom i koje su nužne u demokratskom društvu, u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne sigurnosti, radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja i morala, radi zaštite ugleda ili radi zaštite informacija koje su primljene u poverenju, ili za održavanje autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Vojvođanski centar za ljudska prava

Srbija je ratifikovala Konvenciju o prekograničnoj televiziji i najznačajnije odredbe iz ovog dokumenta se upravo unose u izmene *Zakona o radiodifuziji* i to u celosti, kao i u Zakon o reklamiranju koji je takođe u pripremi.

%

SOKOJ je agencija koja se bavi autorskim pravima u Srbiji i to veoma efikasno.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Programi iz Bosne i Hercegovine nesmetano mogu pratiti i na teritoriji Republike Srbije.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

U Sandžaku nema prepreka za objavljivanje i reemitovanje sadržaja iz susednih zemalja, na bosanskom jeziku. Regionalna TV „Novi Pazar“ i TV „Jedinstvo“ često reemituju emisije televizijskih stanica i produkcija iz Bosne, dok se na privatnim kioscima u Sandžaku, mogu naći i štampana glasila iz Bosne.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Distributeri satelitskog programa su u dovoljnoj meri uključili kanale na bugarskom jeziku u svojoj ponudi, tako da pripadnici te manjine imaju mogućnost da prate program na bugarskom jeziku.

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine:

Slovačka zajednica može da prati programe na slovačkom jeziku iz Slovačke putem satelitskog programa ili preko kablovskog operatera (na primer, u Bačkom Petrovcu lokalni kablovski operater preuzima nekoliko slovačkih programa iz Slovačke Republike, dok to u Novom Sadu i većim gradovima nije moguće).

Član 11 - Sredstva javnog informisanja

3. Države članice preuzimaju obavezu da obezbede da interesi korisnika regionalnih ili manjinskih jezika budu predstavljeni i uzeti u obzir tako što se mogu stvarati odgovarajuća tela koja bi bila u skladu sa zakonom i odgovornostima koje postoje kada se garantuje sloboda i pluralizam medija.

Vojvođanski centar za ljudska prava

U predlog za izmene *Zakona o radiodifuziji* uneseno je da nacionalni saveti nacionalnih manjina predlažu jednu osobu u Savet Republičke radiodifuzne agencije i u Upravni odbor javnog servisa Vojvodine.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Konstatacije Komiteta eksperata su delimično tačne zbog činjenice da predstavnika manjina ima u upravnim telima, međutim nije uvaženo mišljenje nacionalnih saveta, što bi imajući u vidu novi zakon o nacionalnim savetima, trebalo ispraviti u sledećim konkursima za upravna tela RTV Novi Sad i javnog servisa Srbije.

Član 12 - Kulturne aktivnosti i pogodnosti

1. Što se tiče kulturnih aktivnosti i olakšica, posebno biblioteka, videoteka, kulturnih centara, muzeja, arhiva, akademija, pozorišta ili bioskopa, kao i literarnih radova ili filmske produkcije, različitih oblika kulturnog izražavanja, festivala i kulturne industrije, uključujući i upotrebu novih tehnologija, države članice preuzimaju obavezu da unutar teritorije na kojoj se ovi jezici koriste, i do stepena do kog su javne vlasti za to nadležne, imaju ovlašćenja ili igraju odgovarajuću ulogu:

a) da ohrabre vidove izražavanja i inicijative specifične za regionalne ili manjinske jezike i da omoguće različite načine pristupa umetničkim delima proizvedenim na ovim jezicima;

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Negovanje kulture pripadnika albanske nacionalne manjine je nezadovoljavajuće. U opštinama Preševo, Bujanovac i Medveđa ne postoji nijedno profesionalno kulturno-umetničko društvo niti pozorište. Osnivanje nacionalnog saveta albanske nacionalne manjine bi trebalo da doprinese boljoj saradnji sa nadležnim institucijama Republike Srbije, kao i odnosima sa kulturnim ustanovama u Albaniji i Kosovu.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Bošnjačko nacionalno vijeće se slaže sa ocenom Komiteta eksperata da je ova obeveza ispunjena za bosanski jezik.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Kulturna saradnja sa insitucijama iz Bosne postoji, ali je inicirana od lokalnih institucija, Bošnjačkog saveta ili islamske verske zajednice. Država ništa ne čini kako bi se pomenuta saradnja pospešila. Jedino je poznato da država delimično podržava finansijski književne susrete koje oranizuje jednom godišnje Bošnjački savet.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Finansiranje kulturnih aktivnosti Hrvata je simbolično – prošle godine Gradska je biblioteka u Subotici kupila samo 37 knjiga na hrvatskom, a gradske biblioteke u drugim sredinama gdje žive Hrvati (Sombor, Apatin, Novi Sad, Srijemska Mitrovica) nisu kupile niti jednu.

Prigodom drugih kulturnih aktivnosti u profesionalnim institucijama, Gradski muzej, Gradska biblioteka i Narodno kazalište izdaju veliki dio publikacija na srpskom jeziku bez posebnog prijevoda na hrvatski jezik, odnosno prostom primjenom srpskoga jezika i latiničnog pisma, a ne dosljednom primjenom hrvatskog jezika.

U pogledu financiranja kulturnih manifestacija, Grad Subotica u 2009. godini nije nikada objavio rezultate raspisanog natječaja za dodjelu sredstava za kulturne manifestacije nacionalnih manjina niti je sufinancirao projekte nacionalnih manjina.

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

Gradska biblioteka u Novom Sadu je u novosadskom naselju Šangaj osnovala ogranak pod nazivom "Trifun Dimić" (najpoznatiji romski književnik, pisac i romolog u Srbiji).

U biblioteci se nalaze gotovo sva do sada objavljena dela na romskom jeziku i veliki broj knjiga na srpskom i drugim jezicima koje obrađuju romsku tematiku. U biblioteci su zaposlene dve Romkinje.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Sredstva predviđena za rad kulturnih ustanova za negovanje rumunskog jezika i kulture drastično su smanjena u odnosu na prošli izveštaj. Najbolji dokaz za to je činjenica da je na ovogodišnjoj smotri Pozorišnih dana Rumuna u AP Vojvodini, učestvovalo svega 4 amaterska pozorišta, dok je pre samo desetak godina učestvovalo 12 amaterskih pozorišta, da bi se svake godine zbog nedostataka novaca njihov broj smanjivao (2008. i 2007. godine bilo je 5 predstava, 2006, 2005, 2004. godine 7-8 pozorišnih predstava).

Ovo se odnosi i na izdavačke kuće, kao i na Profesionalno rumunsko pozorište.

Nacionalni savet je predložio Ministarstvu kulture Republike Srbije da otkupi deo knjiga na rumunskom jeziku i da ih dotira bibliotekama širom Srbije. Na ovaj način bi se najdirektnije sufinansiralo izdavaštvo na jezicima nacionalnih manjina sa jedne strane (kupovinom stotinjak knjiga od svakog izdanja), dok bi sa druge, svaka biblioteka u Srbiji bila bogatija za određen broj publikacija na rumunskom jeziku.

Predloženo je i sufinansiranje rada profesionalne scene na rumunskom jeziku, ali su oba predloga odbijena.

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Problemi u oblasti pozorišnih aktivnosti

Početkom 2003. godine AP Vojvodina je pokušala da podstakne organizovan rad pozorišnih delatnosti pripadnika manjina, osnivanjem nacionalnih pozorišta rusinske, slovačke i rumunske nacionalne manjine kroz finansiranje njihovog rada putem projekata. Ovakav uopšten pristup, bez dubljeg sagledavanja kulturnih potreba manjina je još na početku ukazao na sledeće nedostatke:

- Nedovoljno organizaciono tehnička osposobljenost rada pozorišta (adekvatna i funkcionalna pozornica, tehnička opremljenost pozorišta, nepochodan kadar u rukovodećem, umetničkom, tehničkom i opštem sektoru)
- Nemogućnost, zbog skromnih finansijskih sredstava, realizacije postprodukcije (prezentacija pozorišne delatnosti pripadnicima svoje i drugim nacionalnim zajednicama, prezentacija rada na smotrama, domaćim i međunarodnim festivalima).
- Zbog istih problema, nemogućnost stimulacije dramskog stvaralaštva na jeziku manjinske nacionalne zajednice.
- Školovanje kadrova neophodnih za rad pozorišne delatnosti (na Akademiji umetnosti u Novom Sadu za sada ne postoje klase glume na slovačkom, rumunskom i rusinskom jeziku iako je svojevremeno, kada se Akademija formirala, jedan od argumenata za njeno osnivanje bilo školovanje kadrova za potrebe pozorišne delatnosti na jezicima manjinskih nacionalnih zajednica). Trebalo bi napomenuti da su pokrajinski organi doneli preporuku da se na Akademiji umetnosti stvore uslovi za otvaranje klasa na jezicima manjinskih nacionalnih zajednica, jer trenutno ta institucija nema uslova za proširenje u prvom redu zbog prostornih problema.

Opređenje za finansiranje potreba pozorišta na jezicima manjina po projektima bi bilo stimulatívno i opravdano, ukoliko bi svi gore pomenuti segmenti, koji su bitni za kvalitetno izvođenje pozorišnih predstava, bili ispunjeni. Ukoliko to nisu, projekat mora da sadrži i gore spomenute segmente što zahteva daleko veća sredstva od onih koji se trenutno izdvajaju.

Pozorište se finansira jedino od strane Pokrajinskog sekretarijata za kulturu preko projekata.

U 2009. godini finansirao se samo jedan projekat, odnosno jedna pozorišna predstava u iznosu od 1.250.000,00 dinara, umesto dva projekta, a isto je tako predviđeno finansijskim planom Sekretarijata za kulturu i u 2010. godini.

Kako se vidi iz priloženog, od 2003 godine je očigledan kontinuirani pad ukupno odobrenih sredstava za projekte pozorišta rusinske i drugih nacionalnih manjina, iz godine u godinu, umesto da se prati rast barem za projektovanu inflaciju (8 - 10%).

Ako se uzme u obzir da su realne potrebe pozorišta za normalno funkcionisanje po svim segmentima (bruto plate za troje zaposlenih, materijalne troškove, troškove opremanja pozorišta, troškove realizacije dve pozorišne predstave sa svim segmentima i postprodukcijom, negde oko 10.000.000,00 (deset miliona) dinara, onda je realna slika rada i funkcionisanja Rusinskog narodnog pozorišta veoma negativna sa sumornom i neizvesnom budućnošću.

Ako se nastavi sa tom praksom, i načinom finansiranja, sve ove okolnosti nesporno će navesti rukovodstvo i osnivača pozorišta i Nacionalni savet, da preispitaju opravdanost postojanja rusinskog profesionalnog pozorišta, odnosno njegovog gašenja i prelaska na

delatnost na amaterskom nivou, zbog nemogućnosti da postojeće profesionalno pozorište na adekvatan i kvalitetan način ispunjava svoje obaveze.

Problemi finansiranja kulturnih potreba manjina u lokalnim samoupravama

Osnovne aktivnosti u mestima u kojima žive pripadnici manjinskih nacionalnih zajednica odvijaju se preko kulturno - umetničkih društava, a ređe preko institucija čiji je osnivač organ lokalne samouprave. Organizovan rad institucija se u praksi uglavnom finansira iz budžeta organa lokalne samouprave, dok se kulturno - umetnička društva finansiraju simbolično ili se uopšte ne finansiraju. Ovakav način finansiranja uglavnom pogođa pripadnike manjinskih zajednica, jer dok nedostatak finansiranja kulturnih potreba većinskog naroda može ugroziti većinsku kulturu, u pogledu pripadnika manjina može značiti njihovo potpuno gašenje.

Problemi finansiranja manifestacija od nacionalnog značaja

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine se pridružuje zapažanjima i preporukama Savetodavnog komiteta da je potrebno što hitnije formiranje Zakonom predviđenog Budžetskog fonda za nacionalne manjine, a dok on ne bude formiran i ne počne sa radom, postojeći fondovi, odnosno budžeti na republičkom nivou bi trebalo da obezbede minimum kontinuiranog, predvidljivog i dovoljnog finansiranja kulturnih aktivnosti i kulturnih institucija manjina, naročito onih koje Nacionalni saveti - u skladu sa *Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina* i *Zakonom o kulturi* odrede kao institucije i manifestacije od posebnog značaja za nacionalnu manjinu (primer Nacionalnih pozorišta na jezicima nacionalnih manjina).

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

Kulturni život pripadnika slovačke nacionalne manjine se u najvećoj meri odvija preko kulturno umetničkih društava, doma kulture i centara za kulturu. Izdvojena finansijska sredstva za kulturne aktivnosti su nedovoljna s obzirom na potrebe i delatnosti i to predstavlja najveći problem sa kojim se Slovaci suočavaju.

Trenutno su aktivna 2 amaterska pozorišta, 2 pozorišne scene, a pored svakog kulturno-umetničkog društva funkcioniše pozorišni ogranak, sekcije koji se suočavaju sa nedostatkom finansijskih sredstava.

Trenutno postoji potreba da se galerija, koja funkcioniše u okviru profesionalnog Slovačkog vojvođanskog pozorišta u Bačkom Petrovcu, osamostali.

Skoro svaka škola sa slovačkim nastavnim jezikom ima svoju biblioteku.

Član 12 - Kulturne aktivnosti i pogodnosti

2. Što se tiče teritorija različitih od onih na kojima su regionalni ili manjinski jezici tradicionalno u upotrebi, države preduzimaju, ukoliko broj njihovih korisnika to opravdava, da odobre, ohrabre i/ili omoguće odgovarajuće kulturne aktivnosti i olakšice u skladu sa prethodnim stavom.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Kada je u pitanju bosanski jezik, nisu zabeleženi primeri da je država, preko svojih organa, na bilo koji način, bilo šta uradila na implementaciji pomenutih obaveza.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Kao glavne prepreke ostvarivanja prava bošnjačke nacionalne zajednice u Srbiji, nameću se ekonomski i socijalni faktori. Zbog toga se postavlja logično pitanje: u kojoj je meri moguće ostvariti kulturna prava manjinskih zajednica u nerazvijenim i marginalizovanim delovima Srbije, kakav je Sandžak, kada se njihovi pripadnici svakodnevno suočavaju sa osnovnim deficitom uslova za kvalitetan život nefunkcionalnom privredom i poljoprivredom, odsustvom adekvatne socijalne pomoći, domova zdravlja, porodilišta, obdaništa, sve većim brojem nezaposlenih i posledično tome, sve većim brojem onih koji žele da napuste ove prostore. U ovako teškoj situaciji, pomoć države najčešće izostaje u organizaciji bilo kakvih kulturnih manifestacija, koje neguju kulturu, tradiciju i jezik Bošnjaka.

Član 13 - Ekonomski i društveni život

1. Što se tiče ekonomskih i društvenih aktivnosti, države preuzimaju obaveze da na teritoriji čitave zemlje:

c) da se suprotstave praksi koja ima za cilj da obeshrabri upotrebu regionalnih ili manjinskih jezika u vezi sa ekonomskim i društvenim aktivnostima;

Rusinski

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine

Trebalo bi napraviti sveobuhvatnu i detaljnu analizu i predvideti praktične korake ostvarivanja delotvornog učešća pripadnika nacionalnih manjina u javnom životu, odnosno njihove zastupljenosti u zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlasti. U tom smislu trebalo bi afirmisati sistem garantovanih mesta za manjine u lokalnim, pokrajinskim i republičkim parlamentima, kao i neophodnu zastupljenost manjina u najvažnijim Ministarstvima, telima i agencijama državne administracije.

U tom smislu je pohvalno, ali ne i dovoljno samo prevođenje konkursa na manjinske jezike, već i stvarna zastupljenost, odnosno zapošljavanje, koja neće izražavati samo statistički izraženu, već i funkcionalnu delotvornost. U vezi sa tim bi bilo poželjno oživeti, odnosno dovesti u funkciju i mnoga (zakonima predviđena) savetodavna tela državnih institucija u kojima je predviđeno aktivno učešće pripadnika nacionalnih manjina i obezbediti njihov kontinuiran i delotvoran rad.

Ponovno formiranje Saveta Republike Srbije za nacionalne manjine jeste pozitivan korak u tom pravcu, pod uslovom da njegov rad zaživi u punom sastavu, onako kako je Uredbom i Poslovníkom o radu i predviđeno.

Nacionalni savet rusinske nacionalne manjine se pridružuje preporuci Savetodavnog komiteta da treba obratiti povećanu pažnju ekonomskoj situaciji pripadnika nacionalnih manjina koji žive u privredno nerazvijenim područjima i obezbediti da njihovi predstavnici budu na odgovarajući način zastupljeni i u identifikaciji prioritetnih projekata radi njihovog finansiranja i u njihovoj realizaciji u zainteresovanim područjima. Ova preporuka se odnosi na većinu ruralnih područja na teritoriji cele Srbije u kojima upravo živi većina pripadnika nacionalnih manjina i iz kojih je poslednjih decenija primetna kontinuirana ekonomska migracija.

Član 14 - Prekogranična razmena

Države članice preuzimaju obavezu:

a) da primene postojeće dvostrane ili višestranne aranžmane koji ih vezuju sa državama u kojima se isti jezik koristi u identičnoj ili sličnoj formi, ili, ako je neophodno, da traže da zaključe takve sporazume, na način koji bi unapredio kontakte između korisnika istog jezika u određenoj državi na polju kulture, obrazovanja, informacija, osposobljavanja i trajnog obrazovanja;

Albanski

Centar za multikulturalno obrazovanje Preševo

Između Republike Srbije i Albanije nije zaključen biletaran sporazum o zaštiti nacionalnih manjina, a samim tim nije oformljena ni međuvladina mešovita komisija sa ciljem sprovođenja sporazuma. Pripadnici albanske nacionalne manjine na jugu Srbije ne ostvaruju saradnju ni sa institucijama zaduženim za kulturu, obrazovanje i medije na Kosovu.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Saradnja sandžačkih Bošnjaka sa njihovim sunarodnicima iz Bosne i Hercegovine se nesmetano obavlja na polju kulture, obrazovanja, informacija. Međutim po ovom pitanju ne postoji nikakav sporazum zaključen između zvaničnika Srbije i BiH.

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Bošnjaci u Sandžaku su različitim vezama povezani sa Bošnjacima u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori, te postoji potreba da se pomenute veze održavaju i institucionalno unapređuju i da se radi na afirmaciji Sandžaka kao prekogranične regije. Međutim, nameće se utisak da ni jedna od ove tri države ne shvata dovoljno ovu potrebu i njen značaj u pravoj meri. Veći doprinos povezivanju Bošnjaka moglo bi da da i Bošnjačko nacionalno vijeće i njegova odgovornost u ovom smislu nije mala.

Bugarski

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine

Nije nam poznato da između Srbije i Bugarske postoji sporazum o saradnji koji reguliše oblast unapređenja korišćenja jezika. Saradnja se ostvaruje na nivou društva Bugara Palčena iz Vojvodine sa istim iz Rumunije, što je rezultat bratimljenja sela Ivanovo sa opštinom Bešenovo (Dudešti Vek) iz Rumunije. Banatski Bugari u Srbiji i Rumuniji govore istim jezikom- arhaični bugarski.

Hrvatski

Hrvatsko nacionalno vijeće

Povjerenstvo se sastalo u 2009. godini i donijelo zajedničke zaključke koji se pak sa srbijanske strane ne poštuju, poglavito u pogledu obrazovanja, vezano za probleme uvoza udžbenika.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine

Odredbe biletaralnih sporazuma prema kojima su se države potpisnice obavezale da će najmanje jednom godišnje održavati sastanke međuvladinih mešoviti komisija za nacionalne manjine, nisu poštovane. Međuvladina mešovita komisija za manjine Srbije i Crne Gore (kasnije Republike Srbije) i Republike Mađarske je, na primer, održala u proteklih šest godina samo tri sednice⁷², a nisu bile češće ni sednice ostalih⁷³ međuvladinih komisija za manjine. Sa druge strane preporuke koje su u formi zapisnika sa sednice ovih tela prihvatili predstavnici Vlade Republike Srbije nisu prosleđivane nadležnim ministarstva, te zbog toga nisu ni implementirane.

Srbija je, takođe, zaključila sporazume o saradnji u oblasti obrazovanja, kulture i sporta, koji sadrže odredbe o promovisanju *hrvatskog, mađarskog i rumunskog jezika*, uključujući i obuku nastavnika.⁷⁴

Romski

Kancelarija za inkluziju Roma

Do sada nije uspostavljena zvanična saradnja sa državama u okruženju na polju kulture, obrazovanja, informacija i obrazovanja na romskom jeziku. Ideja je da se uspostavi saradnja sa zemljama u kojima postoje katedre za romski jezik, kao što su Rumunija, Bugarska, Mađarska, Francuska i Španija, kako bi se preuzela i razmenjivala pozitivna isustva u procesu formiranja katedre za romski jezik u Srbiji.

Rumunski

Nacionalni savet rumunske nacionalne manjine

Bilateralni sporazum sa Rumunijom je potpisan 2003. godine, a ratifikovan 2004. godine. Mešovita komisija je nedavno konstituisana, ali još nije otpočela sa radom.

---

⁷² Druga sednica Međuvladine mešovite komisija za manjine Srbije i Crne Gore (kasnije Republike Srbije) i Republike Mađarske je održana 10. oktobra 2005. godine, a naredna 21-22. maja 2009. godine.

⁷³ Prva sednica Međuvladine mešovite komisije za zaštitu manjina Republike Srbije i Republike Rumunije je održana 23. novembra 2009. godine, dakle posle više od 5 godina od stupanja na snagu međudržavnog sporazuma.

⁷⁴ Prvi periodični izveštaj, str. 110-112 (str. 95-97).

Slovački

Nacionalni savet slovačke nacionalne manjine

- Slovačka Republika preko Ureda za Slovake u dijaspori finasira kulturne projekte. Slovaka u Srbiji, što predstavlja veoma značajan vid pomoći i saradnje, bez koga mnoge kulturne manifestacije i delatnosti ne bi bile moguće.
- Na poslednjem susretu ministara kulture Srbije i Slovačke⁷⁵ dogovoreno je da oba ministarstva obezbede podršku pozorišnom festivalu u Bačkom Petrovcu, na kome će biti izvedene predstave pozorišta iz Slovačke Republike i Srbije
- Slovačka kulturno-umetnička društva, folklorna društva, pozorišna i muzička tela redovno učestvuju na festivalim i smotrama u Slovačkoj republici
- Nacionalni savet slovačke nacionalne zajednice, razne strukovne organizacije i asocijacije slovačkih kulturnih radnika, pedagoga i novinara obezbeđuju učešće predstavnika slovačke nacionalne manjine na raznim seminarima, školovanjima i drugim oblicima stručnog usavršavanja u Slovačkoj Republici.
- Između pojedinih slovačkih lokalnih sredina u Srbiji i Slovačkoj Republici postoji dugogodišnja prijateljska saradnja
- Pojedini kulturni i umetnički ansambli iz Slovačke Republike učestvuju na svečanostima, festivalima i smotrama Slovaka u Srbiji.
- Uprkos predlozima Nacionalnog saveta slovačke nacionalne manjine, upućenim i Ministarstvu kulture Srbije i Ministarstvu kulture Slovačke Republike, u bilateralni ugovor o kulturnoj saradnji između dve zemlje nisu uneti predlozi, koji bi se direktno odnosili na podršku kulture slovačke nacionalne manjine u Srbiji.

Član 14 - Prekogranična razmena

Države članice preuzimaju obavezu:

b) u korist regionalnih ili manjinskih jezika, da olakšaju ili unaprede saradnju između dve strane granice, a posebno između regionalnih ili lokalnih vlasti na čijim teritorijama se isti jezik koristi u identičnoj ili sličnoj formi.

Bosanski

Bošnjačko nacionalno vijeće

Radi što efikasnije i djelotvornije implementacije Evropske povelje o regionalnim i manjinskim jezicima i bosanskog jezika neophodno je stvarati uslove, ustavne i zakonske, da u procesu decentralizacije i regionalizacije, odnosno nove teritorijalne organizacije Republike Srbije, opštine Novi Pazar, Tutin, Sjenica, Nova Varoš, Prijepolje i Priboj budu u sastavu jednog regiona.

⁷⁵ Nebojše Bradića i Mareka Mađarića u martu 2010. godine

Rezime

Pregled stanja regionalnih ili manjinskih jezika

Bosanski

Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda

Sve što je do sada učinjeno u Sandžaku, samo je početak dugog i neizvesnog procesa. Ne postoje instant rešenja i brzi rezultati. Bošnjačka nacionalna manjina ni danas nema ravnopravan tretman u ostvarivanju svojih prava na obrazovanje, kulturu i jezik u poređenju sa ostalim manjinskim zajednicama. Država bi trebalo da obezbijedi sredstva za stvaranje stručnog kadar za primjenu ovih prava, kako bi se izbegle greške, poput onih u pisanju udžbenika (za taj posao su angažovani nedovoljno kvalifikovani autori). U isto vreme, čitav niz zakonskih rešenja ne primenjuje se u praksi, na primer, neostvarivanje prava na obrazovanje i na službenu upotrebu bosanskog jezika u opštinama Priboj, Prijepolje i Nova Varoš i česte opstrukcije lokalnih vlasti prilikom ostvarivanja ovih prava.

Bošnjaci još uvek nemaju jake institucije koje bi bila uporišta za negovanje i očuvanje kulture, jezika, istorije i tradicije Bošnjaka.

Veliku prepreku predstavlja i definisanje učenja bosanskog jezika sa elementima nacionalne kulture kao izbornog, a ne redovnog predmeta u okviru redovnog školskog programa, budući da se zbog toga manji broj učenika opredeljuje za pohađanje te nastave, kao i nepostojanje nastave na bosanskom jeziku u srednjim školama i na fakultetima.

Pravosudni organi bi morali pozive i pisana dokumenta štampati na bosanskom jeziku, latiničnim pismom.

Lokalne samouprave bi trebale biti u obavezi da zapošljavaju stručnjake za bosanski jezik i da uvedu bosanski jezik u službenu upotrebu ravnopravno sa srpskim jezikom.

Lokalni i regionalni mediji bi trebalo da u svojim programima imaju zastupljenij bosanski jezik, dok bi nacionalni javni servis trebalo da oformi redakciju na bosanskom jeziku.

Država bi trebalo da izdvoji više sredstava za njegovanje jezika, kulture i tradicije Bošnjaka u Sandžaku i da radi na unapredjenju međudržavne saradnje, jer su Bošnjaci iz Sandžaka na različite načine povezani sa Bošnjacima u Crnoj Gori i Bosni.

Bošnjačko vijeće bi trebalo postati reprezentivni predstavnik bošnjačke nacionalne zajednice i kreativan i intelektualni potencijal bošnjačke manjine, čiji će nosilac biti kulturna politika, a ne političari.

Češki

Radio Sunce – Glas južnog Banata

Prestankom rada Radio-stanice na kojoj se svakodnevno emitovao program na češkom jeziku, stanje češkog jezika u medijima se znatno pogoršalo. Osnivanjem Nacionalnog saveta češke nacionalne manjine, ovaj bi problem mogao biti rešen, kao i ostvarivanje

mogućnosti učenja češkog jezika sa elementima nacionalne kulture u osnovnim školama. Očekuje se i bolja podrška kulturnim manifestacijama Čeha.

Mađarski

Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine

U potpuno se slažemo sa stavom Komiteta eksperata u prethodnom izveštaju. Smatramo neophodnim da se ova primedba uvrsti među preporuke Komiteta ministara na kraju novog izveštajnog perioda. Nacionalni savet mađarske nacionalne zajednice je zabrinut u pogledu održavanja dostignutog nivoa upotrebe mađarskog jezika u oblastima koje navodi III Deo Povelja. Imajući u vidu da akt Republike Srbije o ratifikaciji Povelje ne pravi nikakvu razliku između nabrojanih deset manjinskih jezika, kao i da je država optirala za odredbe Povelje koje propisuju blaže obaveze nego to propisuje pozitivno zakonodavstvo Srbije, smatramo opravdanim da ukažemo na opasnost od snižavanja nivoa postignutih rezultata u oblasti upotrebe mađarskog jezika upravo usled nedostatka višeg stepena međunarodnih obaveza.